

LE
RI
BO
DO
MED
DO
BO
RI
LE

entresiglo
meddobje
noovo

2012

XLVI 1-4

noovo
MED *dobje*

Kulturna revija

M E D D O B J E

Splošno kulturna revija

Entresiglo

Revista de cultura general

Letnik/Año XLVI.

2 0 1 2

št./Nº 1-4

Izdaja SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA - Propietario: Acción Cultural Eslovena

Ramón L. Falcón 4158, (1407) Buenos Aires, Argentina.

Uredništvo/Directores: TONE MIZERIT (urednik),
KATICA CUKJATI, LEV DETELA, urednik za Evropo.

Lektorji: Metka Mizerit in Tone Mizerit

Zunanja oprema: Monika Urbanija Koprivnikar

Oblikovanje in računalniški prelom: Monika Urbanija Koprivnikar

Za podpisane prispevke odgovarjajo avtorji.

Spisi s psevdonimom se objavljajo, če je uredniku znano tudi pravo avtorjevo ime.

Rokopisi se ne vračajo.

Ta zvezek je 193. publikacija Slovenske kulturne akcije, dotiskan 12-2012

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual Nº 259299.

Tisk tiskarne / Impreso en: Avella servicios gráficos,
Mansilla 53 (1752) Lomas del Mirador, Buenos Aires, Argentina.

IZHAJANJE MEDDOBJA DENARNO PODPIRA
URAD ZA SLOVENCE V ZAMEJSTVU IN PO SVETU REPUBLIKE SLOVENIJE.

POEZIJA

LEV DETELA (Avstrija): NA DESETEM PLANETU	3
EMILIO IHTA (Argentina): MAGISTRALE	7
NOČ POD JUŽNIM KRIŽEM	
KATICA CUKJATI (Argentina): UVOD	11
MIRJAM JEREB BATAGELJ (Slovenija): MOLITEV	13
GREGOR PAPEŽ (ARGENTINA): TODAVIA (ŠE VEDNO)	14
AGUSTIN MOJICA (Argentina): ENSAYO DE DOS SILUETAS (VAJA DVEH SILUHET)	16
ANA MARIJA PUŠNIK (Koroška): DOLORES	17
ANGELA CUKJATI GORNO (Italija): NOSTALGIA DE UN AMOR (HREPENENJE PO IZGUBLJENI LJUBEZNI)	18

ESEJI IN RAZPRAVE

ANDREJ MARKO POZNIČ (Slovenija): Verniki med Petrom in Pavlom	21
--	----

DIPLOMSKA NALOGA

NADIA ANGELA ERJAVEC (Slovenija): POMEN ETNIČNE HOMOGAMIJE / HETEROGAMIJE ZA OHRANJANJE ETIČNE IDEN- TITETE PRI ARGENTINSKIH SLOVENCIH	33
--	----

INTERVJU

KATICA CUKJATI (Argentina): MAG. ALEKSANDER IGLIČAR	79
---	----

MUZIKAL

MAGDALENA JERMAN in MARTIN SUŠNIK (Argentina): UTRIP - Glasbena povest za otroke vseh starosti	99
---	----

SPOMINI

VLADIMIR JURIJ VORŠIČ (Argentina): NA UNIVERZI V GRADCU V LETIH 1947/48	115
ANDREJ KREČIČ (Argentina): PRED ŠESTDESETIMI LETI	130

IZPOD PERESA

KATICA CUKJATI (Argentina): ZASILNI PRISTANEK	157
---	-----

UMETNIŠKA PRILOGA

MARJETKA DOLINAR (Slovenija)	
------------------------------	--

2014-02-28

LEV DETELA

NA DESETEM PLANETU

Lirični zapisi s potovanja na Kanarske otoke

NA DESETEM PLANETU

(tik pod vulkanom El Teide)

*ta strma kopa pod golim nebom
nad previsi v podzemlje
lebdeča nad oblaki
je izven časa in prostora*

*kot so nam povedali
se zdaj pričenja začetek nečesa novega
ker smo prispeli na deseti planet*

*očitno je nastopil konec zgodovine
vse je postorjeno
knjigo življenja je dobri angel
zaklenil s sedmimi pečati*

*pojavlja se silovito čudenje
strah zaradi temne gore je vsemogočen
verjetno že bobni v jedru zemlje
čeprav še ni vsega konec
in so vrata v kozmos
odprta na stežaj*

PLAYA DE TROYA

*ti veliki morski val
ti prehudi morski val
v besni vrsti
čvrsto za visoko vrsto*

*ti težki strmi val
kako te naj uročim
v milo nizko valovanje
v nežno obrežno plimovanje?*

Tenerife, Playa de las Américas, 7. februar 2012

MED BANANAMI IN KAKTUSOM

*zgodnji veter in črna razpoka
temnega gozda med bananami in kaktusom
vrtita pokrajino na levo in desno*

vse se maje

*pod nogami škripa črni pesek
minulega ognja*

*toda modrina morja
od spodaj se ujame v
sivozeleno iskrenje tvojih oči*

*radost vstane iz meglic
globoko v zastrti notranjosti
izza oblaka zapoje nežna ptica*

Gomera, 4. februar 2012

GUANČI

*Dihaj dihaj nebo
to morje dihaj mogočno
to peno dihaj ponosno
iz črnega peska jo dihaj
in ribo krilato dihaj močno
in kačo dihaj sredi neba
mi pravi stari mož iz oblaka*

*dihaj jo kačo močno
kača je naša usoda
je meja od obzorja do morja
je glava njena nebo
vijuga in krog njeno srce
je kača ki več ne živi
ta kača smo mi
mi pravi stari mož iz oblaka*

*dihaj jo dihaj zanosno
prerokb je več kot ljudi
in kamnov in drugih stvari
ob neurju ko voda deroča
po hudourniku k morju drvi
mi pravi stari mož iz oblaka*

*to kar se zdaj z nami godi
dihaj ves čas vztrajno in ostro
je kača in smo to mi
tam zgoraj daleč nad oblaki
ker kača več ne živi
ni je na srečnih otokih
mi pravi stari mož iz oblaka*

*dihaj to vijugo in krog in srce
dihaj zvezde dihaj to kri
ki pada kot dež iz megle
kot kamen drevo in nebo
ko mesec se vzpne čez življenje
mi pravi stari mož iz oblaka*

*dihaj jo kačo ki več ne živi
kot usoda zavito v temo
negibno čaka na vas
ko nebo se končno odpre
ta kača smo jutri mi vsi
tu ob skali na robu obzorja
mi pravi stari mož iz oblaka*

Garachico, 5. februar 2012

Izumrli praprebivalci Kanarskih otokov ob prihodu Špancev v 15. stoletju očitno niso znali pisati in brati. Redki znaki, ki so jih arheologi odkrili vdolbene v skale, imajo obliko vijug, krogov in spiral in spominjajo na kače, čeprav kač ni na otokih. Ti kanarski zapisi so podobni klinopisom iz Libije in jih do danes niso mogli razvozlati.

EMILIO IHTA

MAGISTRALE

za trinajsti april v letu dvatisoč

(Título en castellano: 128 disparates)

Ko sem misli spravljal v stihe
in besede pilil grobe,
rimo sem iskal na - ihe,
da bi spev ne šel po gobe,
a bi rime te pretihe
nežne le budile vzdihe;
ali pa samo otrobe
mlel bi in dajal se v zóbe-
- pa sem segel kar počez,
zdaj zapel Ti bom - zares!

Ali, Ti veš, da kot reven
na posluhu sem in glasu,
(zdaj me rima vleče k »špasu«)
pa je dan preveč zahteven,
da bi spet na Tvoj račun
zbijal šale vsak pisún!

Ali, ker midva sva brata,
to, Ti veš, je suho dejstvo,
ki ne nese Ti obresti,
a plačuješ jih po vesti,
tud' ni tako grozodejstvo,
če v imenu vseh filistrov
Ti zapojem brez registrov,
da nam pravzaprav ni odveč,
da od nas si eden več!

Ali, »čas je, da se zresni
bratec Tvoj, četudi pesni,
in pove, da bomo čuli,

kje ga vendar čevelj žuli«
mislil bo nečak gredoč
k pravopisu po pomoč.

Glejte, stvar res ni vesela,
ker je trpka naša usoda:
komaj se je ta začela,
že je zvrhana posoda
ujm, nesreč, nezgod in smole
(če rodil se nisi lole:
če pa tak je Tvoj prestiž,
rojen si za paradiž!)

Ali, ker smo še normalni,
vemo, da le v pesmi žalni
se zrcali tek življenja,
ki do konca se ne ustavi,
in dobi jo prec po glavi,
komur manjka potrpljenja.

Zdaj že h koncu gre razprava,
pa še videti ni zrna,
manj kot jasna zdi se črna
le od mlačve ta snetjava.

Kaj ste res v pričakovanju
bele moke in potice
že odšteli moje vice
k letošnjemu praznovanju?

Rekli bi lahko drugače:
to je PRAZNOVANJE LETA !,
ko slavimo zrela leta
zdaj moža, ki nosi hlače,
kadarkoli se mu zljubi
(če povemo po domače:
dokler »fant« se ne zaljubi!)

To so tista zlata leta,
ko se sonce iz zenita
in iz največjega zaleta
že navzdol zakotalika.

To je čas nositi v shrambe
in že gledat' po prebitku,
le, če nisi o užitku
prej sanjaril, plesal »zambe«,
kot pove nam znana basen,
da je murn počel zloglasen!

Zdaj je čas, ko modrec pravi,
da je vse zanič v naravi,
zvrhan kup modrosti v glavi,
ali kaj, ko nismo mladi!

Zdaj ne delamo, kar radi
bi počenjali pri mizi,
zginili so vsi prividi
o lepoti, ki je v krizi.
Zdaj že niso prazen nič
krč v nogi, žolč razlit,
revmatizem in skleroza
al' visok krvi pritisk:
zdaj na mestu je nervoza,
ker je čas postal birič.

Goni nas iz leta v leto,
kot bi vse bilo prekleto,
včeraj še si klical »mama!«,
danes že srečuješ - Abrahama!
Včeraj komaj polnoleten,
danes že si - polstoleten!

Ali, bolj po filozofsko,
(da ne sodiš me preozko!)
bom zapisal definicijo:
včeraj človek še v osnutku
ždel si v maternem naročji
(- i prišla je sama iz ust -
- to je pesnikov dopust !),
pa si dozorel v trenutku
in ne zdiš se več otročji,
saj že v kupu otrok imaš -
t r a d i c i j o !

Vse tako se čudno plete,
da ne morem iz zagate;
pravi konec najti Zate,
preden usta mi zaprete,
to je zdajle moj problem.

Jezik se mi že zapleta,
voščiti za nova leta,
ki Te čakajo - želim:
da ne boš ob ves pogum,
večkrat reci: prmejdun!
da ne boš živel nesrečen,
ne spoštuj poklica rim;
bodi vedno kot doslej
neučljiv in neoporečen!
. . . potlej pa še kar naprej
kozle streljati mi dej!

Zdaj že več ne vem, kam grem,
»caradura« moj je šlem,
da ne vidi se srcá,
ki je polno vseh željá.

»Bog Te živi, dosti sreče!«
reči bi biló prikladno,
jaz Ti voščim nenavadno:
- to bo zadnji moj izum! -
salvo strelav! v sunce žarko -
- bum - bum - bum,
bum - burú - bum! B U M !

(zdaj otroci bodo rekli:
stric naš res je - veleum!

KATICA CUKJATI

NOČ RIME POD JUŽNIM KRIŽEM

Eden izmed projektov Slovenske kulturne akcije za leto 2011, ki je bil predlagan Uradu Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu, je bil sofinanciranje natečaja *slovenske poezije mladih pesniških talentov pod naslovom: »Noč rime pod Južnim križem.«*

S tem projektom smo želeli graditi kulturne mostove med generacijami, posredovati novim slovenskim rodovom slovenski duh, tradicijo in kulturo, predstaviti v slovenski javnosti kulturne dosežke naših mladih, da po njih spoznavamo ustvarjalno delo pesnikov slovenskega porekla, rojenih zunaj matičnih meja, v državah kamor jih je namenila življenjska pot.

Leta minevajo in na obzorje prihajajo nove generacije slovenskih korenin, ki kot vsaka generacija čuti potrebo po lepoti, po pisani besedi v literarni obliki poezije - pesmi. Mladina nam želi sporočiti svoje misli, želje, doživetja, razočaranja, čustva in pričakovanja s poezijo. V tej številki Meddobja objavljamo nekatere poezije, ki so bile izbrane zaradi kvalitetnega nivoja. Poleg estetske vrednosti pripevkov, ocenjevanja literarnega potenciala, je bil tovrsten natečaj ob zaključku tudi srečanje avtorjev, saj je bila izredna priložnost, da se literarni ustvarjalci med seboj bolj od blizu spoznajo, izmenjajo izkušnje, se osvestijo o svojih slovenskih koreninah in literarnih talentih ter pridobijo na samozavesti.

Natečaji in srečanja mladih ustvarjalcev na vseh področjih, so nam velikokrat v spodbudo in ponos.

Literarni odsek Slovenske kulturne akcije je v soboto lanskega leta, 17. novembra ob 20. uri, v dvorani dr. Tineta Debeljaka predstavil publiki poezije, ki so bile nagrajene na natečaju. Mlajši recitatorji - v nekaterih primerih avtorji poezij, so približali publiki poezije v izredno dobro pripravljenih recitacijah.

V našem tedniku Svobodna Slovenija so bili že objavljeni rezultati nagrajenih prispevkov v št. z dne 14. junija 2012. Da bi pa ustvarjalna dela pesnikov ne ostala le v originalih prispevka in da bi zadobila posebno melodijo in barvitost, je bilo umestno in prijetno, da so se te poezije približale bralcem tudi na ekspresivni način doživetega branja. Bralci so na literarnem večeru predstavili publiki ne samo nagrajene pesniške kreacije temveč tudi nekatere druge poezije, ki so bile zanimive po svoji izgradnji, tematiki in izvirnosti. Ker je bila ponujena možnost, da je za drugo in tretjo nagrado prispevek smel biti sestavljen v kastiljskem jeziku, se je v teh primerih poezija prebrala najprej v izvirniku - nato pa v slovenskem prevodu. In tako se tudi objavljajo v tej številki Meddobja.

V prvi vrsti je prof. *Kristina Jereb Qualizza* prebrala sonet »**Molitev**« prof. **Miriam Jereb Batagelj**, ki je dobila prvo nagrado natečaja z omenjenim sonetom. Lojze Lavrič je predstavil pesem **Gregorja Papeža** (druga nagrada), izvirnik v španščini s prevodom avtorja v slovenščino »**Todavía**« - »*Še vedno*« ter pesem **Agustina Mojice** (ki je delil s Papežem drugo nagrado) »**Ensayo de dos siluetas**« - »*Igra dveh silhuet*«.

V odlični izvedbi je prof. *Kristino Jereb Qualizza*, prebrala poeziji, ki sta bili deležni tretje nagrade, ki se je delila med **Ano Marijo Pušnik** s Koroške – »**Dolores**« in **Angelco Cukjati Gorno** iz Italije – »**Nostalgia de un amor**«, prevedla avtorica v slovenščino »*Hrepenenje po izgubljeni ljubezni*«.

Izbira najboljših prispevkov je bila težka, ker poezije so bile kvalitetne in raznolike zvrsti.

Tako kot je bil doživet kulturni večer posvečen predstavitvi teh in še drugih kvalitetnih poezij, mislimo, da bodo naši bralci uživali z branjem nagrajenih literarnih kompozicij.

PRVA NAGRADA

MIRIAM JEREB BATAGELJ

MOLITEV

Nekoč, to vem, bo konec vseh tegob.
Takrat boš Ti presodil naše delo,
razglasil, kdo pobeljen je le grob,
kdo žalil je, ravnal se kot krdelo.

Brez fotošopa bodo vseh namere
in misli v branje vsem. Vsi bomo goli.
V trenutku tem se ^(ne) bodo šteli goli.
Zveličan bo, kdor ljubil je brez mere.

V ljubezni združil celici Si staršev,
mi dal Si luč, mi dal si hrepenenje
in dal Si možnost mi krivic pozabe.

Popihaj rane in izmij zamere,
prevetri um mi, naj bo kos izzivom,
naj brazgotine cenim, svoje meje.

DRUGA NAGRADA

GREGOR PAPEŽ

TODAVIA

Todavía no encontré el lugar
que me hiciera sentir cercano
a muchos y lejano a nadie, a pesar
de que ya ha pasado la mayor parte
de mi vida útil y también
de mi vida inútil - sin que hubiera
un límite preciso entre ambas.

Todavía no logré entender por qué
la gente siente tal fascinación
por la izquierda y su celebración
del hombre, como si jamás viajara
en el subte de mañana, apretados
uno contra el otro.

Todavía no sentí necesidad alguna
de indagar sobre el sentido último
o el primero o aún el intermedio.

No me preocuparon esas cosas -
que deberían de estar resueltas
tras tantos siglos de discusión
recogidos en libros de historia.
todavía abro el día como abriendo
la puerta de un libro y cuando
las sombras caen sobre él
como un álamo perdido, veo
la flor altiva y viva
en la página marchita.

ŠE VEDNO

Še vedno nisem našel mesta,
kjer bi se počutil blizu
mnogih in daleč od nobenega, čeprav
sem že preživel večino
mojega koristnega življenja
in tudi mojega nekoristnega
brez natančne meje
med enim in drugim.

Še vedno ne morem razumeti,
zakaj čutijo ljudje tako fascinacijo
nad levičarstvom in njegovim proslavljanje
človeka, kot da nikoli ne bi potovali
zjutraj na podzemski, stisnjeni
drug ob drugem.

Še vedno ne čutim nobene potrebe,
da bi iskal končni smisel
ali prvi ali vsaj srednji.

Nikoli nisem poskrbel za te stvari,
ki bi morale že biti rešene
po stoletjih razprav,
popisanih v zgodovinskih knjigah.

Še vedno začnem dan kot bi odprl
vrata knjige, in ko
sence padejo nanj kot kakšen
izgubljeni topol, vidim
ponosno in živo rožo
med posušenimi stranmi.

DRUGA NAGRADA

AGUSTÍN MOJICA

ENSAYO DE DOS SILUETAS

Todo el techo empapelado de nosotros en sombra
o la mesa
empapelada de vos en mí.

Cómo tantas veces pudimos andar de la mano
y no entender ese ritual de la fabricación de recuerdos,
o esa danza cíclica de nosotros en el tiempo
como si fuera otra cosa que la calle Riobamba

VAJE DVEH SILUHET

*Ves strop je tapeciran z najino senco
ali miza
kjer sem ves zavil od tebe.*

*Kako je možno, da sva se sprehajala z roko v roki
in nisva razumela rituala, ki ustvarja spomine,
ali tisti ciklični ples nas dveh v času
kot da bi bilo nekaj drugačnega kot cesta Riobamba.*

TRETJA NAGRADA

ANA Marija Pušnik

DOLORES

*Tvoje ročice zaman iščejo
toplo telo, tvoj varni dom.
Čutila si njen utrip srca,
dihanje in nežne
besede ljubezni,
zate, mala Dolores.*

*Nasmeh sreče je spremljal
bolečino, ko si prihajala.
Občudovala te je,
Oboževala, ljubkovala
v svojem naročju,
ti želela vso srečo v življenju.*

*Tedaj ni slutila, da so vajini
prvi trenutki obenem zadnji.
Ni pomislila, da nad njo visi
meč usode in bo presekala ljubezen.
Ni slutila, da v večnost odteka
njeno tako mlado življenje.*

*Odšla je, Dolores.
Tvoje nežne ročice zaman iščejo mamo,
lačna usta najslajšo hrano dojenčkov.
Presahnil je topli mlečni vrelec,
Srčni utrip se je ustavil.
Komaj rojena si že sirota.*

*Odšla je, Dolores.
Nikoli je ne boš
mogla razjeziti.
Lahko jo le ljubiš
mala Dolores*

TRETJA NAGRADA

ANGELA CUKJATI GORNO

NOSTALGIA DE UN AMOR

Nostalgia
de una querencia
incesantemente renovada
y en la misma medida
ya sin fuerza.

De pronto lágrimas
que se evitan
o se relegan
para después.
Las manos
tratando de soltarse
y aún siguen tomadas
sin saber por qué.

El cielo con su luna,
que nos fue regalada
y que fue nuestra.

Hoy nos miramos
y estoy buscando inútilmente
tu rostro desdibujado,
el que siempre falta.

Te pienso.

El teléfono calla
mientras su presencia silenciosa
me habla
de hermosas palabras cruzadas,
de encuentros concertados,
de afectos pronunciados,
entre líneas, en voz baja,
para evitar que no oyeran
paredes, puertas, ventanas.

HREPENENJE PO IZGUBLJENI LJUBEZNI

*Hrepenenje
po tisti ljubezni,
ki se nenehoma obnavlja
in istočasno
nima več moči.*

*Nenadoma se pojavijo solze,
ki se jim želimo izogniti
ali prepustiti pozabi.*

*Roki
se skušata izpustiti
in sta še prijeti
ne vede zakaj.*

*Nebo s svojo luno,
ki nam je bila naklonjena
in ki je bila naša.*

*Danes, ko se gledava iščem zaman
tvoj nejasen obraz,
ki je vedno odsoten.*

Mislim nate..

*Telefon molči
medtem, ko mi njegov tihi obstoj
spominja na
prelepe prekrižane besede,
na zmenjena srečanja,
na izražena čustvovanja,
med vrsticami, potihoma,
da bi ne slišali
stene, vrata, okna*

ANDREJ MARKO POZNIČ

VERNIKI MED PETROM IN PAVLOM

Na kulturnem večeru, ki ga je SKA organizirala za 3. decembra 2011, je v sklopu teološkega oddseka dr. Andrej Poznič imel zanimivo in sodobno predavanje pod gornjim naslovom. Zaradi pomembnosti ga objavljamo v celoti.

UVOD

Slovenci v Argentini smo živeli svojo vero tesno povezano z narodnostjo. Škof dr. Gregorij Rožman je jasno in natančno izrazil našo držo, ko je rekel »Slovenci smo in kristjani«. Zanimiv je vrstni red, saj je na prvo mesto postavil narodnost. Po skoraj pol stoletja je slovenska skupnost v Argentini še vedno skupnost kristjanov, ni pa na enak način skupnost Slovencev, kakor je bila takrat. Čas naredi svoje. V Argentini rojeni člani skupnosti so zdaj v večini. Njihovo znanje slovenščine ne omogoča več rednega in tekočega pogovora o vsakdanjih stvareh, kaj šele razprave v strokovnem jeziku. Njihovo čutenje velja najprej njihovi domovi Argentini in njenemu ljudstvu, Argentincem. Lahko bi rekli, da to še vedno počno »po slovensko« ali »na slovenski način«. Prav tako se je temeljito spremenila verska praksa. Pred štirimi desetletji je bilo versko življenje Slovencev v Argentini na zavirljivi ravni. Duhovnikov je bilo dovolj, bili so mladi in pri najboljših močeh. Nihče ni razmišljal, da bi se kdaj to lahko spremenilo. Pa se je! Trije duhovniki ne zmorejo dela, ki ga je prej opravljajo osem. Obisk nedeljskih maš se je zmanjšal in je čedalje bolj podoben povprečju dežele, v kateri živite. Erozijski vernikov se ni začela pred kratkim, temveč se je začela takrat, ko so mnogi rajši hodili k argentinski maši z izgovorom, da je blizu, v resnici pa morda zato, ker so se z nekom skregali, ali pa jim je bila intenzivnost medosebnih odnosov v skupnosti preveliko breme. Ko so starši (zdaj stari starši) nehali hoditi k slovenski maši, so dali tisti slab zgled,

ki ga morajo otroci kasneje zavestno premagati ali pa, kar je bolj običajno, mu podležejo. Rečemo lahko, kar so stari starši začeli, so otroci osvojili, vnuki dokončali. Morda pridejo še na cvetno nedeljo, za veliko noč jih ni ...

Zaradi dinamičnosti življenja in sprememb se pojavlja vprašanje, o katerem Slovenec v Argentini v odnosu do Cerkev po novem razmišlja, in ki si ga prej nikoli ni postavljaj. Kakšen je namreč moj odnos do župnije v kateri živim. Do sedaj je namreč veljalo, da je župnija slovenska skupnost.

DVA PRINCIPA CERKVENEGA ŽIVLJENJA

V Sloveniji sem večkrat bral in premišljeval o dvojnem principu Cerkev. Ime nosita po prvakih apostolov, Petru in Pavlu. V skladu s tem, kar vemo o njiju iz Svetega pisma, se je izrisal princip, ki nosi ime po enem ali drugem.

Apostol Peter je bil ribič, kar ne pomeni, da je bil z dna družbene lestvice. Ker je imel vsaj dva čolna, bi lahko sklepali, da je bil trdno zasidran obrtnik. Ne reven, ne bogat, temveč ga bomo postavili v udoben srednji sloj. Srednji sloj pa je po svoji naravi konservativen, ne dišijo mu revolucije in spremembe, pa tudi ne politika ali manifestacije. To je sloj, ki lahko kaj izgubi, če nastopi kriza, in ki hoče mir, da bi lahko užival sadove svojega truda.

Iz evangelijev vemo, da je bil Peter vihrav človek in nekoliko nepremišljeno lahkomišeln. Imel je občutek za to, kar je prav in se je upal tudi povedati. Predvsem pa je imel odprto srce za navdihe od zgoraj, saj je s svojo izpovedjo vere ob Cezariji Filipovi jasno pokazal, da zna izraziti, kar mu navdihne Oče. »Ti si Kristus, Sin živega Boga!« po tej izpovedi izreče Jezus tiste slovesne besede: »Ti si Peter, skala, in na to skalo bom sezidal svojo Cerkev in peklena vrata je ne bodo premagala.« Jezus je tri leta vzgajal apostole. Kljub temu se je njegova vzgoja navidez končala s polomom, saj so ga vsi apostoli do Janeza zatajili ob njegovi najtemnejši uri. Edino Peter si je na veliki četrtek upal ven, čeprav se je prav takrat tudi njemu zgodila »temna noč«, ko je pred deklami in hlapci, ki mu niso hoteli nič žalega (le ugotavljali so, da je Galilejec in da je bil z Jezusom), Jezusa trikrat zatajil. Vendar je v njem zmagala ljubezen do Kristusa, na katerega je bil iskreno navezan. Šel je ven in se razjokal. Po vstajenju je moral apostol Peter trikrat izpovedati ljubezen in na tej izpovedi

Vstali potrjuje Petrov primat »*pasi moje ovce*«, »*pasi moja jagnjeta*«. Že na binkošti je Petrova vloga jasna. On ima prvo pridigo in jasno je, da mu vsi apostoli in Cerkev priznavajo prvo mesto. Prvo mesto ne le v časti in ljubezni, temveč tudi v delovanju, kakor nam poročajo Apostolska dela, ko je brez posvetovanja z drugimi, po osebnem razodetju, krstil pogana in ga sprejel v skupnost verujočih. Cerkev, apostoli oz. zbor škofov, je kasneje potrdila Petrov *solo*, kar je pomembno za razumevanje kasnejše vloge papeštva.

Kljub prvim misijonskim korakom pa v apostolskih delih slutimo, da so apostoli ostajali v Jeruzalemu in so širjenje krščanstva prepustili drugim. Ali se morda v njihovi drži kažejo zametki »ljubezni do udobnosti«, ki je tako značilna za duhovščino, ne vem. Dejstvo je, da je apostole iz Jeruzalema spravilo šele preganjanje.

Peter ima torej nalogo, da ohranja edinost Cerkve, vendar tudi, da skrbi za presojo duhov in da odloča o tem, kaj ohraniti in kaj zavreči. Petrova služba je skrbeti za rast Cerkve med tistimi, ki so že kristjani, jim omogočiti oblike izražanja vere, ki ne škodujejo vsebini, vesoljnosti in edinosti. Človeško se to izraža v skrbi za ustanove, v skrbi za red v skupnosti. Tukaj gre torej za institucijo, ki omogoča trajnost v zgodovini, in brez katere ne bi bilo danes nobenega krščanstva. Po drugi strani pa je težava te službe prav njena konservativnost in teritorialnost. Oboje bolj malo pripomore k širjenju označila, zato je Jezus sam poskrbel, da je poklical drugačnega človeka.

Apostol Pavel je bil Jud iz diaspore. Tarz je bil takrat eno večjih pristanišč v Sredozemlju. Kakor v vsakem pristanišču, so se tudi tam zbirali ljudje iz vseh vetrov. Ti so po naravi bolj podjetni in odprti kakor kmečko prebivalstvo, ki teži k tradicionalnosti in ukoreninjenosti v svoj prostor, na svoji zemlji. Apostol Pavel je bil deležen tako judovske (farizejske) kakor grške (prevladujoče) vzgoje. Bil je poliglota tako rekoč od rojstva. Bil pa je tudi veren in brezkompromisen, načelen kakor je lahko načelen le človek, ki mora svoje odločitve nenehoma soočati z drugače mislečimi. Verjetno mu je bil judovski Jeruzalem istočasno fascinanten (zaradi svoje vere) in obupno zaplankan (zaradi svojega stika s širšim svetom). Iz apostolskih del vemo, da se je odločil za fascinacijo vere in se tako predal judovstvu, da je iz njega hotel izkoreniniti vsako kal drugačnosti. Najbolj drugačni pa so bili prav kristjani, ki so trdili, da je Kristus vstal od mrtvih in da je Jezus božji Sin. Vemo, da je odobral kamenjanje sv. Štefana, in čeprav ni metal kamenja, se kasneje sam prišteva med njegove morilce. Vemo, da mu ni bilo dovolj, da se preganja kristjane v Jeru-

zalemu. Podjeten kakor je bil, se je sam lotil preganjanja kristjanov tudi v Damasku. Kaj se je zgodilo na poti, vemo. Za naše razmišljanje je važno poudariti, da je apostola Pavla izbral sam Jezus in ga tudi sam pripravil na njegovo delo. Pavel je bil tri leta v puščavi in nekaj let znova v Tarzu, preden ga je Cerkev po Barnabi poklicala za misijonarja in ga poslala oznanjati evangelij, ter ga s tem naredila za apostola. Pavel sam piše v pismu Galačanom, da ni apostol sam od sebe, in da nauka nima od apostolov, ampak od Jezusa in da je to isti nauk, kakor ga oznanjajo apostoli. Poudarja torej istost in edinost s Cerkvijo, čeprav se ne pusti »ukalupiti« v takratno jeruzalemsko skupnost.

Prvo krščansko oznanjevanje zunaj Jeruzalema ima svoje vzroke v preganjanju in begu pred njim, apostol Pavel pa evangelij oznanja iz notranje potrebe. Prevzet od Vstalega in v mističnem zanosu hodi iz kraja v kraj, da seje evangelij. Njegovi uspehi so verjetno zbudili nevoščljivost pri tistih, ki so bili bolj »sedeči«, zato sporov z njimi, kakor nam poročajo Apostolska dela in njegova pisma, ni manjkalo, vendar se ni dal zmesti. Delal je neutrudno naprej.

Pavel, ki je bil bolj izobražen in podjeten kakor drugi apostoli, je bil istočasno tudi mistik. Njegova naloga je bila skrbeti za širjenje evangelija, da se izpolni zadnje Jezusovo naročilo »pojdite po vsem svetu, naredite ljudi za moje učenci in krščujte jih v imenu Očeta in Sina in Svetega Duha«.

Apostolska dela nam poročajo tudi o odnosu med Petrom in Pavlom. Če je Peter bolj ali manj pustil Pavla pri miru, obratno to ne velja. Ko se je Peter končno premaknil iz Jeruzalema in šel na svojo prvo misijonsko pot, se je obnašal priložnostno. Lahko bi rekli, da se je prilagajal situaciji. Z Grki je jedel vse, kar so postavili predenj. Bil je »njihov« do tistega trenutka, ko so prišli »varuhi reda in morale« iz Jeruzalemu, pokristjanjeni Judje, ki so takoj začeli zganjati teror nad kristjani iz poganstva. Zahtevali so spoštovanje Mojzesove postave, kar bi pomenilo, da je krščanstvo le še ena judovska ločina in ne dopolnitev postave in tudi judovstva kot takega. Peter se jim je uklonil. Značajsko in kulturno je bil vpet v te okvire. Pavel pa mu je v obraz povedal, kar mu gre in dosegel dvoje: da je Peter našel modus obnašanja, ki je bil notranje dosleden in logičen, ter sklic prvega koncila, kjer so rešili najbolj pereča vprašanja znotraj cerkvenega ravnanja. Kasneje so koncili oblikovali tri njim lastna področja razprav in določb: področje nauka (dogme), področje obnašanja (moral) in področje cerkvene discipline (zakonik cerkvenega prava).

Petrova služba in Pavlov poklic sta se kasneje združila in lahko bi celo rekli, da je papeštvo otrok in pravnomočen naslednik obeh apostolov, čeprav bolj poudarjamo Petra kakor Pavla. Iz Svetega pisma sledi, da je apostol Pavel vedno spoštoval in se podrejal Petru in zboru apostolov. Skrbel je za edinost in se držal sklepov, ki jih je »dobil od zgoraj«. Prav Pavel nam je zgled kako moramo spoštovati tistega, ki je po službi »zgoraj«. Pri tem naj ponovno spomnim, da je Pavel Petru povedal, kar mu gre na precej odkrit in trd način. Odnos med apostoloma je bil torej razmeroma težaven, poln vzponov in padcev. Bil je to polnokrvni odnos dveh močnih osebnosti, ki sta v Kristusu živela in rasla do mučeništva, s katerim sta izpričala pristnost svoje vere in resničnost nauka, ki sta ga oznanjala.

DVOJNOST CERKVENIH STRUKTUR

Če danes govorimo o Petrovem in Pavlom principu je to zato, ker se na nek način oba pojavljata tudi danes. Cerkev je hierarhično organizirana skupnost vernikov. V njej prevladuje teritorialni princip, ki je odlično deloval, dokler so ljudje hodili peš. Povprečna hitrost premikanja pred 100 leti in več je bila manj kakor 5km/h, danes je desetkrat večja. Bivanjski krog se je v zadnjih 100 letih povečal za 10x, kar pomeni, da si ljudje lažje izbiramo skupnost, ki ji hočemo pripadati, kakor prej. Izbirati pomeni tudi, da ne izberemo nobene, kar je znani beg v individualnost. Vendar ta pojav ni nov. Včasih so ljudje bežali od drugih v notranjost ali na daljno romanje, od koder se nikoli niso vrnili, ali pa so šli v vojsko, ipd.

Osnovna organizacija Cerkve je torej teritorialna. Povzeta je po rimski cesarski upravi. Osnovna in samostojna celica Cerkve je škofija, ki jo vodi škof. Običajno je imel škof sedež v večjem mestu. Dokler je bila skupnost majhna in so se »med seboj vsi poznali«, so vsi hodili v stolnico k maši. Ko se je krščanstvo razširilo po mestu in okoliških vaseh, je škof postavil duhovnike za voditelje manjših občestev. Gre torej za pooblastilo in opravljanje službe v imenu in s pooblastilom škofa. Duhovnik je zato inkardiniran v škofijo in pripada škofiji oz. škofu na čisto konkreten in domala telesen način. Škof je dolžan celo skrbeti za svoje duhovnike tudi takrat, ko ti zapustijo duhovniško službo ... Za nas je ta hip pomembno, da vidimo, da so župnije nastale šele zaradi širjenja krščanstva, kar je zaradi množice in razdalj onemogočilo škofom, da bi bili osebno v stiku z vsemi verniki. Od vsega začetka pa so škofu pri vodenju Cerkve pomagali prezbiterji (starešine), iz katerih se je kasneje razvila duhovščina.

Kakor je bilo rimsko cesarstvo razdeljeno na metropolije, province, itd., je tudi Cerkev oblikovala svojo organizacijo. Papež oz. patriarhi so kmalu uveljavili svojo oblast nad sosednjimi škofi, oz. škofi manjših manj pomembnih škofij. Papež je svojo patriarhalno oblast uveljavil v Zahodni Cerkvi, priznavali so mu pa isto oblast tudi na Vzhodu, čeprav so patriarhi v Jeruzalemu, Aleksandriji, Antiohiji in Konstantinoplu imeli poseben status. To priznavanje se je porušilo šele po koncilu v Kalcedonu 451 in to bolj zaradi političnih kakor zaradi cerkvenih vzrokov.

Zaradi boljšega upravljanja so škofije razdeljene na dekanije in arhidiakonate. Dekanije naj bi bile enote 10 župnij, ki jim načeluje dekan; arhidiakonate pa sestavlja več dekanij skupaj. Naloga arhidiakona je, da te dekanije nadzoruje in zanje skrbi. To so eksekutivne naloge, ki se nanašajo na duhovščino in na notranjo cerkveno disciplino.

Opisano je redna in najbolj potrebna notranja organizacija Cerkve. Brez mreže škofij in župnij ni Cerkve. Tudi v misijonskih deželah Cerkev teži k temu, da organizira mrežo teritorialnih središč, kjer se ljudje zbirajo k bogoslužju (cerkev, ki ima svojega duhovnika) in kjer se odvijajo vse pomožne dejavnosti, potrebne za lepo krščansko življenje in oblikovanje krščanske civilizacije. To je Petrova karizma, ki jo lahko opišemo kot »zemlja, ki omogoča rast«.

Že v prvih stoletjih pa srečamo ljudi, ki svojo vero živijo izven redne mreže župnij in škofij. Poznamo meništvo, anahorete, romarje, redovništvo in zdaj novodobna gibanja. Govorimo torej o skupnostih, ki potrebujejo globlje in manj ukalupljene oblike vernosti. Vse naštetost prištevamo v Pavlovo karizmo, ki jo smemo opisati kot »rožica, ki cvete in razveseljuje na cerkveni njivi«. Nastanek, razvoj in smrt redovnih skupnosti je za Cerkev vir sporov, težav, prinaša razcvet in prenovu, pa tudi bolečino, ko izginejo in umrejo kakor v našem času množično izginjajo mnogi znani in čudoviti redovi. Opazimo lahko, da so ti pojavi v času omejeni in da z njihovim izginotjem Cerkev ne izgine. Če pa izgine škofija, potem na tistem področju izgine tudi Cerkev. Že iz tega vidimo, da je med redno Petrovo karizmo in Pavlovo karizmo ena bistvena razlika. Razlika je v pomenu, ki jo ima ena ali druga karizma za Cerkev kot tako. Cerkev lahko preživi brez redovništva, meništva, anahoretov in modernih gibanj, ne more pa preživeti brez škofov in škofij. Škofijska duhovščina je torej nujna, vse ostalo je dar Svetega Duha, je višek, je več. Ni pa nujno.

Naloga Petra in njegovih naslednikov je vedno bila in vedno bo, vključevanje vseh darov Svetega Duha v cerkveno življenje, kajti le

tako more Cerkev polno živeti evangelij in biti privlačna v boju za dušo vsakega posameznika. Povedano potrjuje sedanost Cerkve v Evropi, kjer doživljamo usihanje in izginjanje redovništva, kakor smo ga poznali. Redovniki so laiki, ki živijo svojo poklicanost po pravilih svojega ustanovitelja. Da so mnogi redovi postali »kleriški«, je bil sad zgodovinskega razvoja in morda potreb, vendar so redovniki v principu in po definiciji laiki. Najbolj jasno se to vidi pri redovnicah, ki jim je pot do duhovništva zaprta, a so kljub temu polnopravne članice Cerkve. Redovniki so laiki, ki živijo za Cerkev, za evangelij in to v uboštvu in deviškosti.

Pavlova karizma se uresničuje mimo in ob teritorialno zasnovani Petrovi karizmi. Prav zato danes bolje ustreza našemu načinu življenja. Skupaj s povečanjem prostora, ki ga lahko v razumnem času (recimo do dve uri) dosežemo vsak dan, se je povečala možnost izbire naše cerkvene skupnosti. V Sloveniji se to pozna v pripadnosti župniji. Mesta in primestni pasovi so priselitvena območja. V njih živijo ljudje pretežno od ponedeljka do petka, za vikende pa gredo »domov« k stari mami oz. tja, od koder prihajata mama ali oče, ali pa gredo na izlete. Avto je postal »pastoralna enota«. Skupine so se skrčile na obsega enega avtomobila, na 4 do 5 ljudi, odvisno ali so po parih ali samski. Morda se peljejo v dveh avtih, redko pa v treh. Še pred četrto stoletja je bila »pastoralna enota« avtobus, se pravi 50 ljudi. Tako mobilnost istočasno omogoča večjo izbiro po okusu in krči število ljudi, ki smo jih pripravljani spustiti v najintimnejši krog na skromno število 4.

Statičnost župnije, ki je sestavljena iz »priseljencev« in »staroselcev«, pri čemer se redno dogaja, da so prvi v večini, vendar v kraju ne pomenijo nič, ne pomagajo pri prenovi in soočenju s problemom vključevanja vernikov v cerkvena občestva.

Vendar to ni Vaš problem, spoštovani poslušalci. Velemesto kot je Buenos Aires ne pozna problema, ki ga opisujem. Čeprav je Veliki Buenos Aires razdeljen na več škofij in le-te na župnije, pa je teritorialna pripadnost župniji veliko manjša, kakor mora biti pripadnost npr. v Tornquistu sredi Pampe. Tam že samotnost kraja ne omogoča drugega, kakor pripadati edini župniji, ki je v kraju.

VELEMESTO

Verniki v Buenos Aires veliko lažje in bolj pogosto izbirajo svojo skupnost, pa naj si bo to župnija v klasičnem pomenu ali pa skup-

-nost, ki načeloma ni vezana na teritorij. V tem smislu ste Slovenci popolnoma na istem kakor ostali. Teritorialnost ni tako pomembna kakor zunaj mesta. Pomembno je, da se človek zavestno in dokončno odloči za neko skupnost, na nek način v »sreči in nesreči«. Tudi v mestu poznamo nomade, ki iščejo najbolj idealnega, najboljšega in najbolj po njihovem okusu izrezanega duhovnika. Podobni so čmrlju, ki leta od cveta do cveta, pa nikoli ne nabere nič medu, kajti za sadove je potrebna vztrajnost, to pa zahteva rednost srečevanja in življenje v eni skupnosti.

Ne poznam notranje (recimo ji »fajmoštrske«) discipline Cerkve v Buenos Airesu. Kako rešujejo vprašanje krsta, porok in papirjev, ki so potrebna za eno, drugo in tretje. Pred nekaj leti sem v Puerto Madero krstil hčerko prijatelja, ki je tam stanoval (torej je izpolnjeval pogoj teritorialnosti). Po krstu sem se sam vpisal v krstno knjigo in vse podatke. Župnika sploh nisem videl ... Mežnar je poskrbel, da je bila cerkev odprta in da so bili materiali pri roki. Velikih problemov niso delali ... Prav tako ne vem, kakšna je bila priprava na krst, kajti nisem je imel jaz, saj sem prišel le za kratek čas.

Velemesto – najpogostejša in najbolj množična oblika nasebine – predstavlja odlično podlago za krščanstvo, ki je »mestna religija«. Prav tako velemesto omogoča večjo svobodo in možnost izbire, ker omogoča večjo anonimnost. Kje bomo nehali biti številka in hočemo postati oseba, se pravi »nekdo« za »nekoga«, odločamo sami. Ker je naša odločitev svobodna, skupnost bolje živi. Pa naj bo to klub ali šola, župnija ali slovenska skupnost.

SLOVENSKA SKUPNOST

Slovenci v Argentini so anomalija. Ni logično, da smo tukaj. Argentina ni plod svobodne izbire, temveč odgovor na stisko in izhod v sili. Zaradi tega in tudi zaradi neskladnosti v mentaliteti in čustvovanju, počasi postaja »naša«. Vendar čas naredi svoje, zato je nes pametno govoriti, da tisti, ki smo tu rojeni, nismo tu doma. Argentina je torej dom slovenske skupnosti, pa naj se to še tako čudno sliši. Skupnost ima temelje v tistih treh letih, ki so jih begunci – torej naši stari starši – preživeli s svojimi družinami v taboriščih. To so bila tri fantastična leta. Polna križev in težav, pomanjkanja in nerazumevanja, vendar tudi polna čudežev vere in podjetnosti, discipline in solidarnosti, leta, ki so oblikovala skupnost tako daleč, da so celo domovi nastajali na podlagi prijateljstev, ki so se stkala v taboriščih.

Domove bi na nek način lahko primerjali z vasmí v Sloveniji. Pripadnost svoji vasi in antagonizem do ostalih, ki se je kazalo in morda se še kaže v tekmah na mladinskih dnevih in drugih tekmovanjih. Velika in napačna pripadnost »svojemu domu« se kaže tudi v tem, da se novonastale slovenske ali mešane družine ne vključijo v najbližji dom po razdalji, ampak po močnejši pripadnosti enega od zakoncev. K sreči velemesto blaži to malovaško obliko pripadanja in antagonizma, kajti »mala vas, velik pekel«, kar velja tudi za slovensko skupnost, ki je po svoje mala in se vsi »preveč« (torej v resnici premalo) poznamo.

Skupnost se ni oblikovala na principu Pavlove karizme, ampak je najbolj žlahten proizvod Petrove karizma. Slovensko skupnost so oblikovali, vodili in ji dali svoj krščanski, katoliški pečat škofijski duhovniki. O njihovi kvaliteti in svetosti bo spregovoril Bog, vendar tudi sami vemo, da smo imeli izredne duhovnike, ki tako odstopajo od povprečja, da se je težko navaditi na »le« dobre in požrtvovalne duhovnike. Kaj bi šele bilo, če bi imeli navadne in povprečne ...

Slovenska skupnost pa za Slovence ni najbolj prostovoljna izbira, temveč je neke vrste obveza, kajti njena osnova je rasma. Kdor ni bil Slovenec, najprej ni mogel niti vstopiti vanjo. V prvih letih so se morali tisti, ki so se poročili z »domačini«, tudi posloviti od skupnosti. Izločeni so bili morda nenamerno, vendar v praksi učinkovito, kajti zavest, da je okužba s tujo krvjo grožnja za skupnost, je bila prevelika. V tem nismo bili nič manj dosledni kakor Judje, ki pa imajo prednost, da so različni po veri, lahko pa se prilagodijo v jeziku in kulturi. Judje so Judje zaradi vere, ki omogoča judovstvo. Slovenci smo katoličani, torej člani prevladujoče vere v Argentini in nam le-ta ne pomaga pri ohranjanju narodne identitete, torej svoje posebnosti v morju velemesta. Ko je slovenstvo že nekoliko popustilo in se je raven pogovorne slovenščine znižala in se je povečalo število mešanih zakonov, je bilo argentinskemu zakoncu lažje vstopiti v našo skupnost. Zdaj, ko otroci govorijo med seboj dosledno špansko, ko se odrasli pogovarjajo v enem ali drugem jeziku, glede na priliki (pretežno špansko), in ko starejši v svoj govor pogosto vpletate »argentinizme«, je vstop v slovensko skupnost za Argentinca sicer še vedno težak, vendar ne več nemogoč. Podoben je vstopu v katerokoli zaprto skupnost. Potrebno se je navaditi, potrebno je vztrajati, česar pa ne zmorejo vsi. Prav to vstopanje argentinskih zakoncev v slovensko skupnost dodatno slabi slovenskost te skupnosti. Je naravna, vendar za mnoge tudi boleča. Skupnost se torej spreminja

in vendar ostaja. Ostaja skupnost ljudi, ki poznajo svoje korenine, vendar stojijo pred nalogo, da najdejo razloge, da bi ostali skupaj. Najbolj preprost razlog bi bil velemestni: v tej skupnosti sem človek, oseba in ne številka. V njej postajam boljši in lahko razvijam svoje talente. V njej sem in postajam veren človek. Te naloge ne more namesto vas opraviti nihče, iskanje pa mora biti nedogmatično, se pravi odprto in drzno, kakor je bil drzen in odprt sveti Pavel. Ohranite, kar je vredno, opustite, kar je preživelo, vse pa v večjo slavo božjo.

ODNOS DO CERKVE V ARGENTINI.

V naslednjih desetletjih se bo moral za skupnost zgoditi prehod od cerkvene izolacije v vključitev v Cerkev v Argentini. Čas za to je odličen, saj so ta hip 4 škofje, ki niso tako nepomembni, otroci slovenskih staršev, slovenske skupnosti in razumejo težave in hrepenenja Slovencev v skupnosti.

Mislim, da se ne motim, če trdim, da do svojih teritorialnih župnij Slovenci nimate večjih obveznosti. Vaša prva verska skupnost je slovenska. V njej živite svojo vero, v njej postajate kristjani in iz nje živite za svet. Solidarnost in karitativnost do potrebnih živi vsak po nalogu svoje vesti. Dolžni ste pomagati najprej svojim in takoj tistim, ki so zraven. Darovati za Karitas ali Zvezo žena in mater je enako močna. Prva pa mora biti skrb za vaše duhovnike in domove, ki vam dajejo zavetje. Za domove morate skrbeti tako, kakor morajo skrbeti župljani za svojo cerkev in župnijski dom. Tu ni bistvene razlike.

Bolj pomembno pa je, da čimprej najdete obliko, ki bo omogočala sistemsko vključitev v Cerkev v Argentini. Cerkev pozna npr. personalne župnije, torontska škofija pozna narodne župnije, ipd. Kakšna je oblika, ki bo najbolj ustrezala slovenski skupnosti, ne vem, kajti pet domov, ki imajo perspektivo obstanka v naslednjih desetletjih, imajo različne možnosti in rešitve. Skupnost potrebuje 3 duhovnike za redno bogoslužje: Lanus, San Justo, Ramos, Moron, San Martin (pogojno Carapachay), medtem ko bo Slovensko hišo verjetno treba opustiti in preseliti tja, kjer so ljudje ...

SKLEP

Mislim, da je slovenska skupnost v Argentini posrečen odgovor na vprašanje, kako naj bi živeli danes krščanstvo. Skupnost je petrinska, močno pa je živila pavlinsko karizmo. Petrinska zato, ker je

katoliška, pavlinska, ker je dosegala stopnjo osebne vere, ki je neznana v teritorialnih župnijah. Slovenska skupnost je pravzaprav sestavljena s tistimi, ki so ostali. Njeni aktivni člani so tisti, ki so se odločili, da bodo še naprej dajali in se razdajali, da bodo prejeli tiste nematerialne dobrine, ki jih obljublja Bog vsakemu, ki se razdaja. Kajti mnogi so odšli. Mnogi, ki so se naveličali vedno istih ljudi, vedno enakih proslav, vedno enakih pridig in razmer. Odšli so mnogi, ki so se skregali, ali so po slovensko zamerili, odšli so utrujeni in razočarani, ker je svet bolj kompliciran, kakor so preproste ideološke rešitve. Odrešenje tudi ne poteka po naših politično-gospodarskih predstavah vseobsegajočega katolištva, ki bi mu seveda vladali mi sami ... Odšli so mnogi, ki ne znajo ali ne razumejo več slovenščine. Zato je slovenska skupnost vedno bila in na nek način vedno bo skupnost tisti, ki so obstali. V tem je skupnost podobna Cerkvi in Izraelu. Iz Cerkve in iz Izraela, kakor tudi iz skupnosti, bo prihajal kvas, ki bo v božjem imenu izpolnil svojo nalogo. Ob tej zavesti, da ste pravzaprav »ostanek«, pa je nujno, da pogledamo s pogumom naprej. Skupaj z Newmanom lahko molimo in prosimo, da bi videli »le korak naprej«. Ne dveh ali treh, dovolj je en korak. Prosim pa je treba tudi pogum, da bi spremembe sprejeli in izpeljali.

Prihaja čas velikih sprememb. Odkar je Slovenija samostojna in demokratična, se je boj za resnico o nas samih, o revoluciji in krivdi in katarzi preselil tja. Naloga pričevanja in ohranjanja je bila opravljena z odliko. Sedaj je potrebno gledati v prihodnost v Argentini in začeti razpravo o skupnosti sami, o njenem namenu in pomenu za njene člane, pa tudi o njenem značaju. Koliko slovenstva, kakšno krščanstvo in zakaj se mi zdijo tri koordinate, na katerih mora potekati pogovor in iskanje. Odgovorov nimam, bolje znam postavljati vprašanja. Odgovorov tudi ne smem ponujati, kajti to je naloga skupnosti v Argentini, to je naloga tistih, ki to skupnost ustvarjajo in živijo. Zdi pa se mi potrebno poudariti, da je že čas, da se ta razprava začne, da ne bi zamudili milostnega trenutka, ki se kaže v možnostih, ki jih za ureditev statusa in prihodnosti omogoča prav število škofov slovenskega rodu v Argentini. Dokler pa sami ne veste, kaj hočete, do tedaj bo tako, kot je sedaj. Le starejši boste in manj sposobni na urejene spremembe, ki jih sami izberete, kar je značilnost žive skupnosti. Ne zanašajte se na Slovenijo ali Cerkev v Sloveniji. Le-ta je že v smrtnem krču in ni sposobna ničesar ukreniti. Zanesite se nase, na svojo pamet in predvsem na Boga, ki ni nikoli zapustil svojih zvestih in je slovensko skupnost v Argentini obilno blagoslavljal. Ostati zvest Bogu je pogoj za ohranitev. Bog z Vami!

NADIA ANGELA ERJAVEC

**POMEN ETNIČNE
HOMOGENITETE/HETEROGENITETE
ZA OHRANJANJE ETNIČNE IDENTITETE
PRI ARGENTINSKIH SLOVENCIH**

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mentorica: *red. prof. dr. Tanja Renner*

Slovenski priseljenci tretjega vala v Argentini so več kot pol stoletja ohranili slovensko kulturo, navade in jezik. Delo argentinskih Slovencev ni zanemarljivo, saj so z veliko truda in žrtvovanja dosegli, da je spomin slovenstva v tuji deželi ostal živ. Slovenska skupnost je odlično organizirana, vendar se sooča z družbenimi spremembami, katerim se mora prilagoditi. Vpliv družbe in okolja nanje je močan, zato se mora družina kot temelj ohranjanja slovenstva zavedati pomembnosti le tega. V diplomskem delu sem se s pomočjo kvalitativne metode, in sicer s strukturirani intervjuji s slovenskimi družinami, lotila analize pomena mešanih in ne mešanih zakonskih zvez pri ohranjanju slovenske etnične identitete. Dejstvo je, da so heterogamne družine v slovenski skupnosti postale vse pogostejše, zato sem namenila veliko pozornosti problematiki, ali mešane zakonske zveze negativno vplivajo na ohranjanje slovenskosti. Raziskala sem tudi pomembnost vključevanja argentinskih Slovencev v slovensko skupnost ter ali je njihov občutek slovenske etnične identitete skozi čas postal šibkejši. S pomočjo življenjskih zgodb intervjuvancev sem pridobila podrobne informacije o preučevanem fenomenu.

1. KAZALO

(V tej objavi je izpuščeno, enako kot prilogi A in B - Op. ur.)

2. UVOD

Prihod Slovencev v Argentino se deli na tri glavne valove. Osredotočila se bom na tretji val priseljevanja Slovencev v Argentino, saj je imel največje konotacije pri ohranjanju slovenske kulture v tuji deželi. Slovenska skupnost v Argentini je cenjena zaradi svoje kontinuitete.¹ To se kaže pri njenem več kot šestdesetletnem obstoju. Brez družine, ki ne bi v sebi nosila slovenske etnične identitete, bi bilo nemogoče posredovati njihovim potomcem občutek slovenske nacionalne pripadnosti.

V današnji družbi je individualizacija posameznika postavljena v ospredje, medtem ko so sorodniške mreže, družina in prijatelji podvrženi tveganjem ter spremembam (Dremelj 2003). Družina se mora tem spremembam in novim življenjskim razmeram prilagoditi, da lahko ohranja lastno kontinuiteto (Minuchin v Čačinovič-Vodrinčič 1998, 157).

Družino se lahko ovrednoti kot simbolično povezavo in prostor, ki ne presega le biološke narave; družina je predpogoj za gradnjo kulture, ker prav iz nje izhajajo posamezniki, ki sooblikujejo družbo in potemtakem tudi kulturo (Bajzek 1997, 92). Ker se znotraj družine odvijajo in reproducirajo odnosi, ki pogojujejo delovanje družbe, se v sodobnih časih namenja pozornost mešanim zakonskim zvezam (Sedmak 2002a, 39). Raziskave kažejo, da je pojav mešanih zakonskih zvez postal vidnejši trend po svetu, ki ni izjema niti med slovenskimi priseljenci, posebno med njihovimi potomci. Sodobni trendi upoštevajo mešane zakonske zveze kot eno od mnogih družinskih oblik. Vendar se nekatere skupnosti takih družin bojijo, ker mislijo, da bi to lahko pomenilo zmago prevladujoče oziroma dominantne kulturne nad šibkejšo (Medvešček 2006, 66-67). V mo-

1. V diplomski nalogi se bom večkrat osredotočila na slovensko skupnost, zato moram poudariti, da se vedno sklicujem na slovenske priseljence in njihove potomce, ki spadajo v tretji val priseljevanja (Razen v primerih, ko je napisano, da se govori o slovenski skupnosti prvega oziroma drugega vala priseljevanja).

jem raziskovalnem primeru je šibkejša kultura slovensko ljudstvo živeče v Argentini, ki je dan za dnem podvrženo asimilacijskim procesom.

Cilj raziskave je ugotoviti, kako etnično heterogamne in homogamne družine vplivajo na ohranjanje slovenske kulture v Argentini in kakšno vlogo imajo znotraj slovenske skupnosti (v Argentini). Pozornost sem namenila omenjeni problematiki, ker sem sama argentinska Slovenka, ki se je vrnila v domovino svojih prednikov. Sama cenim delo argentinskih Slovencev, ker nosim v sebi zaklad, ki ga ne bi nikoli imela brez svoje družine in slovenske skupnosti.

Diplomska naloga je zgrajena tako, da po uvodnem poglavju sledi teoretični in empirični del naloge. V teoretičnem delu bom opredelila ključne pojme za boljšo izpeljavo raziskovalnega dela, in sicer bom pisala o pojmu družine in njenih funkcijah, identiteti, etnični homogamiji in heterogamiji. Nadalje bom razložila proces socializacije/inkulturacije ter postopek asimilacijskega procesa priseljencev, ki se morajo prilagoditi novemu okolju. Temu sledi zgodovinski pregled prihoda Slovencev v Argentino, njihovo življenje in življenje njihovih potomcev ter razvoj slovenske skupnosti v tuji deželi. Ta je podkrepljen s prikazom statističnih podatkov o prijavljenih slovenskih in mešanih porokah ter rojstvih v slovenskih periodičnih publikacijah. V raziskovalnem delu naloge bom najprej predstavila metodologijo dela in raziskovalna vprašanja. Nadaljevala bom s prikazom rezultatov na osnovi opravljenih intervjujev s partnerji v mešanih zakonskih zvezah in v etnično homogenih zakonskih zvezah. Posegala bom v intimno sfero družin s slovenskimi koreninami preko življenjskih zgodb zakonskih partnerjev, ki jo konstruirajo. Nenazadnje sledi diskusija, v kateri bom presojala svoja raziskovalna vprašanja, za tem pa zaključek.

3. OPREDELITEV KLJUČNIH POJMOV

3.1. DRUŽINA

Obstaja mnogo definicij za opredelitev pojma družine. Ključni problem, ki ga izpostavi Renerjeva (2006, 15) je ta, da je težko najti enotno definicijo, ki naj bi bila najbolj inkluzivna, razlikovalna in operativna. Razlikovalna pomeni, da se pojem družine razlikuje od dru-

gih sorodstvenih pojmov, kot je lahko zakonska zveza. Inkluzivnost se nanaša na to, da bo pojem družine vključeval vse možne oblike, v katerih se lahko pojavi, torej mora biti nediskriminatoren. Nazadnje operativnost poudarja to, da se enotni pojem lahko uporablja na vseh področjih, in sicer na statističnem, raziskovalnem, socialnem in političnem (Rener 2006, 15).

Ekonomska komisija Združenih narodov za Evropo (UNECE) podpira definicijo, ki je uporabna za popise prebivalstva ter razna statistična raziskovanja oziroma namene. UNECE definira družino takole: »Družino definiramo v ožjem smislu kot jedrno družino, to sta dve osebi ali več oseb, ki živijo v skupnem gospodinjstvu in so med seboj povezane z zakonsko zvezo, kohabitacijo ali starševskim razmerjem« (Keilman v Rener 2006, 15).

Znotraj sociološkega področja se v mnogih primerih poudarja skupna točka, da je za nastanek družine nujna dvogeneracijska skupnost kot družbena institucija, ki je odgovorna za skrb za otroka ali otroke. To je razvidno v naslednji definiciji, ki jo je podala Organizacija Združenih Narodov (OZN): »Družino predstavljajo vsaj en (odrasel) človek ali skupina ljudi, ki skrbi za otroka/e in je kot taka (torej kot družina) prepoznana v zakonodajah ali v običajih držav članic« (Family: form and Functions v Rener 2006, 16).

3.1.1 Vloga družine

Funkcije družine se skozi čas spreminjajo, a so nekatere od njih, v večji ali manjši meri, ostale nespremenjene. Švabova (2006, 64) pravi, da sta dve še vedno temeljni funkciji družine v današnjih časih zelo pomembni. Ti dve sta: socializacija otrok in psihična stabilizacija odraslih posameznikov.² Socializacija otrok pomeni družbeno-kulturno oblikovanje otrok na podlagi najpomembnejših vrednot in norm, ki v določeni družbi veljajo in se prenašajo med posamezniki in generacijami. Psihična stabilizacija odraslih osebnosti pomeni, da mora družina nuditi in skrbeti za varnost ter čustveno podporo njenih članov (Filipčič 2002, 17).³

2. Funkciji izhajata iz Parsonove standardne teorije o nuklearni družini (Cheal v Filipčič 2002, 24).

3. Skrb kot družinska funkcija je bistvena za pravilno delovanje družine v vsakodnevnem poteku (Švab 2003, 1114).

Družina ne samo da razvija percepcijo spolnih vlog njenih članov, ki se od kulture do kulture razlikujejo, temveč zagotavlja tudi reprodukcijo za ohranjanje človeštva. Nekdaj je bila družina neločljivo povezana z ekonomsko sfero, saj je imela proizvodno funkcijo (Sieder v Dremelj 2003, 152-153), sedaj pa ohranja le še potrošnjo funkcijo. Podobno se dogaja z izobraževanjem in vzgojo otrok, saj ti potekajo predvsem izven nje. Država je družini odvzela nekatere funkcije, kot sta urejanje ekonomskega in izobraževalnega sistema (Filipčič 2002, 17-18). Spremembe so opazne tudi v preživljanju prostega časa, ki večinoma poteka v socialnih mrežah izven družine (Flere 2003, 127).

Družina je osnovna institucija zasebnega življenja, znotraj katere se gradijo medosebni in čustveni odnosi, goji se solidarnost ter izpostavi sistem vrednot, norm in pričakovanj, da se lahko ljudje vključijo v družbo in v njej funkcionirajo (Ule in Rener v Dremelj 2003, 152).

3.2 IDENTITETA

»Identiteta je minimalna socialna institucija, ki definira subjekt za kompetentnega socialnega akterja. Omogoča socialno prepoznavanje ali kake druge socialne enote kot identične skozi različne socialne situacije. Je presečišče individualnega in družbenega, subjektivnega in objektivnega v in na subjektu. Identiteta tako postane socialni označevalec osebe ali socialne enote« (Ule 2000, 322).

Posameznik mora razviti odnos do drugih, da lahko sploh formira lastno identiteto. Prav v tem vzajemnem odnosu mu je dana osebna identiteta (Južnič 1993, 106-107) in se mu potemtakem dodeli tudi nek družbeni status (Lukšič-Hacin 1995, 93-94). Poleg tega posameznik, ki je v interakciji z drugimi ljudmi, postane del določene /ih skupnosti, kjer lahko razvija občutek skupinske identitete (Južnič 1993, 140-141).

3.2.1 Etnična identiteta

Etnična identiteta je ena od možnih skupinskih identitet (Južnič 1993, 265). Etnična identiteta pokrije tri ključne pojme: etnija, nacija in narod. Etnije se med seboj diferencirajo zaradi jezika, kulture, zgodovine, mitov in religije. Te se lahko preoblikujejo v narod, vendar morajo zadevati tudi ideološke in politične zadeve. Nacija obsega pojma narod in država, na tak način, da njuna povezava omogoča obstoj nacionalne države, torej nacije (Lukšič-Hacin 1995, 151-153).

Etnična identiteta je družbeni konstrukt in je ne določa nobena biološka determinanta (Razpotnik 2006, 240). Teritorij pripomore k temu, da se pri etničnih skupinah ustali njihova »narava in kultura«. Vezi v etničnih skupinah postanejo trdnejše zaradi izvirne kulture, jezika ali religije, saj imajo integrirajočo vlogo. Etnične skupine so lahko vezane na teritorij, ki ga imajo v spominu in so ga morale zapustiti iz različnih razlogov (Flere 2003, 103).⁴

3.3 ETNIČNA HOMOGAMIJA IN HETEROGAMIJA

Zakonske zveze so lahko po njihovi sestavi etnično homogamne ali etnično heterogamne. Etnično homogamijo Sedmakova definira takole: »...opredeljuje tip zakonske zveze med partnerjema podobnih karakteristik, je zloženka besed homos (isti) in gamos (zakon)«. Po drugi strani opredeli tudi pojem etnične heterogamije: »...označujemo tiste vrste zakonskih zvez, ki prestopijo rasno, religiozno in/ali kulturno načrtane meje skupin in potemtakem predstavljajo interzakonske zveze« (Sedmak 2002a, 29).⁵

Štrukelj je pri nas prva pisala o homogamnih in heterogamnih zakonskih zvezah, kar je prispevek za boljše razumevanje mešanih in ne mešanih zakonskih zvez. Homogamna teorija pravi: »...da se partnerji s podobnimi osebnostnimi, socialnimi, narodnostnimi značilnostmi medsebojno bolj privlačijo, zaradi česar strmijo k sklepanju kulturno, socialno, rasno, religiozno in ekonomsko homogenih oziroma homogamnih zakonov«. Po drugi strani se heterogamna teorija glasi: »...da se nasprotja medsebojno privlačijo in da se potemtakem posameznik, s ciljem zadovolji vrsto potreb, raje odloči za nesličnega partnerja« (Štrukelj v Sedmak 2002a, 54).

Zakonske zveze so pogojene s strukturiranimi normativnimi in ne normativnimi dejavniki. Normativni dejavniki se nanašajo na kulturna, družbena in zgodovinska ozadja ter na prepustnost mej med

4. Te skupine so po definiciji diasporične etnične skupine (Flere 2003, 103).

5. Obstaja več definicij za opredelitev pojma mešana zakonska zveza. Uporabila bom preprostejšo definicijo, ki poudarja, da je pri mešanih zakonskih zvezah postavljena v ospredje »lingvistična, religiozna, nacionalna, rasna in/ali narodnostna, različnost vključenih partnerjev« (Sedmak 2002a, 25). Sama sem uporabila ožjo definicijo, ki med etnično mešane pare uvršča zgolj tiste partnerje, katerih vsaj eden od staršev nima slovenskih korenin.

različnimi etnijami na osnovi obstoječih pravil. Zakon endogamije kot normativni dejavnik se nanaša na dovoljenje porok med pripadniki iste družbene skupine, in sicer znotraj klana, družbenega razreda, družine, rasne, etnične ter religiozne pripadnosti. V nasprotju s tem zakonom zakon eksogamije prepoveduje sklepanje porok znotraj iste družbene oziroma socialne skupine (Sedmak 2002a 40-41; Flere 2003, 125).

Med nenormativne dejavnike se lahko umeščajo: *kulturni dejavniki* (Sedmak 2002a), *demografske spremenljivke* kot so starost, verska, rasna in nacionalna pripadnost in *socialno-ekonomski status*, ki vsebuje izobrazbo, poklic, družbeni ter ekonomski položaj (Štrukelj v Sedmak 2002b, 35). Posebno pozornost pripisujejo tudi *prostorskim razmeram*, saj v mnogih primerih pogojujejo izbiro partnerja (Sedmak 2002b, 36).

Ključna problematika pri obravnavi mešanih zakonskih zvez je rezultat raziskav, ki se nagibajo k temu, da so ne mešane zakonske zveze stabilnejše in imajo manjšo stopnjo tveganja, da bi lahko prišlo do ločitve (Gordon; Kalmijn v Sedmak 2002a, 57). Med partnerjema s sorodnim ozadjem je prisotna večja verjetnost, da imata podoben pogled na svet in percepcijo življenja. Torej je realnost enega partnerja verjetno tudi realnost drugega partnerja (Berger in Luckmann v Sedmak 2002a, 56). Cerroni-Long in Cubi (v Sedmak 2006, 192) izpostavita, da medkulturna distanca povzroča stresne situacije, toda v nasprotju s to predpostavko drugi avtorji menijo, da na dejansko raven stresa vplivajo zunanji dejavniki, kot so odnos in sprejetje primarne etnične skupine, družine ter širše sorodniške mreže partnerjev (Parkman; Sawyer; Cerroni-Long; Romano; Augustin; Waldren v Sedmak 2002a, 36). K pozitivni obravnavi mešanih zakonov Maxwell (v Sedmak 2002a, 36) doda, da medkulturno družinsko okolje prispeva k temu, da imajo člani teh družin večjo stopnjo tolerantnosti do sprejetja drugih kultur.

4. PROCES SOCIALIZACIJE TER INKULTURACIJE

Inkulturacija je vezana na posameznikovo sprejemanje določene kulture. Socializacija se nanaša na prilagajanje posameznika neki družbi (Južnič 1989, 25).

Procesa socializacije ter inkulturacije sta pomembna, ker ljudje v njih formirajo svojo osebnost, spoznavajo družbene norme, izoblikujejo svoja pričakovanja o življenju, pridobijo kulturne in delovne navade, naučijo se izražanja čustev, mišljenja, govora, komuniciranja, vrednotenja, itn. (Južnič v Lukšič-Hacin 1995, 98). Posameznik ob rojstvu prihaja v novi svet s predispozicijami in s pomočjo omejenih procesov lahko postane družbeno in kulturno bitje (Lukšič-Hacin 1995, 97; Lukšič-Hacin 1999, 59-60).

4.1 PRIMARNA IN SEKUNDARNA SOCIALIZACIJA

Primarna socializacija se odvija z ljudmi, ki so v otrokovem krogu v prvih letih njegovega življenja, torej z družino. Čustvena navezanost otroka na osebe, katere so jim zgled, privede do tega, da jih poskuša oponašati. Otrok se identificira s pomembnimi Drugimi in oblikuje svojo identiteto na zavedni in nezavedni ravni (Berger in Luckmann v Lukšič-Hacin 1995, 98-99). V primarni socializaciji je identiteta posameznika že delno oblikovana, zato se prevzeti vzorci, ki so močno zasidrani v notranjem svetu otroka, ne morejo veliko spremeniti v njegovem nadaljnjem razvoju (Lukšič-Hacin 1995, 98-100).

Otrok, ko vzpostavi stik s širšo družbo, je podvržen sekundarni socializaciji. Ponavadi se ta prične, ko začne hoditi v šolo ali v cerkev oziroma je izpostavljen množičnim medijem. V tej fazi se posameznik nauči pravil družbe, jih ponotranji ali zavrne na bolj institucionaliziran in normativen način (Žigon 1998, 24). Vezi med ljudmi niso več zgolj čustvene, kot je bilo to v primarni socializaciji, temveč potekajo na formalni in neosebni ravni ob prisotnosti visoke stopnje anonimnosti (Lukšič-Hacin 1995, 100-101; Lukšič-Hacin 1999, 60-61).⁶

Socializacijski proces je kompleksen, tako kot pravita Berger in Luckmann (1988, 128): »Socializacija ni nikoli popolna in nikoli dokončana«.

4.2 POSLEDICE RAZHAJANJA MED PRIMARNO IN SEKUNDARNO SOCIALIZACIJO

Sekundarna socializacija/inkulturacija je nadaljnja stopnja primarne socializacije/inkulturacije, zato je potrebno, da se obe fazi med

6. Anonimnost je značilna za sodobne družbe, kjer odnosi potekajo na neosebni ravni (Lukšič-Hacin 1999, 61).

seboj prepletata in da sta si podobni, da ne bi prišlo do neravnovesij. Potencialna možnost neravnovesja se pojavi pri otrocih priseljskih skupin, ko morajo začeti sekundarno socializacijo v tujem okolju ali pri tistih, ki niso dokončali niti primarne socializacije v izvornem okolju. V drugi generaciji priseljencev se pojavijo tudi razhajanja med obema fazama socializacije, če otroci, že rojeni v novem okolju, ohranijo izključno etnično identiteto izvornega kraja staršev, ne da bi prevzeli kulturne in družbene vzorce novega okolja. Ti otroci trčijo z dominantno kulturo, ko pričnejo sekundarno socializacijo, ker jim je ta tuja (Lukšič-Hacin 1995, 101-102).

Če je otrok podvržen spremembi okolja v primarni socializaciji, lahko doživi čustvene krize, kajti v tej fazi razvije čustvene vezi in postavi temelj svoje osebnosti. Ta se mora soočiti s procesi identifikacije, dezidentifikacije ter alternacije.⁷ Po drugi strani, če otrok spremeni okolje šele v procesu sekundarne socializacije, se lahko zavestno odloča ter prepozna novo realnost ter relativnost domačega in novega okolja, saj ima že, vsaj delno, oblikovano lastno identiteto. Slednje lahko oblikuje pri posamezniku kozmopolitsko identiteto (Berger in Luckmann v Lukšič-Hacin 1995, 102).

4.3 RESOCIALIZACIJA

Procesu resocializacije je izpostavljena prva generacija priseljencev. Ker imajo že oblikovano svojo identiteto, so ob spremembi okolja podvrženi procesu resocializacije (Žigon 1998, 24-25). Priseljenci, ki želijo ohraniti svoje korenine in etnično pripadnost, se zaprejo vase in razvijejo odpor do dominantne kulture, saj se želijo zaščititi pred zunanjimi vplivi. Lahko se tudi zgodi ravno nasprotno, kjer se priseljenci prisilno ali delno resocializirajo in navežejo stik z dominantno družbo. Kot skrajna instanca se priseljenci dokončno asimilirajo v novo okolje (Lukšič-Hacin 1995, 102-103).

7. Travisiano (v Volarič 2001: 1042) definira alternacijo kot »spremembo brez kompromitiranja esencialne kontinuitete v perspektivi... posameznik se razvija, izgrajuje ali razvija na prej zastavljenem temelju«.

5. STOPNJE ASIMILACIJSKEGA PROCESA

Najprej je potrebno opozoriti na razliko med akulturacijo in asimilacijo. Sama procesa v obeh primerih preideta do popolnega vključevanja priseljenca v družbo, ampak akulturacija analizira proces iz kulturnega vidika in asimilacija iz družbenega (Lukšič-Hacin 1999, 30).

Asimilacijski proces poteka v vzajemnem odnosu med pripadniki dominantne ter inferiorne/priseljenske skupine. Obstaja več modelov asimilacijskega procesa. V nadaljevanju bo obrazložen model, ki ga je sestavil Peter Klinar. Model se deli na dve glavni fazi. Prva faza se nanaša na akomodacijo in adaptacijo priseljenca v dominantno družbo. Druga faza nadgrajuje prvo, v kateri se lahko razčleni asimilacijski proces na več stopenj, ki jih lahko doseže priseljenec (Lukšič-Hacin 1995, 74).

5.1 AKOMODACIJA IN ADAPTACIJA – INTEGRACIJA

Najprej se priseljenec in nova kultura srečata v dominantnem okolju. Pri akomodaciji se priseljenci skušajo prilagoditi vsaj v manjši meri novemu okolju. Tako priseljenci kot imigrantska družba se skušajo izogniti konfliktom. Dominantna kultura in kultura priseljenca imata dve možni poti: ali se začnejo prepletati med seboj ali se izpostavi »igra moči« med njima. Pri tem procesu so lahko pogajanja in komunikacija posredna, in sicer preko množičnih medijev ali neposredna na primer, ko priseljenec komunicira direktno z ljudmi prevladujoče kulture. Ta faza zajema predvsem zavestne spremembe posameznika in poteka na ravni sekundarnih odnosov (Klinar 1976, 137-141; Lukšič-Hacin 1995, 74-75).

Posameznik razvija odnos do druge kulture in jo ovrednoti. Integracija ali adaptacija sledi, kadar imajo priseljenci zmožnost ohraniti lastno kulturo in sprejeti kulturne vrednote in elemente imigrantske družbe. Na tak način ima priseljenec možnost sprejeti ali odklanjati kulturne vzorce novega okolja.⁸ Integracija že posega na raven primarnih odnosov (Klinar 1976, 137-141; Lukšič-Hacin 1995, 74-75; Žigon 1998, 32).⁹

8. Kontraakulturacija je popolno odklanjanje dominantne družbe in kulture s strani priseljenca ali potomca priseljenca (Lukšič-Hacin 1995, 148).

9. Referenčne skupine se spreminjajo, viden je vpliv dominantne družbe na priseljenca (Klinar 1976, 155).

5.2 AKULTURACIJA ALI KULTURNA ASIMILACIJA

Akulturacija ali kulturna asimilacija se začne, ko priseljenec sprejme kulturne in vedenjske vzorce dominantne družbe. Pri tem je treba upoštevati, da tuja kultura postane del priseljenca do določene mere, saj so vidne spremembe na ravni sekundarnih odnosov. Priseljenec že pozna in govori jezik imigrantske družbe, pozna način oblačenja, obnašanja, vrednotni sistem, občutke, itn. Seveda te spremembe s strani priseljenca niso enkratne in nekatere od teh zahtevajo več časa kot druge. Klinar dopušča možnost, da z akulturacijo priseljenca ni dosežena asimilacija, kajti priseljenci v akulturaciji ne dosežejo spremembe na ravni primarnih odnosov, niti ne pride do strukturalne asimilacije. Ta zadnja je višja stopnja asimilacijskega procesa (Lukšič-Hacin 1995, 75).¹⁰

5.3 VIŠJE STOPNJE ASIMILACIJSKEGA PROCESA

Višje stopnje asimilacijskega procesa so: strukturalna, identifikacijska in državljanska asimilacija ter amalgamacija.

Strukturalna asimilacija globoko posega v notranjost priseljenca in na raven primarnih odnosov le tega. Priseljenci postanejo del imigrantske družbe in ponotranjijo njen vrednotni sistem. Prav tako se referenčne skupine priseljencev spremenijo, te niso več drugi priseljenci, temveč pripadniki dominantne družbe. K temu je treba dodati, da je identifikacijska asimilacija predpogoj za popolno strukturalno asimilacijo, ker posamezniki pri tej razvijajo identifikacijo z imigrantsko družbo (Klinar 1976, 154-162; Lukšič-Hacin 1995, 76-77).

Amalgamacija je pojem, ki se nanaša na potomce, ki prihajajo iz mešanega zakona. Ti otroci imajo »mešano kri«. V prvi generaciji priseljencev se ponavadi ne pojavi amalgamacija. V naslednjih generacijah je pogostejša, v kolikor imajo potomci priseljencev možnost vključevanja v družbo (Gordon v Klinar 1976, 156). Amalgamacija je

10. Na osnovi modela akulturacijskih stopenj Južniča je popolna akulturacija možna le skozi več generacij. Prva generacija priseljencev velikokrat sanja o tem, da se bo vrnila v rojstni kraj, zato v mnogih primerih odklanjajo tujo kulturo. Potomci priseljencev niso izpostavljeni spremembi okolja, zato ni nujno, da čutijo isto navezanost na njihove izvirne korenine kot njihovi starši. Poleg tega so ti pod stalnim večjim vplivom okolja, v katerem bivajo, kar vzpodbuja akulturacijo (Južnič v Lukšič-Hacin 1995, 148-149).

v nekaterih primerih neizbežna, zato je treba upoštevati dejavnike, kot so: stopnja etnične identitete priseljenca, geografske razmere ter možnosti mobilnosti, število ljudi iste etnične pripadnosti v danem okolju, predsodki, vrednote, etnocentrizem, rasizem, itn. (Klinar 1976, 156-157). Kljub temu, da se amalgamacijo lahko šteje kot visoko stopnjo asimilacije, to ne pomeni, da je ta popolnoma dosežena. Popolna asimilacija se doseže, ko se posamezniki tudi identitetno in strukturalno asimilirajo (Klinar 1976, 159-161).

Pomembno je omeniti še državljansko asimilacijo: priseljenci so priznani s strani države, priznajo se jim vse pravice ter imajo enak politični status kot vsi državljani imigrantske družbe (Klinar 1976, 162-163; Lukšič-Hacin 1995, 77).

6. ZGODOVINSKI PREGLED EMIGRACIJE SLOVENCEV V ARGENTINO

Argentina se je izkazala kot privlačna za Slovence, ki so morali iz različnih razlogov zapustiti svojo domovino. Ima okoli 40 milijonov prebivalcev in prav zaradi imigrantske zgodovine ima bogat kulturni pluralizem (Žigon 1998, 37).

Statistike o valih priseljevanja Slovencev v Argentino vsebujejo odstopanja. Čeprav obstajajo arhivi iz tistih časov, ti niso dovolj zanesljivi. Prihod Slovencev v Argentino se deli na tri glavne valove. Slovencev je skupaj emigriralo v Argentino okvirno 30.000 (Šjekloča 2004, 81; Žigon 1998, 37). Po podatkih, ki mi jih je posredoval Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu,¹¹ naj bi danes živelo v Argentini približno 25.000 Slovencev skupaj z njihovimi potomci. Na osnovi Šjekločevih (2004, 82) opazovanj naj bi danes živelo v Argentini manj kot 30.000 Slovencev ter njihovih potomcev. V tabeli 5.1 je prikazano število slovenskih priseljencev, ki so prihajali v Argentino ter število slovenskih družin po posameznih obdobjih priseljevanja.

11. Po elektronski pošti sem poslala nekaj vprašanj na Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu v zvezi s tretjim emigracijskim valom. Odgovori na zastavljena vprašanja so dostopni pri meni, in sicer v arhivu N.A.E.

Tabela 5.1: Število slovenskih priseljencev in število družin po posameznih obdobjih priseljevanja v Argentino¹²

	Obdobje	Število priseljencev	Število družin
1. val	do 1914	1.000	200
2. val	1920-1939	22.000 ¹	ni podatka
3. val	1947-1960	7.000	1.193
Skupaj		30.000	

Vir: Sjekloča (2004, 81); Vombregar (2007, 102); Žigon (1998, 37).

6.1 PRVI VAL PRISELJEVANJA SLOVENCEV V ARGENTINO

Prvi val priseljevanja se je pričel približno leta 1878, ko je Avstrija v dogovoru z argentinskimi oblastmi pošiljala slovenske kmete, da bi obdelovali argentinsko zemljo (Žigon 1998, 39). Ti bi se naselili v provinci Formosa in v zameno bi dobili 100 hektarjev zemlje ter pomoč s strani argentinske države, da bi jim bil začetek lažji (Rant 1998, 13). Le malo družin je prišlo do Formose, ker ta meji s Paragvajem, kjer se je v tistem času razvijala vojna iz geografskih in političnih razlogov (Žigon 1998, 39). Zato se je večina priseljencev naselilo v provinco Entre Rios. V ta val se prištevajo tudi nekateri priseljenci, ki so se posamezno naselili v provincah kot sta Mendoza in San Luis (Rant 1998, 13-39).

Priseljenci tega vala so se tako hitro asimilirali, da je druga generacija delno ohranila navade in jezik, v tretji generaciji pa skoraj ni bilo več sledi slovenskega porekla (Žigon 1998, 40).

6.2 DRUGI VAL PRISELJEVANJA SLOVENCEV V ARGENTINO

Drugi val priseljevanja je bil najbolj množičen. Predvsem so bili to kmetje in le malo izobražencev (Žigon 1998, 41). Večina jih je prihajala iz Primorske, saj so morali zapustiti svojo domovino, ker je leta 1918 Italija prevzela ta predel. Primorci so bili nagnani zaradi

12. Nekateri avtorji menijo, da je v drugem valu priseljevanja emigriralo v Argentino med 25.000 in 30.000 Slovencev. Pri tem Sjekloča (2004, 79) opozarja, da ti avtorji verjetno niso upoštevali vrnitve in reemigracije Slovencev. Zato domneva, da neto število starih slovenskih priseljencev (prvi in drugi val priseljevanja) ne presega 23.000 ljudi.

fašizma in zaradi preseljevanja Italijanov na slovensko ozemlje (Rant 1998, 13-15). V Argentino so emigrirali tudi Prekmurci, Belokranjci, Štajerci in drugi, a v manjšem številu kot Primorci (Sjekloča 2004, 76). Ustalili so se večinoma v Buenos Airesu, nekaj se jih je ustalilo tudi v Rosariu, Cordobi in Mendози (Žigon 1998, 41; Rant 1998, 13-15).

Delo teh priseljencev za ohranitev slovenske kulture ni zanemarljivo. Izdajali so razne periodične publikacije in verska glasila, kot so Duhovno življenje, glasilo Novi list, Slovenski tednik, idr. (Žigon 1998, 41-42). Ustanovili so slovensko šolo, ki v sedanjosti ne deluje več redno kot taka, vendar organizira tečaje slovenskega jezika. Ustanovili so društva, ki so bila politično opredeljena. Najpomembnejša so bila Ljudski oder, Prosveta, Naš dom, Ivan Cankar, Zarja in Triglav. Dandanes še delujeta Društvo prekmurcev v Bernalu in društvo Triglav s sedežem v Buenos Airesu in v Rosariu (Sjekloča 2004). Žigon (1998, 49) pravi, da je asimilacija že imela močan vpliv pri prvi priseljski generaciji tega vala. Dandanes še zelo malo pripadnikov tega vala govori slovenski jezik.

6.3 TRETJI VAL PRISELJEVANJA SLOVENCEV V ARGENTINO

Argentina je bila po drugi svetovni vojni potrebna delovne sile za njeno gospodarsko rast (Sjekloča 2004, 169). Leta 1947 so začeli prihajati v Argentino prvi slovenski priseljenci iz političnih razlogov, saj so bili ti proti komunističnemu režimu, ki je vladal v tistem času v Sloveniji. V povojnem obdobju druge svetovne vojne je v Argentino emigriralo približno 1.200 družin (prispel vsaj eden od staršev in vsaj en od otrok). K družinam se prišteje še okoli 3.000 samskih ljudi. Naknadno, med leti 1953 in 1962, je prispelo v Argentino dodatnih 260 ljudi, ki so imeli v Argentini sorodnike. Sklepa se, da je v Argentino emigriralo okoli 7.000 povojnih priseljencev (Vombergar 2007, 102).

Slovenci so se ob prihodu večinoma nastanili v »Hotel de Inmigrantes« (Žigon 2001, 71-72), dokler si niso mogli sami priskrbeti kraja bivanja in najti službe. Predvsem so se naselili v glavnem mestu province Buenos Airesa. Nekaj se jih je naselilo izven glavnega mesta v krajih Miramar, La Plata, Mar del Plata, Chapadmalal in Tandil. Poleg teh krajev so se naselili v drugih provincah kot so: Misiones, Formosa, Santiago del Estero, Cordoba, Mendoza, Santa Fe, San Luis, Neuquen, Rio Negro, Chubut in Ognjena zemlja (Rant 1998, 17).

Med temi priseljenci je bilo okvirno 150 izobraženih ljudi in 70 duhovnikov (Horvat v Žigon 1998, 52). Slovenci so se izkazali kot delavni. Veliko žensk je opravljalo dela čistilke, moški pa so se zaposlovali v gradbeništvu. Veliko priseljencev je zasebno delalo ali celo ustanovilo lastna podjetja na področjih kot so mizarstvo, kmetijstvo, gradnja, šiviljstvo, sodarstvo ali tesarstvo (Rant 1998, 17).

Slovenski priseljenci so leta 1948 ustanovili Društvo Slovencev, katero se je deset let za tem preimenovalo v Društvo Zedinjena Slovenija. Ta je osrednja organizacija, ki koordinira delovanje ostalih slovenskih organizacij (Žigon 1998, 53). Slovenska Hiša v Buenos Airesu je osrednja stavba, v kateri se nahaja Društvo Zedinjene Slovenije, Slovensko dušno pastirstvo, Slovenska kulturna akcija, Zveza slovenskih mater in žena ter Slovenski srednješolski tečaj Marka Bajuka. Poleg Slovenske hiše je zgrajena cerkev Marije Pomagaj (Rant 1998).

Slovenski priseljenci so ustanovili 8 krajevnih domov v provinci Buenos Aires in enega v provinci Mendoza. Poleg tega so ustanovili tudi planinski stan v Barilochah v provinci Rio Negro ter slovensko počitniško kolonijo dr. Rudolfa Hanželiča v provinci Cordobe, ki je namenjena slovenskim družinam in otrokom (Žigon 1998, 72; Žigon 2001, 79-84). Krajevni domovi so namenjeni temu, da imajo Slovenci in njihovi potomci prostor, v katerem lahko gojijo svojo kulturo. Domovi so strateško locirani, in sicer kjer je največja koncentracija Slovencev oziroma njihovih potomcev. V domu ali v cerkvi, locirani v neposredni bližini doma, se ob nedeljah mašujejo maše v slovenskem jeziku. Po sveti maši je v domu skupni zajtrk. Vsak dom ima lastno osnovno šolo, da jo lahko otroci obiskujejo, ki bivajo v bližini. Slovenske osnovne šole potekajo ob sobotah zjutraj v istem študijskem času, ko otroci obiskujejo argentinsko šolo.

V domovih delujejo folklorne skupine, pevski zbori, organizirana je gledališka dejavnost, organizirajo se srečanja, kot so kosila in tobole, praznujejo se obletnice društva ter se organizirajo razna predavanja in okrogle mize. Mladi imajo navado, da se dobivajo ob petkih zvečer v slovenskem domu, kjer se skupaj zabavajo in se ukvarjajo s športom (Rant 1998). K temu je treba še dodati, da so mladi organizirani v Slovensko dekliško organizacijo (SDO) in Slovensko Fantovsko Zvezo (SFZ) z namenom, da bi se družili, ohranili slovenske navade in vero. Organizirajo prireditve, ki se izvajajo v krajevnih domovih ali v Slovenski hiši.

Slovenska skupnost je v skupnem delovanju dosegla pomembne dosežke. Znotraj Našega doma San Justo deluje Mladinski pevski zbor že od leta 1971 (Rant 1998, 529). Društvo Slovenska vas je v neposredni bližini Hladnikovega doma zgradilo prvo slovensko cerkev v Južni Ameriki z imenom Marija Kraljica (Rant 1998, 537; Žigon 2001, 81). V Slovenski vasi je dobrodelna ustanova: dom za ostarele z imenom Dom sv. Vincencija. Drugo slovensko zavetišče z imenom Rožmanov dom se nahaja v San Justu. Zveza slovenskih mater in žena je odgovorna za pomoč ljudem v stiski in izvaja socialna dela (Rant 1998, 570-571). Nazadnje je treba omeniti Slovenski pevski zbor Gallus, ki so ga sestavili razni zbori, ki so nastali v begunskih taboriščih v Nemčiji in Italiji. Zbor se že nekaj let ne zbira več (Vovk 2004, 38).

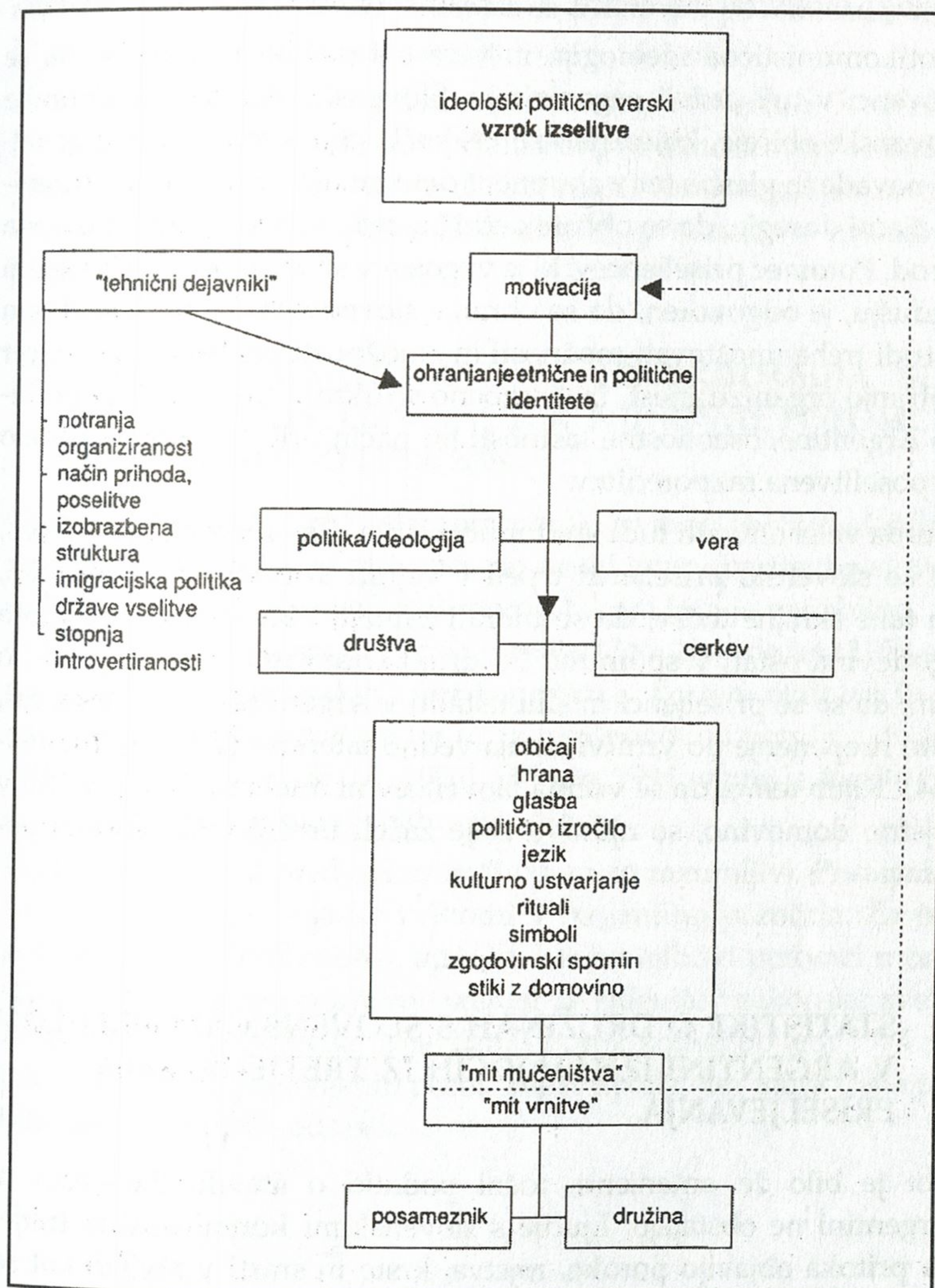
Slovenski srednješolski tečaj ravnatelja Marka Bajuka (SSTRMB) se izvaja ob sobotah popoldan, in sicer 20 sobot na leto. Tečaj traja 5 let. V vseh letih delovanja tečaja ga je dokončalo 1127 študentov, od tega je 60 odstotkov deklet in 40 odstotkov fantov. Treba je opozoriti, da dejansko več študentov obiskuje tečaj, a ga nekaterim ne uspe dokončati. Ko so študentje v zadnjem letniku, gredo na absolventske izlete. Najprej so hodili v Bariloche v Argentini, od leta 1991 pa hodijo v Slovenijo za en mesec. Od leta 1999 študentje obiskujejo v Sloveniji dvotedenski tečaj slovenskega jezika (Mizerit in drugi 2010, 13-14).

Slovenska kulturna akcija (SKA) je kulturno društvo, ki je bilo ustanovljeno leta 1954. SKA je Rot (v Žigon 2001, 98) definiral takole: »pospešuje in posreduje kulturne stvaritve, zlasti slovenske, in to v krščanskem smislu«. SKA pokriva več področij: filozofijo, literaturo, teologijo, likovnost, naravoslovje, družbeno, zgodovinsko ter glasbeno. Organizira razne kulturne prireditve in izdaja revijo Meddobje ter častnik Glas Slovenske kulturne akcije (Žigon 2001, 98-99).

Na področju tiska in komunikacije so se Slovenci prav tako dobro organizirali. Trenutno najbolj znane slovenske periodične publikacije v Argentini so: tednik Svobodna Slovenija, verski tednik Oznanilo, verska revija Duhovno Življenje ter njena priloga za otroke Božje stezice. Slovenci so dobili tudi svoj prostor na radiu. Slovenski radijski oddaji, ki delujeta neodvisno od Društva Zedinjene Slovenije, sta: Slovenski kotiček in Okence v Slovenijo¹³ (Žigon 2001, 94-97).

13. To zadnjo večinoma organizirajo potomci priseljencev iz drugega vala prese-ljevanja.

Slika 5.1: Model ohranjanja etnične in politične identitete

Vir: Žigon (2001, 162).

6.3.1 Dejavniki in okoliščine, ki so omogočile ohranitev slovenske kulture v Argentini

Žigon (2001, 160-164) je izoblikoval shemo (glej sliko 5.1), v kateri so prikazani dejavniki in okoliščine, ki so prispevali k ohranitvi slo-

venskosti v tuji deželi. Shema prikaže, da je vzrok izselitve (politični razlog), motiviral izseljence, da ohranijo njihovo etnično identiteto. Protikomunistična ideologija in vera sta najbolj prispevali, da se Slovenci v tuji deželi organizirajo. Slovenske družine se ohranile slovenske običaje, kulturne vzorce, jezik, zgodovino, prehranjevalne navade in glasbo ter v skupnem delovanju s slovenskimi organizacijami dosegle, da se občutek etnične pripadnosti prenaša iz roda v rod. Potomec priseljencev, ki je vzgojen v slovenskem družinskem vzdušju, je odgovoren, da se ohranja slovenskost čim dlje. Pri tem je tudi treba upoštevati možnosti in zmožnosti priseljencev, in sicer notranjo organiziranost, izobrazbeno strukturo, imigrantsko politiko Argentine, osebnostne lastnosti ter način prihoda v novo deželo in poselitvena razporeditev.

Morda velja omeniti tudi »mit mučeništva«. Ta se nanaša na dejstvo, da so slovenski priseljenci trpeli v vojnih in povojnih dogajanjih, do take skrajne točke, da so morali zapustiti Slovenijo. Zato mora zgodovina ostati v spominu. Po drugi strani mit vrnitve govori o tem, da so se priseljenci mislili ustaliti v Argentini le za kratek čas, zato hrepenenje po vrnitvi ostaja vedno latentno (Žigon 2001, 160-164). Kljub temu, da se večina Slovencev ni imela možnosti vrniti v rojstno domovino, so njihovo željo začeli uresničevati njihovi potomci.

7. STATISTIKE O DRUŽINAH S SLOVENSKIM POREKLOM V ARGENTINI IZHAJAJOČIH IZ TRETJEGA VALA PRISELJEVANJA

Kot je bilo že omenjeno, točni podatki o številu Slovencev v Argentini ne obstajajo. Ljudje s slovenskimi koreninami iz tretjega pritoka objavijo poroke, rojstva, krste in smrti v revijah kot so Oznaniilo, Duhovno življenje in Svobodna Slovenija. Arhitekt Jure Vombergar je v svojem prostem času veliko let namenil zbiranju podatkov o družinah s slovenskim poreklom, živečih v Argentini. Zato velja za strokovnjaka na tem področju. Predvsem se je osredotočil na zbiranje podatkov o družinah, ki spadajo v tretji emigracijski val. Ker so ti podatki zbrani na osnovi javljenih podatkov v omenjenih

revijah ter iz drugih osebnih virov Vombergarja, ni mogoče natančno opredeliti, kolikšna so odstopanja prijav po posameznih letih. Kljub temu so podatki zelo verjetno visoko zanesljivi.

Z arh. Juretom Vombergarjem sem se sestala v sredo, 1. decembra 2010, ob 16:00 uri. Pogovor je trajal približno tri ure.¹⁴ Analiza posredovanih statistik, ki temelji na mojih interpretacijah ter povezovanjih z zgodovinskimi dogodki, bo prikazana v naslednjih poglavjih.¹⁵

7.1 ETNIČNA HOMOGAMIJA IN HETEROGAMIJA SLOVENSKIH PRISELJENCEV TER NJIHOVIH POTOMCEV OD LETA 1947 DO LETA 2009

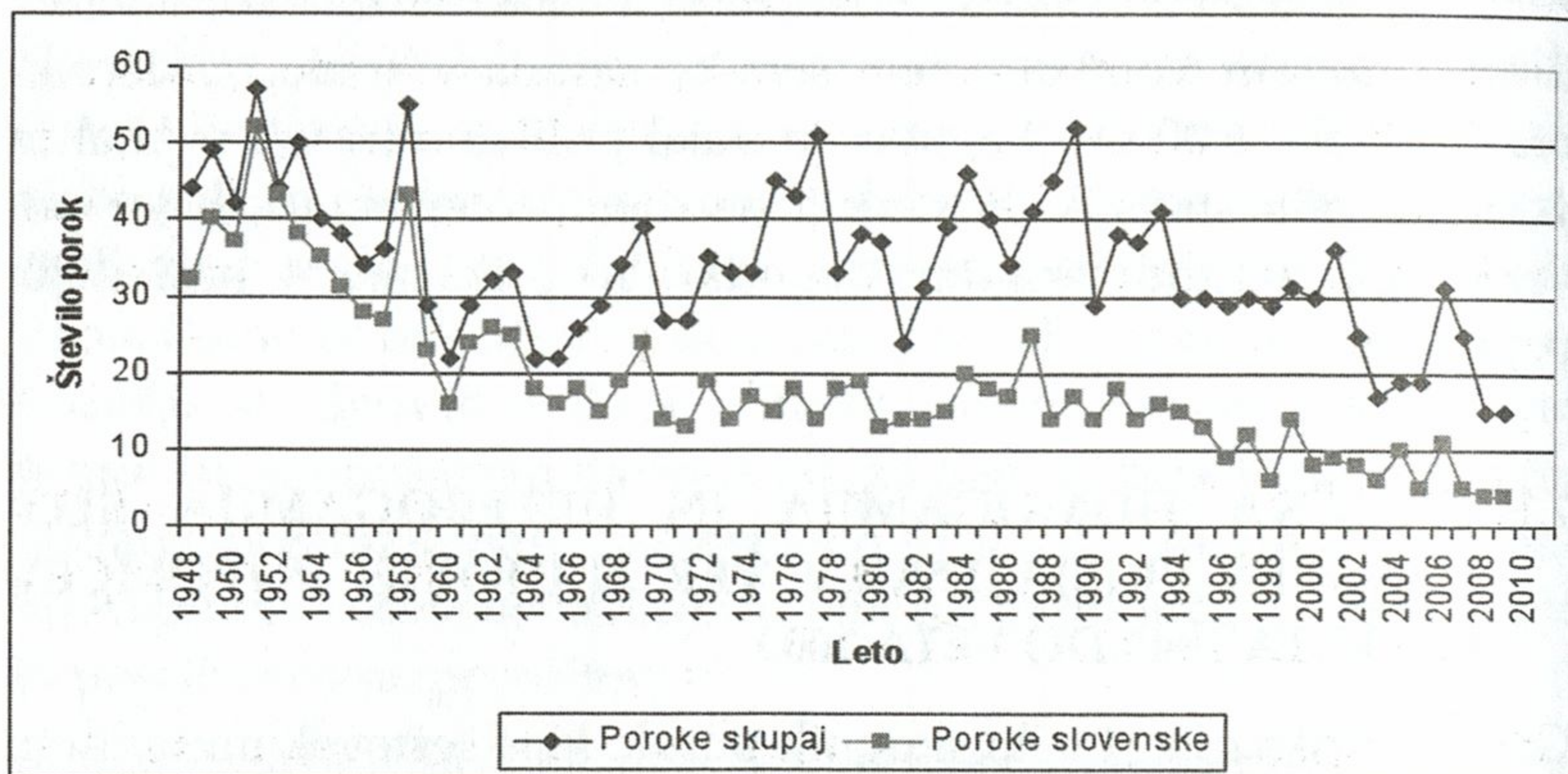
Graf 6.1 prikazuje število skupnih porok, ki je seštevka mešanih in ne mešanih porok med Slovenci, po drugi strani pa število slovenskih porok. Število prijavljenih porok tekom leta je variabilno. Na osnovi števila prijavljenih porok je bila od leta 1948 do leta 1958 stopnja sklenjenih zakonskih zvez kar visoka. Po tem obdobju in do leta 1974 je število upadalo ter se za tem ponovno povišalo do leta 1993 (izjemoma leti 1881 in 1990). Od leta 1994 naprej je število prijavljenih porok ponovno znatno upadlo.

Razlogi za nihanja med spremenljivkami so razumljivi. Prva priseljska generacija se je ob prihodu v Argentino poročala. Za tem je število prijavljenih porok upadlo, ker so njihovi potomci morali odrasti, da dosežejo primerno starost za sklenitev zakonske zveze. Zato je vidna rast števila prijavljenih porok komaj po letu 1974. Po letu 1994 število prijavljenih porok zopet upada, ker mora tretja priseljska generacija odrasti.

14. Pogovor ni bil sneman. Zapis pogovora je dostopen v arhivu N.A.E.

15. Tabela, na osnovi katere so bili sestavljeni grafi, ki so prikazani v tem poglavju, je v prilogi.

Slika 6.1: Število porok slovenskih priseljencev in njihovih potomcev v Argentini od leta 1947 do leta 2009

Vir: Vombergar (osebni arhiv).

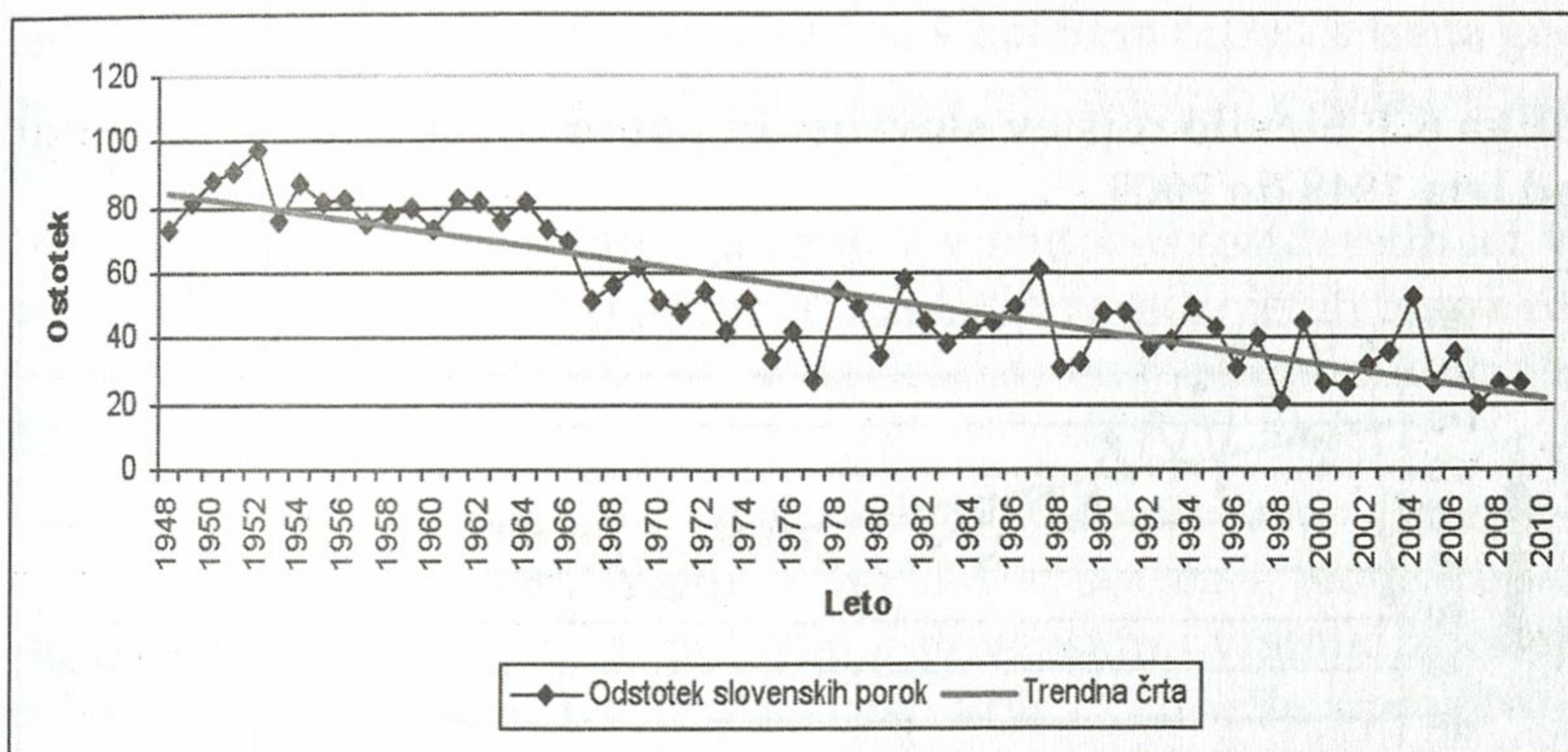
Naslednji graf (glej graf 6.2) prikazuje, da se je visok odstotek sklenjenih zakonskih zvez izključno med Slovenci ohranil skoraj v celoti do leta 1966. Od leta 1967 do leta 1977 opazimo rast mešanih zakonov. Razlog bi lahko bil večje število moških kot žensk.¹⁶ Samski moški, ki so želeli ustvariti lastno družino, so morali iskati svojo partnerko drugje, in sicer v argentinskem okolju. Drug razlog bi lahko bil, da slovenski priseljenci niso razumeli kot problematično, da bi se poročili z osebo, ki nima slovenskih korenin. Po dvajsetih letih v Argentini so bili nekateri vsaj delno asimilirani, naučili so se jezika in so lahko vzpostavili mreže socialnih odnosov znotraj dominantne družbe.

Od leta 1978 do leta 1987 je začela stopnja ne mešanih zakonov ponovno naraščati. V to obdobje spada druga priseljska generacija, ki naj bi imela visok občutek slovenske etnične identitete. Od leta 1987 pa je počasi število mešanih zakonov zopet začelo naraščati. Najnižja stopnja prijavljenih etnično homogenih zakonskih zvez je bila leta 2008 s samo 20 odstotkov od vseh prijavljenih porok, ki so bile sklenjene v tistem letu. Najnižja stopnja prijavljenih mešanih

16. Iz političnih razlogov je v tem pritoku emigriralo v Argentino več fantov kot deklet.

zakonskih zvez je bila leta 1952 z 2 odstotkoma od vseh prijavljenih porok, torej le ena od 44 prijavljenih porok.

Slika 6.2: Odstotek porok slovenskih priseljencev in njihovih potomcev v Argentini od leta 1947 do leta 2009

Vir: Vombergar (osebni arhiv).

Trendna črta pripomore k ugotovitvi, da je stopnja ne mešanih zakonskih zvez upadla v takem razmerju, da se jih sklene vsako leto v povprečju 1 odstotek manj. Povprečje slovenskih porok skozi celotno obdobje 1948-2009 je 53 odstotkov glede na število porok vseh Slovencev, živečih v Argentini.

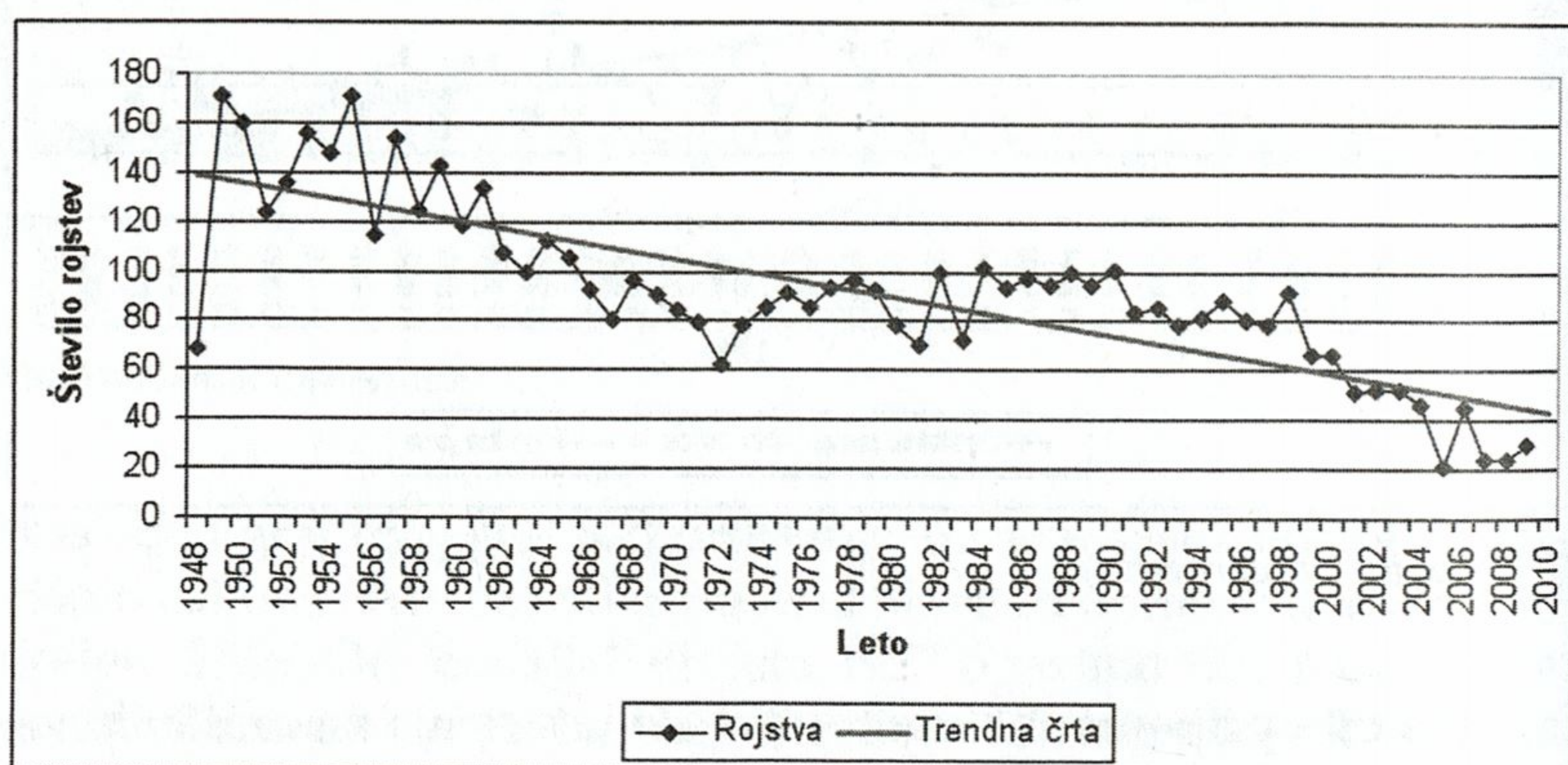
7.2 NATALITETA SLOVENSKIH PRISELJENCEV TER NJIHOVIH POTOMCEV

Tako kot je naraslo število porok v prvem desetletju ob prihodu priseljencev v Argentino, je naraslo tudi število rojstev. Od leta 1946 do leta 1964 je razviden »baby-boom«. Ko so Slovenci prišli v Argentino, so prišli večinoma brez premoženja. Zanimivo je, da so kljub slabemu ekonomskemu položaju, imeli več otrok kot sedaj. V sodobnem času so se prioritete spremenile, poudarjena je individualizacija posameznika in njegova realizacija na delovnem področju.

Graf 6.3 kaže, kako se je skozi čas spreminjala stopnja natalitete. Ob prihodu v Argentino so samske in samski Slovenci iskali svojega življenjskega partnerja, se poročali in imeli otroke. Poleg tega je v

tujo deželo emigriralo veliko že formiranih družin z otroki. Visoka stopnja rojstev se je ohranila do leta 1961. Leto, v katerem je bilo največ rojstev, je bilo leta 1949 in 1955 z zabeleženimi 171 rojstvi. Domnevalo bi se lahko, da je razlog visokega števila rojstev leta 1955 prihod »novega vala« slovenskih priseljencev, kateri so emigrirali v Argentino, da bi se ponovno srečali s svojimi sorodniki.¹⁷

Slika 6.3: Število rojstev slovenskih potomcev na leto v Argentini od leta 1948 do 2009

Vir: Vombergar (osebni arhiv).

Od leta 1962 do leta 1975 je vidno, da se je stopnja rojstev zmanjšala, ker so morali otroci najprej odrasti, da bi lahko ustvarili lastno družino. Ljudje, ki so imeli otroke v tem obdobju, bi lahko predvsem bili tisti priseljenci, ki so se poročili z Argentinci,¹⁸ saj je v tem obdobju razvidna višja stopnja mešanih zakonov.

17. Nekateri avtorji govorijo o četrtem valu priseljevanja, a se ga zaradi njegovega premajhnega števila priseljencev upošteva kot del tretjega emigracijskega vala (Sjekloča 2004, 172).

18. Kljub temu, da ima mnogo slovenskih priseljencev in njihovih potomcev argentinsko državljanstvo in so potemtakem tudi Argentinci, se pojem Argentinec tekom diplomske naloge nanaša izključno na osebe, ki nimajo slovenskih korenin, neodvisno od njenega narodnostnega porekla. To razlikovanje je uporabljeno zgolj za hitrejšo analizo in interpretacijo rezultatov. To ne velja v primerih, ko se sklicujem na pojem Argentinec v povezavi z občutkom slovenske nacionalne pripadnosti.

Po letu 1975 je začela stopati v zakonsko zvezo druga generacija slovenskih priseljencev in je zato število prijavljenih rojstev do leta 1990 okrog 100 na leto. Po tem letu in do leta 2000 je število prijavljenih rojstev približno 80 na leto. V zadnjem desetletju pa je stopnja prijavljenih rojstev strmo upadala. Pri tem se ne sme samo upoštevati, da se je sestava družine glede števila članov zmanjšala, temveč tudi, da je obdobje od 1990 do 2010 čas, v katerem odrašča tretja generacija priseljencev, ki bo komaj v bližnji prihodnosti začela ustvariti lastne družine.

Trendna črta kaže, da je stopnja rojstev v obdobju šestdesetih let v povprečju upadala za 1,5 rojstev na leto. Stopnja sklenjenih porok se je zmanjšala, tako kot število otrok na družino, kar je trend sodobnih družb.

Jure Vombergar je napisal članek: »Poroke abiturjentov Srednješolskega tečaja ravnatelja Marka Bajuka s potomci Slovencev«. Število abiturjentov, ki se je poročilo s slovenskimi vrstniki znotraj ali izven tečaja znaša 403 ljudi. Ti so ustvarili 293 družin s povprečnim številom otrok na družino 2,60. Če primerjamo ta podatek s povprečnim številom otrok, pridobljenim s podatki iz tabele (na osnovi rojstev in število družin), ki je priložena kot priloga, lahko ugotovimo, da razlika ni relevantna, saj je na osnovi te tabele povprečno število otrok na družino 2,69. Iz tega lahko ugotovimo, da imajo slovenski pari, ki niso obiskovali tečaja in tisti Slovenci, ki so sklenili zakonsko zvezo s partnerjem brez slovenskih korenin, nekoliko več otrok (Mizerit in drugi 2010, 72).

8. EMPIRIČNI DEL NALOGE

Raziskovalni del diplomske naloge je potekal v Argentini, in sicer v glavnem mestu Buenos Aires med mesecem novembrom 2010 in januarjem 2011. Osredotočila sem se izključno na slovensko skupnost, ki živi v Buenos Airesu, ker bi bilo v nasprotnem primeru vzorčenje preobširno.

8.1 METODOLOGIJA DELA IN VZORČENJE

Metoda uporabljena pri empiričnem delu naloge je kvalitativna. Za to metodo sem se odločila, ker sem ocenila, da je strukturiran intervjuji najprimernejši za raziskovanje teme moje diplomske naloge.

Iztočnica za sestavljanje vzorčenja je bil moj širši družinski krog in poznanstva. Ti intervjuvanci so me informirali o možnih parih, ki bi bili pripravljeni sodelovati pri moji raziskavi. Potemtakem sem za nadaljevanje raziskave uporabila metodo snežne kepe. Vzorčenje ni bilo slučajno, saj sem hotela pridobiti čim več različnih življenjskih izkušenj in primerov, dokler ne bi dosegla točke nasičenosti. Pri tem sem upoštevala kredibilnost intervjuvancev in iskrenost odgovorov na zastavljena vprašanja. Največji problem se je pojavil pri vprašanjih glede partnerskih konfliktov, saj so bili respondenti malce zadržani, kar je najbrž razumljivo zaradi majhnosti skupnosti in dejstva, da ji pripadam tudi sama.

Intervjuvala sem zakonske partnerje 11 družin. Od teh je bilo 6 etnično homogamnih družin in 5 etnično heterogamnih družin. V štirih primerih sem imela možnost opraviti intervju zgolj z enim od partnerjev, bodisi zaradi časovne omejenosti bodisi zaradi zakonskega stana intervjuvanca. V dveh primerih sem opravila intervju z obema partnerjema skupaj zaradi upoštevanja želje intervjuvancev. V ostalih petih primerih so bili pogovori opravljeni z obema partnerjema in z vsakim posebej.

V pogovoru z intervjuvanci sem se prilagodila njihovim posameznim življenjskim situacijam in če sem ocenila, da določena vprašanja niso primerna zaradi osebnih izkušenj intervjuvanca, sem jih preskočila. Večina pogovorov je bilo posnetih, nekateri intervjuvanci pa so snemanje odklonili, zato sem si odgovore zapisovala.¹⁹ Pogovori so trajali v povprečju eno uro in so večinoma potekali v domu intervjuvancev, da bi se počutili bolj sproščeni pri odgovarjanju. V štirih primerih so intervjuji potekali po telefonu. Nobeden izmed ljudi, ki sem jih prosila za sodelovanje, ni zavrnil moje prošnje. Za dopolnitev raziskave sem opravila še ekspertni intervju z duhovnikom Francijem Cukjatijem, ki mi je podal strokovno mnenje o pomenu etnično homogamnih in heterogamnih družin znotraj slovenske skupnosti. Gospod Cukjati je dušni pastir dveh slovenskih okrajev. Poleg tega uči verouk v slovenski šoli ter tesno sodeluje z mladino, saj je njihov duhovni vodja.

8.2 TEMELJNA RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

Postavila sem si nekaj temeljnih raziskovalnih vprašanj, ki jih bom s pomočjo teoretičnega in empiričnega dela diplomske naloge presojala v nadaljevanju. Ta vprašanja so:

- V1: Ali je občutek slovenske etnične identitete pri argentinskih Slovencih tekom generacij postal šibkejši?
- V2: Ali je bila slovenska skupnost nekdanj bolj zadržana do etnično heterogamnih družin kot v sedanjosti?
- V3: Ali otroci etnično homogenih družin bolje govorijo slovenski jezik in se bolj zavzamejo za svojo slovensko identiteto?
- V4: Ali družine, ki se oddaljijo od slovenske skupnosti, bolj izgubljajo občutek slovenskosti?

8.3 PODATKI INTERVJUANCEV²⁰

8.3.1 Etnično homogamne družine

Tabela 7.1: Podatki o intervjuvancih iz etnično homogamnih družin²¹

Par št.	Ime	Starost	Št. otrok	Generacija priseljencev	Otrok mešanega zakona	Izobrazba	Zaposlen/-a	Državljanstvo
1	Marko	58	3	2	ne	srednješolska	da	argentinsko/slovensko
1	Alenka	56		2	ne	srednješolska	gospodinja	argentinsko
2	Andrej	54	1	2	ne	višja	da	argentinsko/slovensko
2	Marija	47		2	ne	visoka	da	argentinsko/slovensko
3	Franci	74	6	1	ne	nedokončana osnovna šola	upokojen	argentinsko/slovensko
3	Štefka	66		1	ne	osnovnošolska	upokojena	argentinsko/slovensko
4	Jožica	72	3	1	ne	nedokončana srednja šola	da	slovensko
5	Jernej	35	-	3	ne	visoka	da	argentinsko/slovensko
5	Darinka	29		3	da	visoka	da	argentinsko/slovensko
6	Katja	30	3	2	ne	višja	gospodinja	argentinsko/slovensko

20. Kraj, datum, izvedba intervjujev (skupaj/posebej) in čas trajanja posameznih intervjujev je priloženo v prilogi.

21. Ker je sodelovanje anonimno, so imena izmišljena.

8.3.2 Etnično heterogamne družine**Tabela 7.2: Podatki o intervjuvancih iz etnično heterogamnih družin**

Par št.	Ime	Starost	Število otrok	Generacija priseljencev	Otrok mešanega zakona	Izobrazba	Zaposlen/-a	Državljanstvo
7	Karel	47	2	-	-	srednješolska	da	argentinsko
7	Teja	48		2	ne	višja	da	argentinsko/slovensko
8	Mateja	56	4	2	ne	srednješolska	da	argentinsko/slovensko
9	Pavel	29	1	3	da	visoka	da	argentinsko/slovensko
9	Tamara	26		-	-	visoka	gospodinja	argentinsko
10	Lojze	49	3	-	-	srednješolska	da	argentinsko
10	Jelka	50		2	ne	višja	da	argentinsko
11	Mojca	58	3	2	ne	srednješolska	gospodinja	argentinsko

Verska pripadnost vseh intervjuvancev je katoliška, razen v Andrejevem primeru (etnično homogamni par št. 2), ki trdi, da je ateist, a je bil krščen, prejel sveto obhajilo ter sveto birmo. Vsi intervjuvanci so sklenili civilno in cerkveno poroko.

8.4 PRVI DEL: MULTIKULTURNOST IN OHRANITEV SLOVENSKE KULTURE**8.4.1 Etnična samopodoba in občutek etnične pripadnosti Slovencev v Argentini**

Etnična samoopredelitev se med intervjuvanci zelo razlikuje. Jožica (72 let), Marko (58 let), Štefka (66 let) in Franci (74 let) se počutijo 100 odstotno Slovenci. Mojca (58 let) in Alenka (56 let) se počutita Slovenki skoraj v celoti, in sicer 90 odstotno. Intervjuvanci, ki se opredeljujejo polovico Argentinci in polovico Slovenci so: Darinka (29 let), Katja (30 let) in Andrej (54 let). Jernej (35 let) se čuti skoraj v celoti Slovenec, a Slovenec, ki živi danes v Sloveniji in ne argentinski Slovenec. Teja (48 let) pravi, da se počuti vsak dan bolj Slovenka. Po drugi strani Jelka (50 let) meni, da se počuti v celoti Argentinka. Nenazadnje se Pavel (29 let) čuti zelo Argentinec, vendar je po duhu Slovenec, ker je del njegovega srca slovenski.

Za razliko od ostalih intervjuvancev, se Mateja etnično opredeljuje na naslednji način: »Na papirjih sem Argentinka, ker sem se v Argentini rodila in ljubim argentinsko zemljo, ampak po srcu se čutim Slovenka« (Mateja 2010, 56 let).

Občutek etnične pripadnosti je višji pri prvi in drugi generaciji priseljencev, razen v Jelkinem primeru, ki se je v celoti asimilirala v dominantno družbo. Prvi priseljenci so oblikovali svojo osebnost v Sloveniji, potemtakem je verjetno, da čutijo pripadnost rojstnemu okolju. Poleg tega prvi priseljenci v mnogo primerih niso znali španskega jezika, bili so prostorsko naseljeni v bližini in so se družili predvsem med seboj, da bi lažje preživeli in ohranili slovensko kulturo. V drugi generaciji priseljencev je bil vpliv slovenskosti še vedno močan. Slovenska skupnost je bila tisti čas strogo zadržana do odstranjevanja meja med njimi in dominantno družbo, kar trdi večina od intervjuvancev. Znotraj nje je prevladovala misel, da so Slovenci drugačni, nekaj posebnega ali celo boljši od Argentinecev. Na osnovi etnične samoopredelitve intervjuvancev tretje priseljenške generacije je razvidna manjša stopnja občutka slovenskosti. Poleg tega so ti bolj integrirani v dominantno družbo.

8.4.2 Ključni dejavniki za ohranitev slovenske kulture

Večina respondentov s slovenskim poreklom ni čutila, da je imela identitetno krizo ter da je hotela kdaj opustiti slovenskost. Jelka se je zavestno odločila, da bo opustila slovenske korenine. Teja in Mojca sta čutili, da je bilo krizno obdobje, ko sta se oddaljili od njunih korenin, čeprav sta bila razloga v obeh primerih različna.

Pavel pravi o svoji slovenskosti in načinu ohranjanja slovenske kulture naslednje:

Zelo je važno ohraniti slovenske korenine, ker smo Slovenci; daleč od slovenske dežele, ampak se čutimo Slovenci, na tak način, da smo verni ljudje, da pridno delamo in da smo pošteni. /.../ Meni se zdi, da Slovenci v Argentini držijo skupaj, ker so veliko pretrpeli v vojni, držali so se vere in ljubezni do domovine. Zato mislim, da je slovenska skupnost v Argentini zelo bogata in velika, ki še danes ohranja slovenske navade in slovenski jezik (Pavel 2010, 29 let).

Intervjuvanci so omenili dejavnike, ki pripomorejo k ohranjanju slovenske kulture. Ti so vera, delo duhovnikov, vztrajnost in veliko žrtvovanja. Poleg teh dejavnikov sta Katja in Jožica še dodali:

»Slovenska kultura se mora ohraniti, ker je nekaj, kar je del nas, jo nosimo v naši krvi. /.../ Najpomembnejšo vlogo ima družina, da se ohrani slovenska kultura. Poleg tega, da se že od malega govori slovenski jezik in bere slovenske knjige. Potem pa se je treba vključiti v slovensko skupnost, da se obogati oziroma nadgradi, kar so nas starši naučili« (Katja 2010, 30 let). Jožica še našteje: »Brez dvoma je ena od prvih reči družina, potem ostanejo druge reči, ki jih človek ne vidi pri lastni družini, ampak pri drugih družinah ali pri prejšnjih slovenskih priseljencih... ohranja se v pesmi, folklori, v jeziku in v kuhinji« (Jožica 2010, 72 let).

8.4.3 Socialna opora

Socialna opora respondentov, ko zaidejo v težave, je v večini primerov najprej zakonski partner oziroma lastna družina, v drugih primerih pa izvorna družina, duhovnik ali vera. Štefka je svojo socialno oporo opisala takole: »Najprej se obrnem na družino. Poleg tega sva si s sosedo dobri prijateljici in si vedno pomagava... človek se nasloni tudi na vero, ki za nas pomeni največ ter se priporočamo molitvi« (Štefka 2010, 66 let).

8.4.4 Širitev socialnih mrež

Socialne mreže med intervjuvanci ne determinirajo njihove slovenskosti. Nekateri intervjuvanci, ki se počutijo izključno Slovenci, razvijajo svoje socialne mreže v argentinskem okolju, bodisi zaradi službe bodisi zaradi prostorske oddaljenosti. Kljub okolju, v katerem se razvijajo socialne mreže intervjuvancev in so širše od zgolj etničnih, velja, da se nekateri od njih počutijo bolj identificirani s Slovenci, kot na primer v Jožičini situaciji. Katja širi svoje socialne mreže tako: »Čutim, da imam dvojno identiteto. Že od male so me starši vzgojili v slovenskem vzdušju in so bili bolj zadržani do Argentinecev. Ampak po drugi strani je neizbežno, da se vključujem v argentinsko družbo, ker živim v Argentini. /.../ Lahko postavim ravnotežje med obema kulturama, čeprav se identificiram skoraj bolj s slovensko kulturo« (Katja 2010, 30 let).

8.4.5 Sodelovanje in vključenost v slovensko skupnost

Slovenska skupnost v Argentini je za Slovence kraj gojenja in kraj ohranjanja slovenske kulture. Slovenska skupnost je zelo razvita, dobro organizirana in omogoča izpopolnjevanje posameznikov

znotraj nje. Nekateri ljudje se oddaljijo od slovenske skupnosti in še vedno ohranjajo slovenskost, toda če se posamezniki aktivno ali vsaj pasivno udeležujejo dejavnosti slovenske skupnosti, bodo lažje ohranili svoje etnično poreklo. Ljudje, ki sodelujejo s slovensko skupnostjo, zagotovo čutijo v večji ali manjši meri čustveno navezanost na slovenskost. Vsi respondenti s slovenskim poreklom so bili vsaj enkrat v določenem obdobju svojega življenja del slovenske skupnosti. Videti je, da vključenost v slovensko skupnost med respondenti ne determinira stopnje občutka slovenske nacionalne pripadnosti, saj se na primer Alenka pasivno udeležuje prireditev in se počuti Slovenka ter je svojim otrokom posredovala slovensko kulturo.

Stopnja vključenosti lahko variira glede na življenjske razmere vsakega posameznika. Respondentka opiše to situacijo na naslednji način:

Stopnja občutka pripadnosti v slovensko skupnost se s časom spreminja. Ta dogodek bi se lahko opisal s ponavljajočo Gausovo krivuljo: medtem ko odraščáš, se stopnja občutka pripadnosti v slovensko skupnost krepi in se doseže najvišja stopnja, ko se aktivno udeležuješ, si član odbora, sodeluješ pri mladinskih dnevih... potem, ko se ustvariš družino in začneš delati, se oddaljiš, ker enostavno nimaš časa. Prav v tem trenutku smo izpostavljeni pomembni življenjski izbiri, saj se nekateri oddaljijo in se nikoli ne vrnejo. Ko pa imaš otroke, ponovno bolj aktivno sodeluješ v skupnosti. Ta cikel je logičen, saj je treba tudi drugim dati priložnost, da se razvijajo kot osebe znotraj slovenske skupnosti in doživijo vse kar sem lahko jaz. (Darinka 2010, 29 let).

Intervjuvanci menijo, da se s časom način ohranjanja slovenskosti spreminja. Tudi smer razvijanja slovenske skupnosti se spreminja, a še vedno ostane jasen cilj, torej želja po ohranitvi slovenskih korenin. Moč slovenske skupnosti sčasoma slabi. Nekateri respondenti menijo, da bo slovenska skupnost čez nekaj generacij celo izginila in bo ostal le spomin na slovenske korenine. Trije respondenti menijo, da se bo slovenska skupnost institucionalizirala: »Po mojem mnenju se bo slovenska šola institucionalizirala in bo priznana s strani ministrstva za šolstvo kot dvojezična šola. Tako se bodo lahko otroci naučili slovenski in španski jezik. /.../ Mislim, da je logično, da bo imela slovenska skupnost v bodočnosti šibkejšo vezi. Dominantna kultura izvaja pritisk nad šibkejšo in ta je tekom generacij vse večji. Zato je tudi občutek etnične pripadnosti potomcev Slovencev manjši« (Jernej 2010, 35 let).

8.4.6 Prostorske in časovne razmere kot determinanta ohranjanja slovenske kulture

Med prvimi slovenskimi priseljenci tretjega vala je obstajala prostorska zgoščenost, saj so se naseljevali v bližini slovenskih domov. Dandanes služba in nov življenjski tempo pogojujeta čas in kraj bivanja posameznikov. Kot pripoveduje Jelka, poročena z Argentincem: *»Razlogov, zaradi katerih sem se oddaljila od slovenske skupnosti je veliko. Najprej sem se preselila v kraj, v katerem ni bilo nobenega slovenskega doma v bližini. Imela sem druge skrbi kot je vzgoja mojih otrok, finančne težave, gradnjo hiše... enostavno nisem imela časa, da bi hodila z mojo družino v slovensko skupnost«* (Jelka 2010, 50 let).

Jernejeva starša sta oba potomca slovenskih priseljencev, a zaradi prostorskih in časovnih zadreg ni mogel nadaljevati slovenske šole. Poleg tega je njegova mama imela veliko dela z vzgojo njegovih bratov in sester, kar je otežilo, da bi svoje otroke naučila slovenski jezik. Kljub temu, da Jernej in njegovi bratje in sestre ne govorijo slovenskega jezika, so nosilci slovenskih vrednot in navad.

8.4.7 Vpliv partnerja brez slovenskih korenin na ohranjanje slovenske kulture v družini

Na osnovi življenjskih pripovedi je v Jelkinem in Mojčinem primeru vplivalo na ohranjanje slovenske kulture, da sta poročeni z Argentincem: *»...moj mož ni imel interesa, da bi se moji otroci naučili slovenski jezik, njemu je bilo vseeno. Nisem imela njegove podpore, zato je bila na tem področju vsa odgovornost preložena name. /.../ Mogoče, če bi me spremljal, bi moji otroci danes govorili slovensko in poznali slovensko kulturo, a tega ne morem trditi. Veliko dejavnikov je bilo, ki so vplivali na mojo odločitev, da nisem prenesla slovensko kulturo na moje otroke«* (Jelka 2010, 50 let).

Jaz sem se poročila zaljubljena, ampak sem se za poroko zelo težko odločila, ker je bil Argentinec. Čutila sem, kot da sem izdala moje korenine. Moja vzgoja ni tolerirala, da bi se poročila z Argentincem. Ta situacija je bila zelo boleča zame. Hotela sem izbrisati mojo kulturo, ker moj mož ni slovenskega porekla. Moj edini izhod, ki sem ga v tistem času videla je bil, da pozabim na svoje korenine in vzgajam svoje otroke v argentinskem vzdušju, brez slovenskih običajev. Krivda je moja in mi je danes zelo žal, še posebej, ker me moji otroci večkrat očitajo, da jih nisem naučila jezika (Mojca 2010, 58 let).

Tejin primer je nekoliko drugačen, saj mož ni imel nič proti temu, da bi otroke naučila slovenskega jezika, a se je zaradi osebnih razlogov in predsodkov odločila, da svojih otrok ne bo peljala v slovensko skupnost in slovensko šolo, če se tam ne počutijo prijetno.

Po drugi strani sta Mateja in Pavel poročena z argentinskim partnerjem, ki sprejema njuno poreklo. Zato so se v njunih družinah ohranile slovenske navade in slovenski jezik. Pavel pravi, da v primeru mešanih zakonov ne sme biti vsa krivda glede ohranjanja slovenskosti prelagana na argentinskega partnerja, temveč je treba ovrednotiti tudi stopnjo občutka slovenskosti partnerja s slovenskim poreklom.

8.4.8 Sprejemanje zakonskega partnerja brez slovenskih korenin s strani slovenske skupnosti

Intervjuvanci s slovenskimi koreninami menijo, da je bilo pred petdesetimi leti drugače. Meje med slovensko in argentinsko kulturo so se sčasoma zmanjšale in kulturi sta se začeli prepletati. To pomeni, da je slovenska skupnost v današnjem času strpnejša do etnično mešanih parov kot nekdanj in so potemtakem ti pozitivno sprejeti. V tej situaciji je pomembno analizirati, zakaj je sploh prišlo do sprememb v smeri večje tolerantnosti do mešanih zakonov. Lojze je dobro opisal, zakaj je prišlo do tega:

Pred tridesetimi leti je bil odziv Slovencev do Argentinev kar negativen, če so se ti hoteli infiltrirati v slovensko skupnost. Mislili so, da smo neka grožnja za njih... Jaz se nisem veliko obremenjeval s tem. Sčasoma se je ta odpor do ne pripadnikov slovenske kulture spremenil in je slovenska skupnost postala bolj tolerantna. Živimo v Argentini in je neizogibno, da se ne bi potomci slovenskih priseljencev poročili z Argentinci. Slovenska skupnost je morala to sprejeti, ker bi se v nasprotnem primeru veliko ljudi oddaljilo (Lojze 2010, 49 let).

Tamara ni čutila nobene oblike diskriminacije s strani slovenske skupnosti, ker ni Slovenka, prav nasprotno. Pravi, da so jo prijetno sprejeli. Po drugi strani Karel meni, da je bil večkrat diskriminiran. Tretja generacija priseljencev je bolj tolerantna do Argentinev, čeprav imajo nekateri še vedno mišljenje prve in druge priseljske generacije, in sicer da Argentinci škodujejo stabilnosti slovenske skupnosti.

8.4.9 Percepcija zakonskega partnerja brez slovenskih korenin do slovenske skupnosti in slovenskosti

Argentinski partnerji, poročeni s slovenskim partnerjem, menijo, da je slovenska skupnost kot taka nekaj dobrega. Tamara predvsem ceni, da imajo člani slovenske skupnosti moralne vrednote, da so verni in da držijo skupaj. Zato se v določeni meri čuti kot del slovenskega naroda. Karel je nekaj let aktivno sodeloval v slovenski skupnosti. V njej se je dobro počutil in ima slovenske prijatelje, ampak mu ni všeč, da so Slovenci zaprti in ga nekateri diskriminirajo, ker je Argentinec. Nekateri Slovenci zaradi njega ne hodijo več v odbor, katerega član je bil. Ker misli, da je osnovni cilj ohraniti slovenstvo, se je odločil, da se bo od nje oddaljil. Poleg tega je želel več časa preživljati s svojo družino.

Vsak narod ima svojo pozitivno in negativno plat. Lojze opiše to situacijo na naslednji način: *»Kljub neprijetnemu sprejemu mislim, da je dobro, da se trudijo, da bi ohranili njihove korenine. Vsekakor bi morali pomisliti na bližnje... ker želja po ohranitvi slovenske kulture slepi in lahko povzroči, da se mnogo ljudi počuti prizadetih. Kljub temu, da so Slovenci zaprt narod, so ohranili kulturo, kar veliko drugim narodom ni uspelo in to je zelo cenjeno s strani Argentincev«* (Lojze, 49 let).

8.4.10 Posledice oddaljevanja od slovenske skupnosti in opuščanje slovenskosti

Sodelovanje v slovenski skupnosti dan za dnem oživlja občutek slovenske nacionalne pripadnosti, saj omogoča, da imajo posamezniki svoje poreklo vedno v zavesti. Nekateri ljudje se oddaljijo od slovenske skupnosti. Pri njih je treba upoštevati različne okoliščine, saj oddaljevanje nujno ne pomeni, da se ne počutijo Slovenci. Jelka je poročena z argentinskim partnerjem tako kot njena sestra Mojca. Obe sta se oddaljili od slovenske skupnosti in svojim otrokom nista posredovali slovenstva. Mojci je žal, Jelki pa ne, kar je razvidno v naslednji pripovedi:

Ni mi žal, da sem se oddaljila od slovenske skupnosti. Vesela sem z družino, ki jo imam in kakšne temeljne ima. Moram pa priznati, da če imam priložnost, mi je všeč hoditi na slovenske prireditve, ker so zelo zanimive in zabavne, a to se zgodi redkokdaj.

Moram pa reči, da na primer moja sestra, ki se je poročila z Argentincem, ima dandanes domotožje in mislim, da ji je žal, ker ni ohranila slovenske kulture ter njeni otroci ne govorijo slovensko. Mesto in teža slovenske kulture v življenju posameznika je stvar njega samega. Pri sestri je opazno, da ima občutek krivde in hrepeni po slovenski skupnosti, ker pogosto

hodi na slovenske prireditve, ohranja slovenske prehranjevalne navade ter po dvajsetih letih njeni otroci hodijo na tečaj slovenskega jezika, ki ga organizira Filozofska fakulteta, tukaj v Buenos Airesu. Nekateri ljudje se po dolgem času, ko se starajo, želijo vrniti k njihovim koreninam (Jelka 2010, 50 let).

Kljub temu, da se je ta situacija pojavila pri pripovedi intervjuvanke iz mešanega zakona, ne izključuje, da se to lahko zgodi tudi pri ne mešanih zakonih. Andrej pravi, da je mnogo ne mešanih parov, ki ne hodijo v slovensko skupnost in se odločijo, da svojim otrokom ne bodo posredovali slovenske etnične identitete.

Mojca se ne sooča samo z občutkom krivde, da svojim otrokom ni posredovala slovenske kulture, temveč tudi z očitki njenih otrok, da tega ni storila. Njeni otroci so se popolnoma asimilirali v argentinsko kulturo, čeprav so seznanjeni s svojim poreklom.

8.4.11 Strpnost dominantne kulture do manjšinske skupine

Argentina je kozmopolitska družba, zato je razmeroma strpna do drugih kultur. Vsi respondenti s slovenskim poreklom so dejali, da niso čutili diskriminacije s strani prevladujoče kulture. Bili so pozitivno sprejeti, cenjeni in sočustvovani. Razen v Alenkinem primeru, ki je o diskriminaciji dejala naslednje: *»Mogoče prej ja, ko sem bila majhna, ampak jaz se tega nisem zavedela. Če pomislim za nazaj, so me nekateri diskriminirali zaradi jezika, ker smo govorili med Slovenci slovensko... To je pravzaprav neolikano, ker smo kar po slovensko govorili tudi, če so bili zraven Argentinci. Mislim, da smo mi slabo ravnali, zato so tudi oni slabo reagirali. Od takrat se nikoli več nisem počutila diskriminirana«* (Alenka 2010, 58 let).

Nekateri respondenti so pripovedovali, da so se Argentinci iz njih ob prihodu v vrtec norčevali, ker niso znali dobro španskega jezika. Enemu od intervjuvanec so zaradi njegovih korenin v srednji šoli izmislili vzdevek, vendar intervjuvanci v splošnem tega niso občutili kot diskriminacijo.

8.5 DRUGI DEL: DRUŽINA IN PARTNERSKI ODNOS

8.5.1 Generacijsko razlikovanje med izvorno in lastno družino

Vzgoja ne obsega samo kulture, temveč tudi vrednote. Vsi respondenti so posredovali svojim otrokom slovensko vzgojo, v večji ali manjši meri, razen Jelke in Mojce. Respondenti so vzgajali na enak

način, kot so bili vzgojeni sami, le na enem področju so očitne spremembe. Intervjuvanci so omenili, da je bila vzgoja njihovih staršev bolj stroga in da njihovi starši niso izražali čustev niti z dejanji niti z besedami. Posamezniki, ki so postavljeni v starševsko vlogo v lastni družini pravijo, da je znotraj te več komunikacije in čustvene podpore kot pri njihovi izvorni družini.

8.5.2 Izbira partnerja

Izbira partnerja je pogojena z družbenimi in kulturnimi okoliščinami, vendar je v veliki meri tudi povsem subjektivna zadeva. Nekateri intervjuvanci, poročeni s slovenskim partnerjem, pravijo, da so si vedno želeli slovenskega partnerja oziroma, da niti pomislili niso na možnost, da bi se poročili s partnerjem druge narodnosti. Slovenci, poročeni s partnerjem brez slovenskih korenin, so izjavljali, da so se poročili iz ljubezni, neodvisno od narodne pripadnosti partnerja. Mateja je o pogostosti pojava mešanih zakonov povedala naslednje: »Sedaj je več mešanih zakonov... v moji generaciji so se pari začeli mešati in so se poročali zaradi ljubezni. Mislim, da je bilo prej drugače. Prejšnja generacija priseljencev, ne samo Slovencev, tudi Italijani in Judi, ki so prišli iz Evrope, so se skušali poročati med seboj... niti ne zaradi ljubezni, ampak ker so bili iste narodnosti... kar je pomagalo, da se ohrani narod« (Mateja 2010, 56 let).

Nekateri respondenti menijo, da na izbiro partnerja izven slovenske skupnosti vpliva to, da se Slovenci preveč poznajo med seboj ter da jih je veliko že v sorodu. Poleg tega, da je dandanes ljubezen glavni dejavnik za izbiro partnerja. Nekaterim Slovincem se je slovenska skupnost zamerila ali se ne počutijo prijetno znotraj nje in se oddaljijo. Domnevamo lahko, da je delovanje skupnosti podobno idealtipskemu »gemeinschaftu«, kjer je veliko socialne opore in družbene kohezije, a tudi veliko nadzora in moralnih sankcij, kar marsikomu ne ustreza. K temu je treba še dodati, da je dominantna kultura strpna do drugih kultur in ceni Slovence, kar pripomore k izbiri partnerja izven slovenske skupnosti.²²

22. Omenjeni razlogi, ki vplivajo na izbiro partnerja, imajo direktno povezavo z asimilacijskimi procesi, ki so podrobneje opisani v poglavju: Višje stopnje asimilacijskega procesa.

8.5.3 Družina kot temelj ohranjanja slovenskosti

Pomen družine kot dejavnika ohranjanja izvirne kulture je lahko zelo različen. Jelka v svoji lastni družini ni ohranila slovenskosti. Mojca je vsaj preko kuhinje ohranila del slovenstva. V Tejini družini -poleg prehranjevalnih navad-, imajo njeni otroci in mož stik s slovensko skupnostjo ter prijatelje v tem krogu, čeprav ne govorijo slovenskega jezika. Njen mož se ne počuti Slovenec in njeni otroci se počutijo v večji meri Argentinci, ker niso dobili slovenske vzgoje. Ostali respondenti s slovenskimi koreninami so povedali, da pri njih doma, in sicer v njihovi izvorni in lastni družini, prevladuje slovenska kultura. V večini primerov je imel pomen slovenske kulture in običajev večjo težo pri izvorni družini kot pa pri lastni. Marko je še dodal, da so razlike tudi glede na občutenja slovenske kulture znotraj družine:

Menim, da starejši otroci, tako jaz kot tudi starejši sin v moji izvorni družini in moja starejša hčerka sva bolj ostala pri slovenskih koreninah kot na primer moj mlajši brat ali moja mlajša hčerka. Na primer ona se je bolj utopila v argentinsko družbo in tako tudi veliko običajev in navad prinesla s seboj domov. Tako znotraj družine nastanejo razlike in mlajši otroci čutijo v manjši meri slovenskost kot starejši... vseeno mislim, da pri nas doma prevladuje slovenska kultura (Marko 2010, 58 let).

8.5.4 Jezik kot indikator stopnje ohranjanja slovenske kulture

Slovenski jezik je ponavljajoči si spomin na slovenske korenine, zato je za večino respondentov pomembno, da se govori doma slovenski jezik. V vseh intervjuvanih družinah se je slovenski jezik ohranil, razen v Jelkini, Mojčini in Tejini družini, ki so poročene z argentinskim partnerjem.²³

Za Matejo je ohranitev slovenskega jezika ključna: »To je ena resnica... tam kjer umre jezik, umre vse. Dokler bo slovenska skupnost imela slovensko govorico, bo jo to držalo naprej. Potem pa bo vse ugašalo kot ena sveča... jezik združuje« (Mateja 2010, 56 let).

Jernej meni, da ni nujne povezanosti med govorjenjem slovenskega jezika in ohranjanjem slovenskih navad. Pri njegovi izvorni

23. Ugotovitve, ki bodo v nadaljevanju izpostavljene, ne držijo za družine, v katerih se ni ohranil slovenski jezik.

družini so ohranili navade, ampak ne jezika in čuti, da je vseeno nosilec slovenskih vrednot ter se počuti Slovenec. Z ženo se pogovarja večinoma v španskem jeziku, a razume slovensko. O določenih temah se pogovarjata v slovenskem jeziku, kot na primer o denarju ali, če vidita koga sumljivega ter se zato počutita v nevarnosti.

Glede na odgovore respondentov ima v vseh družinah slovenski jezik večjo težo. V večini primerov se doma pogovarjajo samo v slovenskem jeziku ali mešajo slovenščino s španščino.

Dejstvo je, da je vključevanje v slovensko skupnost lažje, če se govori slovenski jezik. Starši, ki želijo, da njihovi otroci obiskujejo slovensko šolo, morajo že od rojstva skrbeti, da bodo njihovi otroci govorili slovensko. Tisti otroci, ki ne govorijo slovenskega jezika, lahko obiskujejo slovensko šolo, ki je namenjena začetnikom.

Večina slovenskih intervjuvancev se ob srečanju z osebo s slovenskimi koreninami ponavadi pogovarja slovensko. Če intervjuvanec sreča starejšo osebo, se pogovarja z njo v slovenskem jeziku, če sreča sovrstnika ali mladostnika je jezik pogovora odvisen do primera do primera.

Tamara, ki ima leto dni starega otroka, se zaveda, kako pomembno je govoriti slovenski jezik. Sama bo začela obiskovati tečaj slovenskega jezika, da bo lahko pomagala svojemu otroku v slovenski šoli in da njen mož ne bi prevzel vsega bremena. Pri tem je treba upoštevati, da njen mož zaradi službenih obveznosti ne more veliko časa preživeti z otrokom in ga slovensko učiti. Tamara zato pelje otroka na obisk k tašči, da bi bil čim več časa v stiku s slovenskim jezikom.

8.5.5 Partnerski odnos in konflikti v zakonski zvezi

Na osnovi povedanih življenjskih zgodb se konflikti pojavijo v vsaki zakonski zvezi, neodvisno od kulturnega porekla. Seveda pa etnično homogamne družine nimajo težav na področju kulture, kot jih imajo nekatere etnično heterogamne družine, a to ne pomeni, da težav nimajo, temveč so te druge narave.

Mešani pari se na kulturnem področju skušajo prilagoditi. V vseh primerih so se intervjuvanci uspešno prilagodili med seboj. Teja na kulturnem področju ni imela partnerskih konfliktov, pri njej doma sta se prepletali obe kulturi in je prišlo do ravnotežja med njima. V Mojčini in Jelkini družini je imela večjo težo argentinska kultura. Skupna točka vseh intervjuvancev iz mešanih zakonskih zvez je ta,

da je partner s slovenskimi koreninami manj čustven oziroma čustveno ekspresiven kot argentinski partner.

Na področju delitve vlog so opazne razlike med družinami. Današnji časi terjajo, da morata oba partnerja delati, kajti finančni razlogi to zahtevajo. V družinah, kjer oba partnerja delata, si delita gospodinjska opravila, razen v Matejini situaciji, ki meni, da je gospodinjsko delo delo ženske. Alenka in Mojca opravljata izključno gospodinjsko delo in nista zaposleni. Tamara in Katja trenutno opravljata delo gospodinje in vzgajata otroke, zato ne hodita v službo, vendar se nameravata zaposliti, ko bodo otroci zrasli. V zadnjem opisanem primeru jima njuna soproga pomagata pri gospodinjskih opravilih. Kot sem že omenila, intervjuvanci niso želeli podrobneje razpravljati o konfliktih v svojih družinah, zato sem njihove želje upoštevala. Domnevam, da je bilo temu tako zaradi majhnosti slovenske skupnosti in medsebojnega poznavanja, kar vpliva na večjo zadržanost.

8.5.6 Sprejemanja družine s slovenskimi koreninami člana brez njih

Na osnovi življenjskih zgodb intervjuvancev je družina partnerja brez slovenskih korenin sprejela partnerja s slovenskimi koreninami brez nobenih zadržkov ali predsodkov.

V Tamarinem primeru jo je družina njenega soproga pozitivno sprejela. Po drugi strani sta Lojze in Karel imela težave z družino njunih žena, saj ju ti družini na začetku nista hoteli sprejeti. Sčasoma se je situacija spremenila in sedaj imajo dobre odnose. Pomembno je izpostaviti, da Tamarin partner spada pod tretjo priseljsko generacijo, Karel in Lojze pa imata partnerke druge priseljske generacije. To pomeni, da so bile pred nekaj leti ali vsaj v tistem času slovenska skupnost in slovenske družine bolj zadržane do Argentinecev.

8.5.7 Vpliv mešanih zakonov na ohranjanje slovenske kulture

Potomci so tisti, ki skrbijo za ohranitev kulture, kajti brez njih se vse izgubi. Pojav mešanih zakonov je dejstvo, ki ga je treba sprejeti kot naraven pojav v sodobnih časih. Najprej je treba pozabiti na predsodke in se prilagoditi neizbežnim sodobnim razmeram: »Argentinci imajo svoje dobre in slabe lastnosti tako kot mi Slovenci. Za sobivanje s človekom, ki ima drugo narodnost, je pomembno, kako se te razlike ujemajo. /.../ Ko se izgubijo predsodki, je asimilacija bolj možna in naravna« (Marko 2010, 58 let).

Vsi intervjuvanci se strinjajo s tem, da mešane zakonske zveze do določene mere negativno vplivajo na ohranitev slovenske kulture. Če obstaja povezava med ohranitvijo slovenske kulture in mešano oziroma ne mešano zakonsko zvezo, le-ta ni absolutna, saj je treba najprej upoštevati subjektivno doživljanje slovenskosti partnerja s slovenskimi koreninami. Seveda je treba poudariti, da se v družini, kjer nista oba starša Slovence, govori slovenski jezik v manjši meri, kar vpliva na doživljanje slovenskosti. V družinah, kjer mama nima slovenskih korenin, se težje ohrani slovenska kultura in jezik, ker le ta preživlja več časa z otroki. Darinka o tem pravi: *»Partnerja sta odgovorna za to, da se ohrani slovenska kultura. Če je mama Argentinka mislim, da je težje, da se otrok nauči jezik, kajti ta preživi več časa z otrokom kot oče. Vsekakor pa je odvisno od slovenskega partnerja ali se ohrani kultura in v kolikšni meri jo doživlja kot del njega«* (Darinka 2010, 30 let).

Nazadnje bi rada izpostavila še skupne točke intervjuvancev v zvezi z mešanimi zakoni, in sicer da se veliko argentinskih partnerjev, ki so poročeni s Slovenci, uspešno vključi v slovensko skupnost. Intervjuvanci menijo, da se Argentinski partner moškega spola hitreje prilagodi slovenski skupnosti kot partner ženskega spola. Ženske se hitreje počutijo izključene, ker ne znajo jezika ali čutijo ljubosumje do moževih korenin. Mešane zakonske zveze se bistveno bolj trudijo, da bi ohranile slovensko kulturo, če jim je to v interesu. V nadaljevanju je Katjina izjava, ki opiše vpliv mešanih zakonskih zvez na ohranjanje slovenskosti:

Mešani pari so kar dobro sprejeti v slovensko skupnost. Po drugi strani se partner, brez slovenskih korenin, če mu je v interesu, kar dobro vključi v slovensko skupnost. Nekateri od teh se bolj zavzemajo za slovenskost kot Slovenci sami. Tako kot obstajajo taki primeri, obstajajo tudi drugi, kjer se za slovenskost ne zavzemajo, bodisi mešan par, bodisi ne mešan par. Mislim, da mešani zakoni vplivajo na ohranjanje slovenske kulture do določene mere, kar pa je odvisno od primera do primera. Otroci iz mešanih zakonov se mogoče težje integrirajo v skupnost in včasih, ker jim je tako težko, razvijejo odpor do skupnosti ter vanjo ne hodijo več. To se dogaja tudi pri otrocih iz ne mešanih zakonskih zvez... nekateri otroci iz mešanih zakonov se počutijo bolj Slovenci kot kakšni, ki imajo oba starša slovenskega porekla. Otrokom iz ne mešanih družin je slovenskost naravna danost, medtem ko se otroci iz mešanih družin borijo, da bi ponotranjili njihovo slovenskost (Katja 2010, 30 let).

9. DISKUSIJA

Empirični del naloge vsebuje bogato predstavo subjektivnih doživljanj intervjuvancev. Tekom raziskave se je izkazalo, da je bila izbrana kvalitativna metoda, in sicer strukturiran intervju, primerna. Zaradi izbire primerne metode so bili rezultati raziskave tudi zadovoljivi. Spoznanje načina doživljanja slovenskosti intervjuvancev je izrednega pomena, saj kaže na smernice razvijanja slovenske skupnosti v Argentini. Seveda pa ugotovitve raziskave ne morem poplošiti na celo slovensko skupnost, saj izbrana metodologija dela ni kvantitativne narave. Želela sem namreč še bolj pridobiti čim več informacij o preučevanem pojavu.

Prvo zastavljeno raziskovalno vprašanje se je glasilo tako: Ali je občutek slovenske etnične identitete pri argentinskih Slovencih tekom generacij postal šibkejši? Etnična samoopredelitev intervjuvancev se razlikuje med generacijami. Opazno je, da je tekom generacij občutek slovenskosti med respondenti postal šibkejši. Jelka, ki je pripadnica druge priseljske generacije, se je popolnoma asimilirala v dominantno družbo in se ne čuti Slovenka.

Na to vpliva mnogo dejavnikov, čeprav je konec koncev to stvar osebne izbire. Duhovnik Franci Cukjati je v ekspertnem intervjuju povedal, da je viden vpliv ne samo argentinske družbe na slovensko skupnost, marveč tudi družbe kot celote. Sodobne slovenske družine v mnogih primerih ne čutijo več v tolikšni meri cilja, ki so ga imeli njihovi predniki. Namesto ohranjanje slovenskosti so si ljudje iz mlajših generacij izbrali druge cilje, zato je težje dobiti dobre usposobljene učitelje, ki bi otrokom posredovali slovensko kulturo in občutek slovenske nacionalne pripadnosti. Potomci družin, kjer se ne goji slovenskost, ne bodo cenili bogastva slovenske kulture in potemtakem je ne bodo čutili del njih. Tisti, ki ne čuti slovenstva kot del sebe, se bo od njega neizbežno oddaljil.

Prva slovenska priseljska generacija je imela ponotranjeno slovensko identiteto, saj je bila Slovenija njihova rojstna domovina ter so tam preživeli del njihovega življenja. Slovenski priseljenci so mislili, da bodo v tujini le za kratek čas. Ob prihodu v Argentino jih velika večina ni znala španskega jezika, zato so si medsebojno pomagali in se družili med seboj. Poleg tega, ker je mnogo ljudi zapustilo Slovenijo iz političnih razlogov, sta hrepenenje in domotožje po lastnem narodu močnejša. Druga generacija priseljencev je bila še vedno pod močnim vplivom prve generacije priseljencev. Iz tega

je razvidno, da je med intervjuvanci vidna visoka stopnja občutka slovenskosti in se zato etnično samoopredelijo bolj Slovenci kot Argentinci. Tretja generacija priseljencev je izpostavljena sodobnim trendom: realizacija posameznika je postavljena na prvo mesto, tehnološki napredki in globalizacija omogočajo, da se socialne mreže med ljudmi širijo. Ta generacija je že bolj vključena v dominantno družbo. Nekdaj so bile meje med slovensko skupnostjo in Argentinci bolj jasno začrtane. Po mnenju intervjuvancev ni za pričakovati, da bo tretja generacija priseljencev čutila isto navezanost na rojstno domovino njihovih staršev oziroma starih staršev, saj ta nima spomina nanjo, temveč jo pozna le iz pripovedi o njej.

Drugo raziskovalno vprašanje se nanaša na to, ali je bila slovenska skupnost nekdanj bolj zadržana do heterogamnih družin. Vsi respondenti menijo, da je bila nekdanj slovenska skupnost bolj nestrpna do mešanih zakonskih zvez. Strah pred tem, da bi se slovenskost »poslabšala«, je bil zelo močan in zaradi tega je bila slovenska skupnost bolj zaprta, kot je sedaj. Po mnenju večina intervjuvancev glavna izbira partnerja ni več pogojena s tem, da mora imeti iste korenine. V sodobnih časih ima izbira partnerja na emocionalni ravni večjo težo.

Dejstvo je, da je pojav mešanih zakonih postal pogostejši v današnjih časih. Statistike kažejo, da je na osnovi vseh prijavljenih zakonskih zvez v slovenski skupnosti od tega 47 odstotkov mešanih zakonskih zvez. Vprašanje je, ali ima to res direktno povezavo in negativno vpliva na obstoj slovenske skupnosti. Na osnovi opravljenih intervjujev sem presodila, da za intervjuvance mešani zakoni niso ključni faktor ohranjanja slovenskosti. Če se partner brez slovenskih korenin strinja, da se otroka vzgaja v slovenski kulturi, lahko to okrepi ohranjanje slovenskosti, medtem ko nestrinjanje partnerja lahko vodi do izgube občutka slovenskosti pri otrocih. Intervjuvanci menijo, da se v mešanih zakonih, kjer mama nima slovenskih korenin, težje ohrani slovenskost, saj je mama tista, ki največ časa preživlja z otrokom. Tiste družine, ki jim je mar, poskrbijo zato, da je otrok v kontaktu s slovensko kulturo in jezikom, bodisi s pomočjo starih staršev s slovenskim poreklom bodisi z intenzivnejšo udeležbo v slovenskih domovih. Franci Cukjati meni, da je mnogo partnerjev brez slovenskih korenin, ki cenijo slovensko skupnost. V njej vidijo pozitivne lastnosti in vrednote, ki v sodobnih časih primanjkujejo in cenijo bogastvo kulture. Iz tega razloga jih mnogo aktivno sodeluje in želi, da njihovi otroci odraščajo v tem, zdravem okolju in da se naučijo slovenski jezik.

Naslednje raziskovalno vprašanje je: Ali otroci etnično homogenih družin bolje govorijo slovenski jezik in se bolj zavzemajo za svojo slovensko identiteto? Intervjuvanci menijo, da za otroke iz mešanih družin ni nujno, da govorijo slovenski jezik slabše. V nekaterih primerih ga govorijo celo boljše od otrok iz homogenih družin. Dandanes so vse družine podvržene tveganjem, bodisi heterogamne bodisi homogamne. Franci Cukjati poudarja, da je predvsem pomembno, da se govori slovenski jezik doma, bere slovenske knjige in da otroci obiskujejo slovensko šolo. Problem ni v sestavi družine, ampak v preživljanju veliko časa mladih izven nje. S stalnim izpostavljanjem mladih dominantni družbi se bogati španski besedni zaklad in se slovenski slabša. Nekateri respondenti menijo, da se lahko slovenstvo vseeno ohrani, četudi se doma ne govori slovenski jezik. Drugi pa trdijo, da so rizične družine tiste, ki slovenskega jezika ne ohranjajo, saj preko jezika ostaja spomin slovenstva živ.

Intervjuvanci pravijo, da so starši iz mešanih zakonov v mnogih primerih bistveno bolj vztrajni pri ohranjanju slovenskega jezika in slovenstva. Ti pari se namreč dan za dnem borijo, da bi slovenstvo ostalo v živem spominu. Temu je tako, ker argentinskim partnerjem slovenstvo ni neka samoumevna realnost, kot je to značilnost homogamnih slovenskih družin. Poleg tega Cukjati še dodaja, da se v obdobjih identitetnih kriz slovenstva otrok iz mešanih parov, velikokrat pojavi večja podpora ter spodbuda s strani njihovih staršev, da ne bi zapustili slovenskega kroga.

Zadnje raziskovalno vprašanje je bilo, ali družine, ki se oddaljijo od slovenske skupnosti, bolj izgubijo občutek slovenskosti. Po mnenju intervjuvancev aktivna udeležba v slovenski skupnosti zagotovo vpliva na lažje ohranjanje slovenskosti, saj so v tem okolju z ljudmi, ki imajo skupno željo po nadaljevanju slovenske tradicije.

Življenjska obdobja posameznikov usmerjajo njihove poti, zato so v določenih fazah večkrat udeleženi pri slovenskih prireditvah ali aktivno sodelujejo v slovenski skupnosti. Na primer posameznik v času otroštva in mladosti lahko veliko časa preživi v slovenski skupnosti, kajti to življenjsko obdobje to dopušča. Odrasle osebe imajo druge skrbi, kot je služba ali ustvarjanje družine. Odrasli se ponavadi vrnejo v slovensko skupnost, ko začnejo njihovi otroci obiskovati slovensko osnovno šolo. Četudi iz osebnih razlogov nimajo vsi možnosti redno obiskovati slovenskih domov, se trudijo, da bi v njihovih življenjih ostala slovenska nacionalna identiteta živa, če jim je to v interesu.

10. SKLEP

Povojna slovenska politična emigracija se je uspešno adaptirala na novo kulturo in okolje. Pred nekaj desetletji je bila do vključevanje v novo okolje malce zadržana, vendar so meje med obema kulturama začele izginjati. Povojni priseljenci so namreč upali, da se bodo kmalu vrnili v njihovo rojstno domovino, toda to se ni zgodilo. Slovenci so bili delavni in vztrajni, poleg tega je bilo med njimi veliko duhovnikov in izobražencev, ki so spodbujali, da se organizirajo in ohranjajo svojo kulturo. Delo argentinskih Slovencev je izjemno, saj že več kot pol stoletja ohranjajo slovenskost. Dejstvo je, da je pri njih občutek slovenske nacionalne pripadnosti zelo močan kljub temu, da je na osnovi opravljenih intervjujih opazno, da je tekom generacij občutek pripadnosti postal šibkejši.

Slovenska skupnost je ustanovila društvo z imenom Društvo Zedinjenja Slovenija, katera usklajuje delovanje slovenskih organizacij, društev in domov v Argentini. Med drugim so ustanovili tudi več krajevnih domov, osnovno slovensko šolo in slovenski srednješolski tečaj, kulturno društvo Slovenska katoliška akcija, dve dobrodelni ustanovi, idr. Argentinski Slovenci se trudijo, da bi ohranili slovenske navade, zato imajo folklorne skupine, pevske zборе, izdajajo več periodičnih publikacij ter imajo svojo radijsko oddajo. Slovenska skupnost nudi svojim članom odlične pogoje, da bi lahko ohranili in obogatili dediščino, ki so jim pustili njihovi predniki. Vendar potrebuje člane, ki so pripravljeni sodelovati in se žrtvovati, da se bo slovenskost čim dlje ohranila. Ljudem, ki se oddaljijo od slovenske skupnosti, bo bistveno težje posredovati slovenske principe njihovim potomcem.

Družina je usodna za vzgojo in osebnostno rast njenih članov. Že v primarni socializaciji morajo otroci ponotranjiti moralna načela in kulturne vzorce, ki jih bodo vodili skozi lastno življenjsko pot. Družina je torej temeljna institucija, ki bo njihovim članom dala podlago za gojenje slovenstva, zato sem svoje diplomsko dela posvetila pojavu mešanih zakonskih zvez v slovenski skupnosti, saj je število teh v zadnjih desetletjih naraslo. Vse življenjske zgodbe intervjuvancev se med seboj razlikujejo, saj si vsak posameznik načrta svojo pot na edinstven način. Intervjuvanci s slovenskim poreklom imajo skupno točko, da nosijo v sebi zaklad slovenskosti in je le od njih odvisno, kako ga bodo izkoristili. Intervjuvanci brez slovenskih korenin poročeni s partnerjem s slovenskimi koreninami

so odgovorni tudi za ohranjanje slovenskosti, saj je družina glavni steber, v katerem se bo občutek slovenskosti gojil ali ne. Nazadnje bi moje diplomsko delo zaključila z Matejinimi besedami, s katerimi razloži svoj pogled na ohranjanje slovenske kulture danes: »V naši generaciji je bila slovenska kultura zelo pomembna in upoštevana. Zdaj, po šestdesetih letih, je ohranjanje slovenskosti nekaj osebnega in predvsem odvisno od tega, kako partnerja v zakonski zveri čutita slovenstvo... nobeden namreč ne more posredovati svojim otrokom to, kar ne čuti v svojem srcu« (Mateja 2010, 56 let).

11. LITERATURA

1. Alenka. 2010. Intervju z avtorico. Buenos Aires, 11. december.
2. --- 2011. Intervju z avtorico. Buenos Aires, 18. januar.
3. Andrej. 2010. Intervju z avtorico. Buenos Aires, 27. november.
4. Bajzek, Jože. 1997. *Od skupine k skupnosti*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za psihologijo, logoterapijo in antropohigieno.
5. Berger, Peter in Thomas Luchmann. 1988. *Družbena konstrukcija realnosti*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
6. Cukjati, Franci. 2010. Intervju z avtorico. Buenos Aires, 17. december.
7. Mizerit, Tone, Jure Vombergar, Neda Vesel Dolenc, Tonči Vesel, Nuška Belič Draksler, Mimi Vesel, Marta Petelin in Erika Indihar. 2010. *Brošura: Slovenski srednješolski tečaj ravnatelja Marka Bajuka-Zlati jubilej*. Buenos Aires: SSTRMB in Urad Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu.
8. Čačinovič-Vodrinčič, Gabi. 1998. *Psihologija družine*. Ljubljana: Znanstveno publicistično središče.
9. Darinka. 2010. Intervju z avtorico. Buenos Aires, 19. december.
10. Dremelj, Polona. 2003. Sorodstvene vezi kot vir socialne opore posameznikov. *Družboslovne razprave* XIX (43): 149-170.
11. Filipčič, Katja. 2002. *Nasilje v družini*. Ljubljana: Bonex.
12. Flere, Segej. 2003. *Sociologija*. Maribor: Pravna fakulteta.
13. Franci. 2010. Intervju z avtorico. Buenos Aires, 27. november.
14. Jelka. 2010. Intervju z avtorico. Buenos Aires, 1. december.
15. Jernej. 2010. Intervju z avtorico. Buenos Aires, 19. december.
16. Mateja. 2010a. Intervju z avtorico. Buenos Aires, 29. november.

17. --- 2010b. Intervju z avtorico. Buenos Aires, 13. december.
18. Medvešek, Mojca. 2006. Stiki /odnosi med pripadniki »novih« etničnih manjšin v Sloveniji. *Teorija in praksa* 43 (1-2): 62-86.
19. Milharčič Hladnik, Mirjam. 2009. Moje misli so bile pri vas doma. V *Krila migracij: po meri življenjskih zgodb*, ur. Mirjam Milharčič Hladnik in Jernej Mlekuž, 23-58. Ljubljana: ZRC SAZU.
20. Mojca. 2010. Intervju z avtorico. Buenos Aires, 11. december.
21. Pavel. 2010. Intervju z avtorico. Buenos Aires, 29. november.
22. Rant, Jože. 1998. *Zbornik dela v zvestobi in ljubezni 1948-1998*. Buenos Aires: Svobodna Slovenija.
23. Razpotnik, Špela. 2006. Etnična samoopredelitev potomcev priseljencev, socialno ekonomski status in nasilje. *Revija za kriminologijo in kriminologijo* 57 (3): 240-247.
24. Rener, Tanja. 2006. Težave s pojmom družine. V *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*, ur. Vida Rožac-Darovec in Darko Darovec, 13-26. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales: Zgodovinsko društvo za Južno primorsko.
25. Sedmak, Mateja. 2002a. *Kri in kultura*. Koper: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Znanstveno-raziskovalno središče.
26. --- 2002b. Etnično mešane zakonske zveze kot oblika medkulturnega soočenja: primer Slovenske Istre. *Družboslovne razprave* XVIII (39): 35-57.
27. --- 2006. Etnično mešani pari in družine: izziv za socialno delo. *Socialno delo* 45 (3-4): 189-195.
28. Sjekloča, Marko. 2004. *Čez morje v pozabo*. Celje: Fit media.
29. Štefka. 2010. Intervju z avtorico. Buenos Aires, 27. november.
30. Švab, Alenka. 2003. Skrb med delom in družino. *Teorija in praksa* 40 (6): 1112-1126.
31. --- 2006. Družinske spremembe. V *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*, ur. Vida Rožac-Darovec in Darko Darovec, 63-88. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales: Zgodovinsko društvo za Južno primorsko.
32. Tamara. 2010. Intervju z avtorico. Buenos Aires, 29. november.
33. Teja. 2010. Intervju z avtorico. Buenos Aires, 27. november.
34. Ule Nastran, Mirjana. 2000. *Sodobne identitete v vrtincu diskurzov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

35. Vombergar, Jure. 2007. Ob 60-letnici začetka prihajanja slovenskih beguncev v Argentino. *Krščanska revija za duhovnost in kulturo* XXXVI (342/343): 102-109.
36. --- 2010. Intervju z avtorico. Buenos Aires, 1. december.
37. Volarič, Ariana. 2001. Znanstveni pregledi na spreobrnitev a alternativne religije. *Teorija in praksa* 38 (6): 1037-1057.
38. Vovk, Joži. 2004. Južna Amerika-Argentina: slovenska zborovska glasba in njen vpliv na ohranjanje etnične identitete med Slovenci v Argentini. *Naši zbori* 54 (1-2): 38-41.
39. Žigon, Zvone. 1998. *Otroci dveh domovin*. Ljubljana: ZRC SAZU.
40. --- 2001. *Iz spomina v prihodnost*. Ljubljana: ZRC SAZU.

PRILOGA C:

Tabela o številu prijavljenih porok, rojstev in smrti Slovenskih priseljencev ter njihovih potomcev v Argentini od leta 1948 do leta 2009

Leto	Poroke Skupaj	Poroke Slovenske	Poroke Mešane	Odstotek slovenskih porok (%)	Rojstva	Smrti
1948	44	32	12	73	68	29
1949	49	40	9	82	171	30
1950	42	37	5	88	160	24
1951	57	52	5	91	124	26
1952	44	43	1	98	136	19
1953	50	38	12	76	156	28
1954	40	35	5	88	148	28
1955	38	31	7	82	171	35
1956	34	28	6	82	115	31
1957	36	27	9	75	154	27
1958	55	43	12	78	125	29
1959	29	23	6	79	143	24
1960	22	16	6	73	119	38
1961	29	24	5	83	134	33
1962	32	26	6	81	108	35
1963	33	25	8	76	100	41
1964	22	18	4	82	113	32
1965	22	16	6	73	106	42
1966	26	18	8	69	93	39
1967	29	15	14	52	80	62
1968	34	19	15	56	97	47
1969	39	24	15	62	91	50
1970	27	14	13	52	84	53
1971	27	13	14	48	79	53
1972	35	19	16	54	62	70
1973	33	14	19	42	78	55
1974	33	17	16	52	85	41
1975	45	15	30	33	92	52

Leto	Poroke Skupaj	Poroke Slovenske	Poroke Mešane	Odstotek slovenskih porok (%)	Rojstva	Smrti
1976	43	18	25	42	85	48
1977	51	14	37	27	94	64
1978	33	18	15	55	97	60
1979	38	19	19	50	93	74
1980	37	13	24	35	78	53
1981	24	14	10	58	70	55
1982	31	14	17	45	100	59
1983	39	15	24	38	72	70
1984	46	20	26	43	102	62
1985	40	18	22	45	94	77
1986	34	17	17	50	98	69
1987	41	25	16	61	95	55
1988	45	14	31	31	100	80
1989	52	17	35	33	95	69
1990	29	14	15	48	101	66
1991	38	18	20	47	83	62
1992	37	14	23	38	85	108
1993	41	16	25	39	78	70
1994	30	15	15	50	81	79
1995	30	13	17	43	88	78
1996	29	9	20	31	80	92
1997	30	12	18	40	78	62
1998	29	6	23	21	92	85
1999	31	14	17	45	66	77
2000	30	8	22	27	66	56
2001	36	9	27	25	51	61
2002	25	8	17	32	52	83
2003	17	6	11	35	52	62
2004	19	10	9	53	46	78
2005	19	5	14	26	21	54
2006	31	11	20	35	45	48
2007	25	5	20	20	24	69
2008	15	4	11	27	24	62
2009	15	4	11	27	30	70
Skupaj	2116	1159	957	53	5708	3390

Vir: Vombergar (podatki iz osebnega arhiva).

Primerjava mortalitete in natalitete je nemogoča, saj ne bi bila zanesljiva. Vombergar je v intervjuju opozoril, da so v številu smrti po posameznih letih vključeni tudi umrli, ki spadajo v prvi oziroma drugi emigracijski val.

SEZNAM KRATIC

SDO Slovenska dekliška organizacija

SFZ Slovenska fantovska zveza

SKA Slovenska kulturna akcija

SSTRMB Slovenski srednješolski tečaj ravnatelja Marka Bajuka

UNECE Ekonomska komisija Združenih narodov za Evropo

KATICA CUKJATI

MAG. ALEKSANDER IGLIČAR

Mag. Aleksander Igličar je leta 1992 magistriral na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani. Na področju računovodstva ima dolgoletne poslovne in predavateljske izkušnje predvsem na področju finančnega računovodstva. Na začetku svoje poklicne poti je bil asistent za računovodstvo na Ekonomski fakulteti v Ljubljani, nato je bil dolga leta zaposlen v družbi Iskraemeco, d.d., Kranj, zadnjih pet let kot član uprave zadolžen za finance, računovodstvo in kontroling. Leta 2006 je bil izvršilni direktor računovodstva v družbi Merkur, d.d. oktobra 2006 pa se je vr-

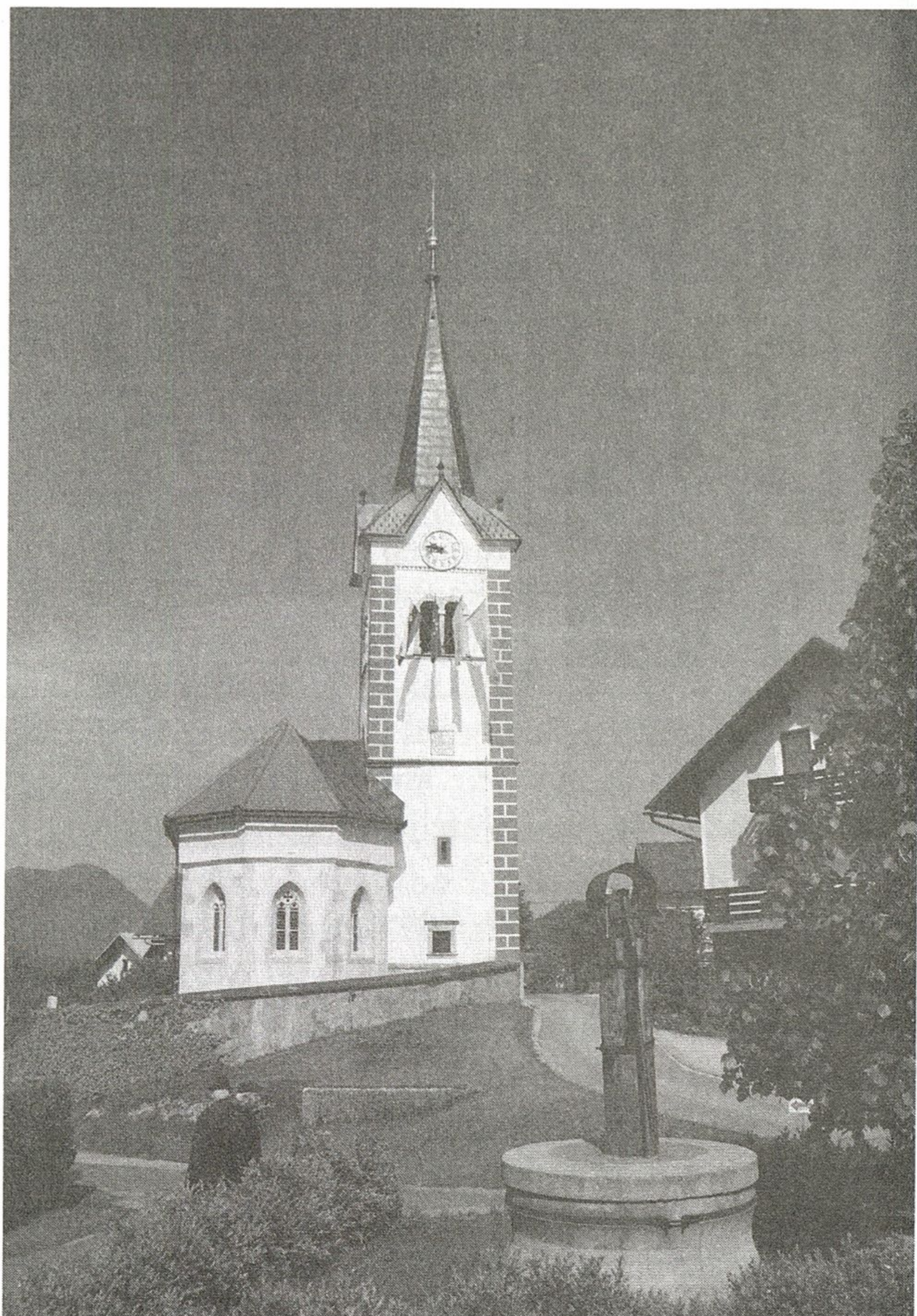
nil na Ekonomsko fakulteto, kjer je bil najprej vodja CISEF, centra za poslovno izpopolnjevanje in svetovanje na Ekonomski fakulteti, od novembra 2009 pa je višji predavatelj za računovodstvo.

Aleksander Igličar je soavtor odmevne knjige Računovodstvo za managerje, ki je prvič izšla leta 1997, druga dopolnjena izdaja pa je izšla septembra 2011. Obe izdaji je založila GV Založba iz Ljubljane v zbirki Manager. Je soavtor več učbenikov za računovodstvo, ki so študijsko gradivo na Ekonomski fakulteti in Fakulteti za upravo Univerze v Ljubljani.

Bil je predavatelj in programski vodja na številnih seminarjih iz računovodstva, tako razpisanih kot za zaključne skupine iz posameznih podjetij. Slušatelji zlasti cenijo njegovo sposobnost povezovanja teoretičnih spoznanj s pridobljenimi praktičnimi izkušnjami ter sposobnost posredovanja strokovnih računovodskih vsebin managerjem iz različnih področij in različnih vodstvenih nivojev.

Bil je vodja organizacijskega odbora praznovanja tisočletnice rojstne vasi Godešič, ki je bilo v letu 2006, in v okviru katerega je bilo pripravljenih preko 60 različnih prireditev, izdane pa so bile tri obsežnejše knjige. Marca 2008 je bil izvoljen za predsednika Muzejskega društva Škofja Loka.

Mag. Aleksander Igličar živi na Godešiču pri Škofji Loki, z ženo Mileno, zdravnico ginekologinjo, imata pet otrok.

Cerkev sv. Miklavža, levo v ozadju Lubnik nad Škofjo Loko
(foto: France Stele)

Marjetka Dolinar
»HUDA JAMA 1« - kreda

Marjetka Dolinar
»HUDA JAMA 2« - kreda

- 1) **Živite na Godešiču pri Škofji Loki, kjer ste se tudi rodili, kakšni so vaši spomini na otroška in mladeniška leta?**

Rojen sem leta 1962. Otroštvo sem preživel na manjši kmetiji očetovih staršev, po domače pri Tišlarjevih, na vasi Godešič, ki ima danes okrog 650 prebivalcev. Oče Lojze je bil kot mizar zaposlen v podjetju Jelovica, mama Marta se je kot šivilja zaposlila v podjetju Kroj, ko sem bil že šolar. Imam tri leta starejšega brata Zdravka. Na kmetiji smo živeli skupaj s staro mamo Nežo in starim očetom Janezom.

Iz otroštva se najbolj spominjam brezskrbnega igranja z vrstniki v okolici kmetije in ob potokih pod vasjo ter seveda vključevanja v delo na kmetiji in na vrtu. V zelo lepem spominu imam peš poti s sošolci do podružnične osnovne šole v sosednji vasi Reteče, kjer sem končal prve štiri razrede, naslednje štiri pa na matični osnovni šoli na Trati pri Škofji Loki. Menim, da so dolge poti v šolo in še posebej iz šole (za starše velikokrat predolge) dobro vplivale na oblikovanje odnosov z vrstniki in kar žal mi je, da današnja mladina tega praviloma ni več deležna.

Gimnazijo sem obiskoval v Škofji Loki, kjer sem bil v razredu, v katerem so prevladovali sošolci iz Poljanske doline. Vzpostavili smo prijateljstva, ki jih gojimo še danes. Gimnazijska sošolka je bila tudi žena Milena, s katero sva skupno pot začela na začetku tretjega letnika.

- 2) **Leta 1992 ste magistrirali na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani, kako in zakaj ste se odločili za ta poklic?**

Po končani gimnaziji sem se odločal med študijem zgodovine in zemljepisa ter ekonomije. Za ekonomijo sem se odločil zaradi boljše možnosti zaposlitve. Vesel sem, da sem se tako odločil, saj mi je ekonomija poklic, zgodovina pa ostaja hobi, ki se v zadnjih letih najbolj odraža skozi delovanje v Muzejskem društvu Škofja Loka.

- 3) **Na področju finančnega računovodstva imate dolgoletne poslovne in predavateljske izkušnje, bili ste zaposleni v družbi Iskraemeco, d.d., Kranj in leta 2006 ste bili izvršilni direktor računovodstva v družbi Merkur, d.d. Preobrat Slovenije na vseh področjih se je poznal tudi na gospodarskem področju. V čem so bile spremembe v primerjavi s poslovanjem pred**

osamosvojitvijo? Ali je bila težka prilagoditev privatnega sektorja na nove razmere?

Ne bi rad ocenjeval na splošno, saj ima vsako podjetje svojo poslovno pot, na katero pa vplivajo zunanji dejavniki, ki so se v Sloveniji po spremembi političnega in gospodarskega sistema seveda zelo spremenili. Ko gledam nazaj, sem hvaležen, da sem sodeloval pri mnogih ključnih gospodarskih spremembah, pri katerih sem pridobival pomembne izkušnje, ki so vplivale tudi na mojo osebno rast. Še pred izdelavo diplomske naloge sem se leta 1986 zaposlil kot komercialist v podjetju Iskra v Ljubljani. Deloval sem predvsem na področju Jugoslavije, kjer so bile zelo dobrodošle izkušnje iz služenja vojaškega roka. Podjetje Iskra je bilo tedaj eno največjih slovenskih podjetij, urejeno zelo hierarhično, saj je bilo od mene kot komercialista do glavnega direktorja kar sedem nivojev odločanja. Ugotovil sem, da tako rigidni sistem ne nudi dobrih možnosti za strokovni razvoj, zato sem se vrnil na Ekonomsko fakulteto, kjer sem bil štiri leta asistent za računovodstvo in končal magistrski študij. Delo na fakulteti mi je omogočalo, da sem se redno udeleževal protestov proti sojenju četverici JBTZ (Janša-Borštner-Tasič-Zavrl) pred vojaškim sodiščem na Roški cesti v Ljubljani in kasnejših zborovanj v Ljubljani, ki so privedle do padca enopartijskega sistema in vzpostavitve večstrankarskega sistema z demokratično izvoljenim državnim zborom.

Ker me je bolj privlačilo delo v praksi, sem se leta 1992 zaposlil v podjetju Iskraemeco v Kranju, kjer sem najprej vodil proces lastninjenja, nato bil direktor financ in računovodstva, od leta 1999 do 2004 pa član uprave za to področje. Iskraemeco je bil med vodilnimi svetovnimi proizvajalci števecov za električno energijo, prodajali smo v več kot 70 držav po vsem svetu, v tujini smo imeli okrog 20 hčerinskih podjetij. Največji trg je bila Nemčija, števec pa smo prodajali tudi v Argentini, Kolumbiji in Braziliji. Po hitri smrti dolgoletnega direktorja Nika Bevka je prišlo v podjetju do poslovnih težav in leta 2005 sem odšel v trgovsko družbo Merkur, kjer sem bil direktor računovodstva.

Seveda so se s političnimi spremembami konec osemdesetih let prejšnjega stoletja in z ustanovitvijo države Slovenije gospodarske razmere za večino slovenskih podjetij zelo spremenile. Z razpadom Jugoslavije so mnoga podjetja izgubila pomembne

trge, ki pa jih je kar nekaj v dokaj kratkem času nadomestilo s trgi v drugih državah. Podjetje Iskrameco je izpad jugoslovanskega trga nadomestilo s pridobitvijo trga v nekdanji vzhodni Nemčiji. Slovenskim podjetjem se je poznalo, da so že v času Jugoslavije veliko poslovala na razvitih zahodnih trgih.

Na poslovanje slovenskih podjetij pa je zelo vplival proces lastninskega preoblikovanja podjetij, ki se je pričel po letu 1992. Slovenci smo izbrali t.i. vavčerski model lastninjenja, v katerem so vsi državljani prejeli lastninske certifikate, ki so jih zamenjali za delnice podjetij in vzajemnih skladov. Menim, da se je v prvem obdobju po lastninjenju preveč izpostavljalo samo delničarski model s pomembno vlogo borze. V tem modelu so ljudje delnice razumeli predvsem kot vrednostni papir, premalo pa so se zavedali, da so lastniki podjetij in kaj to pomeni. Večina ljudi je želelo delnice čim prej prodati in mnogi so jih prodali pod ceno, kar je seveda na drugi strani omogočilo združevanje lastništva ozkemu krogu premožnejših ljudi, ki so delnice velikokrat pridobivali tudi na vprašljive načine.

V Iskrameco smo zagovarjali model delničarstva zaposlenih, saj so bili zaposleni in bivši zaposleni 60 odstotni lastniki podjetja. V širšem smislu smo sledili idejam zadružništva, ki jih je v Sloveniji prvi uvajal Janez Evangelist Krek na začetku 20. stoletja. Zagovarjali smo idejo, da se posamezna slamica (lastnik) hitro zlomi, če pa se slamice (lastniki) povežejo v snop, s tem nastane velika moč. Zaposlene, ki so bili hkrati lastniki podjetja, smo v času slabšega poslovanja nagovarjali, da tudi kmet ob težavah na kmetiji ne poseka takoj vsega gozda ali celo proda kmetije, ampak najprej zmanjša življenjske stroške. Pri vzdrževanju takega modela lastništva smo izkušnje nabirali tudi v tujini (na primer sistem kooperativ Mondragon v Španiji), osebno pa sem bil zelo aktiven v slovenskem združenju za delničarstvo zaposlenih. Ker okolje tovrstne oblike lastništva ni podpiralo, smo se soočali z velikimi težavami. V zadnjih letih se model lastništva zaposlenih v evropskih državah vedno bolj uveljavlja in res mi je žal, da smo ga v Sloveniji tako hitro in na lahko izgubili. Ta oblika lastništva mi je še danes najbližja, saj zaposlenim poleg dela omogoča tudi upravljanje s podjetjem in razpolaganje z rezultati njihovega dela, kar je velika motivacija za uspešno delo.

Kot sem že omenil, so v drugem krogu lastninjena delnice kupovali premožnejši ljudje, med katerimi so seveda prevladovali managerji, ki so v mnogih podjetjih postali najpomembnejši lastniki. Nekaterim je uspelo, mnogi pa so preveč časa in denarja namenili pridobivanju lastništva podjetij, ob tem pa pozabljali na osnovno poslovanje. Po nastopu svetovne gospodarske krize so se težave v slovenskih podjetjih zato še bolj izrazile, saj so bila prezadolžena in poslovno nepripravljena na soočanje z novimi gospodarskimi izzivi. Podobna zgodba se je zgodila v trgovskem podjetju Merkur, kjer sem bil eno leto direktor računovodstva. Zaradi prevelikega pohlepa managerjev po lastništvu, so zelo uspešno podjetje pripeljali na rob preživetja.

- 4) Oktobra 2006 ste se vrnili na Ekonomsko fakulteto v Ljubljani, kjer ste bili najprej vodja CISEF-a, centra za poslovno izpopolnjevanje in svetovanje, novembra 2009 pa ste postali višji predavatelj za računovodstvo. Si predstavljam, da ste zadovoljni in srečni v tem poklicu. Kako ocenjujete današnje študente Ekonomske fakultete glede na znanje, zanimanje, iznajdljivost, sposobnost in uspehe? Katera zadoščenja vam nudi to profesionalno delo na Univerzi?

Iz podjetja Merkur sem odšel nekaj mesecev pred pričetkom managerskega odkupa in se vrnil na Ekonomsko fakulteto. Bogate poslovne izkušnje so mi prišle zelo prav pri vodenju CISEF-a, kjer smo pripravljali razpisane seminarje in izobraževanja za zaključene skupine v podjetjih. Ko se je pokazala priložnost, da bi lahko postal predavatelj za računovodstvo, sem jo seveda zgrabil z obema rokama. Trenutno predavam predmet Uvod v računovodstvo v prvem letniku študija in predmet Stroškovno računovodstvo v tretjem letniku. V predavanja vključujem svoje bogate poslovne izkušnje, kar študentje zelo cenijo. Večina profesorjev namreč nima poslovnih izkušenj, saj so ves čas delovali le na fakulteti.

Poznavanje računovodstva in praktične izkušnje sem združil tudi pri pisanju knjige Računovodstvo za managerje, ki sva jo s kolegom Markom Hočevanjem izdala leta 1997. Knjiga je med poslovneži naletela na zelo dober sprejem in leta 2011 je izšla druga dopolnjena izdaja. Od leta 1995 sem tudi soavtor učbe-

nikov za računovodstvo na Ekonomski fakulteti in Fakulteti za upravo na ljubljanski Univerzi.

Navade študentov so se iz časov mojega študija zelo spremenile. Uporaba sodobnih tehnoloških in pedagoških metod je seveda olajšala delo profesorjem in študentom, po drugi strani pa tak način dela preveč vodi v enostranskost, saj študentje želijo, da jim profesor vso izpitno snov »prinese na pladnju« in niso več navajeni študirati iz več različnih virov. Verjetno je to še bolj prisotno na naši fakulteti, ki je ena največjih v Sloveniji, saj je v prvem letniku vpisanih preko 800 študentov.

Na kvaliteto študija po mojem mnenju vpliva tudi dejstvo, da se v Sloveniji zelo velik delež mladih odloči za študij, kar pomeni, da študirajo tudi objektivno manj sposobni študentje. V splošni želji, da bi bili pri študiju uspešni, se znižujejo študijske zahteve, kar seveda dolgoročno ni dobro. Preveliko število študentov tudi znižuje njihovo zanimanje in interes za kvaliteten ter resen študij. To se odraža tudi skozi zelo dolgo obdobje do dokončanja študija, ki je v Sloveniji med najdaljšimi v Evropi. Na drugi strani daljši študij omogočajo tudi velike ugodnosti občasnega dela študentov.

Ekonomska fakulteta v Ljubljani je sicer ena najboljših fakultet v širši regiji, kar dokazujeta pridobljeni mednarodni akreditaciji EQUIS in AACSB. Akreditacijo EQUIS podeljuje evropsko združenje poslovnih šol, akreditacijo AACSB pa ameriško. Na svetu ima obe akreditaciji hkrati le okrog 80 poslovnih šol.

- 5) **V mladih letih ste skupaj s sovrstniki preživeli obdobje sprememb na političnem, gospodarskem in kulturnem področju. Kako ste vi in mladina vaše generacije doživljali te spremembe?**

Z drugačnim pogledom na slovensko medvojno in povojno zgodovino sem se prvič srečal v Milenini družini v Suhem dolu pri Šentjoštu. Njen oče Matevž je velikokrat pripovedoval o medvojnih dogajanjih v njihovih krajih, kjer so se med partizane vključevali večinoma ljudje, ki na tak ali drugačen način niso imeli urejenega življenja, Omenjal je prve partizanske poboje nedolžnih ljudi in kot odgovor na to je bila ustanovitev prve vaške straže v Šentjoštu. Vse to mi je dalo misliti in začel sem se zanimati za drugačen pogled na zgodovino, seveda iz virov,

ki so bili tedaj na razpolago. Prebiral sem Kocbekove dnevnike, njegovo novelo Strah in pogum in v meni se je pričelo oblikovati prepričanje, da je slovenska »zmagoslavna pot«, o kateri so nas učili v šoli in je zvenela iz medijev, enostranska in prikriva mnoga dejstva. Najbolj me je prizadelo prikrivanje resnice, še zlasti krutega povojnega poboja domobrancev, in nezmožnost širšega družbenega soočenja z njo. Spoznal sem, da sistem, ki temelji na laži nima možnosti dolgega preživetja, kar se je na veselje naše generacije kmalu uresničilo. Še vedno sem zelo razočaran, ker pobiti še danes nimajo dostojno urejenega kraja večnega počitka in da njihovi svojci ne vedo, kje so pravzaprav končali zemeljsko življenje. V Sloveniji veliko govorimo o človekovih pravicah, a tega koraka kot država in družba še nismo zmogli. Brez tega ne moremo biti prava država vseh Slovencev.

Kot sem že omenil, sem se redno udeleževal protestnih zborovanj v Ljubljani. Zanimivo je bilo, kako me je na njihov daljnosežni pomen opozoril prijatelj Marko Hočevnar. Julija 1988 je bil kot profesor s študenti na izmenjavi v Rusiji in ko se je vrnil je šel takoj na Roško cesto. Poklical me je in mi dejal: »*Ja Sandi, kje pa si? Tukaj se dogaja slovenska pomlad, ti pa si v službi.*« Če sem do tedaj dogajanja spremljal bolj od daleč, sem od takrat bil na Roški praktično vsak dan. V teh dneh se je rodil prvi otrok Martin, in dopoldan sem bil na Roški, popoldan pa šel v Kranj na obisk v porodnišnico. V sebi sem začutil nekaj velikega in takih občutkov nisem več velikokrat doživel.

Podobni občutki so me napolnjevali, ko sem bil kot vojak junija 1991 aktivni udeleženec vojne za obrambo samostojne Slovenije. Bil sem med branitelji ljubljanskega letališča Brnik, kjer so potekali tudi vojaški spopadi. Takrat sem ob blizu občutil, kaj so pomenile besede starega očeta Jožeta: »*Samo vojne ne!*« Samo nekaj dni oziroma ur spopadov je bilo zadosti, da sem se zavedal vrednosti življenja. To je zelo vplivalo na mojo osebno rast. Ko smo se po nekaj dneh umaknili iz letališča v bližnje vasi, sem od blizu začutil enotnost vseh Slovencev, skrb za nas vojake, za hrano, za obleko idr. Nihče ni vprašal nič drugega, kot samo, kaj rabimo. Res si želim, da bi Slovenci tako enotnost pokazali večkrat, enotnost, kjer skupen cilj presega naše medsebojne razlike in interese.

6) Ali je vaša generacija pričakovala in upala, da bo prišlo do osamosvojitve Slovenije?

Težko rečem, da je naša generacija že dolgo pričakovala osamosvojitve Slovenije. Ko sem v zadnjih letih prebiral knjige pisatelja Zorka Simčiča in se z njim tudi pogovarjal, sem občudoval njegovo vizijo, ki jo je ves čas bivanja v Argentini nosil v sebi, da se bo zanesljivo vrnil v samostojno in svobodno Slovenijo. On in njegova generacija so doživeli oba politična sistema in so dobro vedeli, kakšne so razlike. Naša generacija pa je rasla le v enem sistemu in zavedanje o zablodah komunističnega sistema smo kot generacija gradili počasi in le od drugih.

Sem pa zelo vesel in hvaležen, da smo se pravilno in pravočasno odzvali na zgodovinski tok dogodkov. Pred leti sem bil s prijatelji na Češkem in ob pogovoru o češki pomladi leta 1968, ko so sovjetski tanki okupirali Prago in druga češka mesta, je češki prijatelj Vladimir dejal, da njegove generacija ni prav odreagirala, kar je velika bolečina njegove generacije. Ob tem sem se še bolj zavedal pomena našega sodelovanja pri političnih spremembah v Sloveniji in njeni osamosvojitvi.

7) Čeprav je vaš poklic izredno razumskega značaja se pa po drugi strani posvečate vsestranskemu kulturnemu delu, kjer koli lahko sodelujete. Bili ste vodja organizacijskega odbora praznovanja tisočletnice rojstne vasi Godešič, leta 2006. Ob tem pomembnem jubileju je bilo pripravljenih preko 60 različnih prireditev ter izdane tri obsežne knjige. Kakšne spomine imate na te pomembne dogodke: načrti, sodelavci, zanimanje, uspehi?

Res je, v kulturnem življenju sem ves čas bolj ali manj aktiven. Kot študent sem dolgo časa prepeval v mešanem pevskem zboru Loka, ki se je posvečal predvsem stari glasbi in je bil na visoki ravni. Iz tega obdobja se je oblikovala skupina fantov - podokničarjev, ki ohranjamo starodavno slovensko navado. Najprej smo s podoknicami razveseljevali mlada dekleta, nato neveste, zadnja leta pa največkrat prepevamo ob pomembnih življenjskih jubilejih. Lani smo s podoknico razveselili tudi 90-letnega pisatelja Zorka Simčiča, ki je na predvečer rojstnega dne bival v naših krajih, na Visokem v Poljanski dolini. Neizmerna radost, ki je žarela iz njegovih mladostnih oči, je bila za nas nepozabna nagrada in večni spomin.

Po nekaj letnem umiku iz kulturnega življenja, ki je bila posledica velike angažiranosti v podjetju Iskraemeco in skrbi za družino, v kateri je odraščalo pet otrok, sem bil v domači vasi povabljen, da vodim praznovanje tisočletnice pisne omembe vasi. Klicu sem se z veseljem odzval in pri delu so mi prišle zelo prav moje poslovne izkušnje in povezave. Oblikovali smo odlično ožjo skupino sovaščanov, ki so strokovno delovali na področjih, ki so bila pomembna za praznovanje (na primer zgodovinarka, novinarka, poslovnež, celostna grafična podoba idr.). Pri pripravi prireditev smo ves čas zasledoval cilj, da se z njimi predstavim čim več dejavnosti, s katerimi se ukvarjajo sovaščani, od kulturnih do športnih, od ročnih del deklet in žena do umetniških ustvarjanj. V praznovanje so se vključili praktično vsi vaščani in vsa društva na vasi.

Kot ste omenili, smo izdali tri knjige in pripravili preko 60 različnih prireditev, kar je izjemen dosežek za vas s 650 prebivalci in naše praznovanje je odmevalo po vsej Sloveniji. Eden od vrhuncev praznovanja je bila posvetitev novih bronastih zvonov v vaški cerkvi svetega Miklavža, ki jih na godeški žegnanjski dan – rožnovensko nedeljo posvetil ljubljanski nadškof Alojz Uran. Na posvetitvi se je zbralo več kot 1.500 ljudi in v pripravi je praktično sodelovala vsa vas.

Nadškof Uran posvečuje bronaste zvonove na Godešiču, oktober 2006
(foto: France Stele)

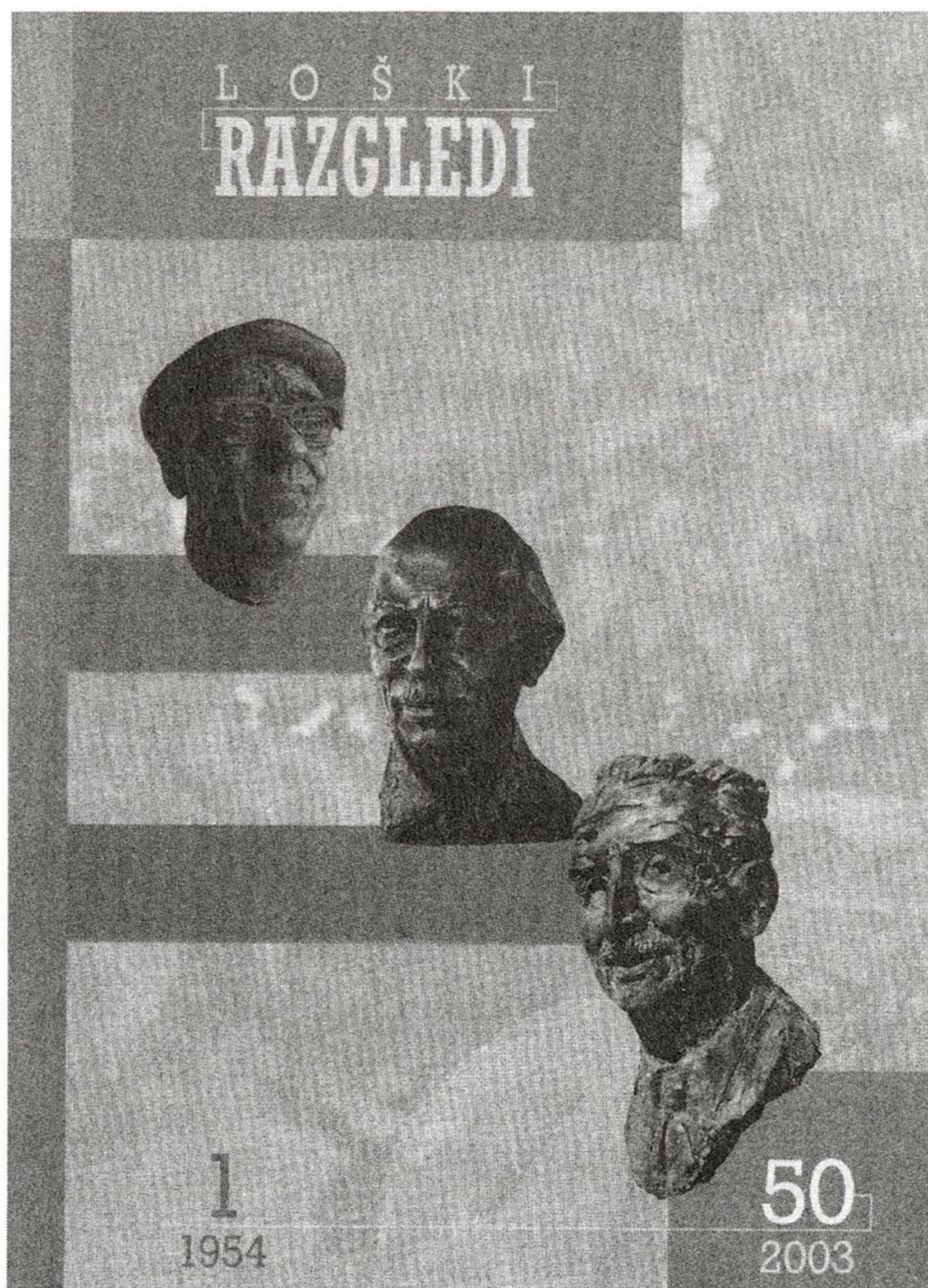
Bolj mineva čas, bolj se zavedam, kaj vse smo pripravili in včasih se prav čudim, kako smo vse to sploh zmogli. Hkrati pa sem v sebi vedno bolj prepričan, da če ima kakršnokoli delo res pravi in dober namen ter je narejeno z veliko ljubezni, je deležno tudi obilnega Božjega blagoslova. Prijetni notranji občutki radosti, ki spremljajo dobro opravljeno delo, pa so največja nagrada za ves trud.

- 8) **Marca 2008 ste bili izvoljeni za predsednika Muzejskega društva Škofja Loka. Od kdaj ste se zanimali za to ustanovo? Kaj to društvo predstavlja v kulturnem prostoru Škofje Loke, kaj vas je nagibalo, da ste sprejeli to pomembno funkcijo?**

Sodelovanje pri praznovanju tisočletnice Godešiča me je nekako pripeljalo tudi do delovanja v Muzejskem društvu Škofja Loka, saj smo dve prireditvi pripravili skupaj. Ko sem se na letnem zboru članov društva zahvalil za naše sodelovanje, so me povabili, da postanem blagajnik društva in povabilu sem se odzval, saj je to moje strokovno področje hkrati pa sem želel nadaljevati delo na kulturnem področju. Po odstopu tedanjega predsednika društva, pa sem bil na naslednjem zboru članov izvoljen za predsednika.

Delovanja Muzejskega društva Škofja Loka pred tem nisem podrobneje poznal, občasno sem prebiral Loške razglede, ki so najpomembnejša publikacija, ki jo izdaja društvo. Še kot blagajnik sem se podrobneje seznanil z delovanjem društva in njegovim velikim pomenom v loškem kulturnem in tudi širšem družbenem življenju. Muzejsko društvo Škofja Loka je nastalo na pobudo loških profesorjev – t.i. profesorskega ceha, ki so poučevali v raznih slovenskih krajih. Na pobudo prof. Ivana Dolenca so se po letu 1930 v času počitnic redno zbrali na srečanju. Po veliki obrtno-podjetniški razstavi, ki je bila leta 1936 v Škofji Loki, je med profesorji dozorela pobuda, da morajo pričeti z načrtnim in sistematičnim delom za ohranjanje bogate loške kulturne dediščine. Leto kasneje je bilo ustanovljeno Muzejsko društvo, leta 1939 pa Loški muzej, kot eden prvih krajevnih muzejev na Slovenskem. Glavni nosilci delovanja društva so bili mladostni sovrstniki, sosedje pod Nunsko cerkvijo – podnunci dr. Pavle Blaznik, dr. Tine Debeljak in prof. France Planina. Naj omenim, da je dr. Tine Debeljak ob že omenjeni razstavi leta 1936 po skoraj 150-letih ponovno pripravil znameniti Škofjeloški pasijon.

Druga svetovna vojna je seveda zaustavila delovanje društva, ki je s polno močjo delo nadaljevalo kmalu po vojni. Z leti se je Loški muzej razvil v samostojno ustanovo, Muzejsko društvo pa še danes združuje ljudi, ki jim je blizu domoljubje, domoznanstvo in skrb za kulturno dediščino. Društvo je leta 1954 pričelo z izdajanjem domoznanskega zbornika Loški razgledi, ki od tedaj izhaja neprekinjeno in je zbornik z najdaljšo tradicijo izhajanja na Slovenskem. Kot zanimivost naj omenim, da je istega leta izšla prva številka revije Meddobje. Ob tisočletnici Škofje Loke leta 1973 je društvo izdalo dve temeljni loški domoznanski deli, knjigo Škofja Loka in loško gospodstvo zgodovinarja in dolgoletnega predsednika društva dr. Pavleta Blaznika in knjigo Škofja Loka s Poljansko in Selško dolino prof. Franceta Planina, ki loško ozemlje prikazuje z geografskega vidika.

Naslovnica jubilejne 50. številke Loških razgledov s portreti Debeljaka, Blaznika in Planine

V zadnjih letih društvo poleg Loških razgledov izdaja tudi druge knjige in publikacije v zbirkah Doneski in Vodniki in pripravlja tematske pogovorne Blaznikove večere. S ponovno uprizoritvijo Škofjeloškega pasijona v letih 1999, 2000 in 2009 je društvo na pobudo urednika Alojzija Pavla Florjančiča pričelo z izdajanjem Pasijonskih doneskov, ki postajajo osrednja slovenska pasijonska publikacija.

Lahko zaključim, da Muzejsko društvo Škofja Loka v loškem prostoru pomeni nekaj podobnega kot Slovenska akademija znanosti in umetnosti na slovenskem nivoju. Več o sedanjem delovanju društva si lahko ogledate na društvenih spletnih straneh: www.mdloka.si

- 9) **Za nas Slovence v Argentini je zgodovinsko mesto Škofja Loka nujno povezano z našim dr. Tinetom Debeljakom. Kdaj in kako se je v vas vzbudilo zanimanje za "revindikacijo" Debeljakovega opusa. Ali so ostali Škofjeločani tudi vedeli, kdo je bil ta izbrani sin Škofje Loke?**

Ko sem prebiral knjige, ki jih je izdalo društvo, mi je poleti 2008 pod roke prišla knjiga Črni Kamnitnik Loma Negra, ki jo uredil in oblikoval fotograf Marko Vobmergar, Debeljakov vnuk, izdala pa založba Družina v sodelovanju z društvom ob stoletnici Debeljakovega rojstva leta 2003. Kot vaši bralci verjetno vedo, knjiga na pretresljiv in slikovit način opisuje začetke Debeljakovega življenja v Argentini. Pred vojno je bil kulturni urednik časopisa Slovenec, po prihodu v Argentino leta 1948 pa je svoje življenje ponovno pričel z družbenega dna kot vratar v tovarni cementa Loma Negra. Iz objavljenih pisem svojim domačim, ženi Veri, otrokom Tinetu, Metki in Jožejki, žari njegova neizmerna ljubezen do njih ter do domovine in hkrati velika bolečina, ker so bili do leta 1954 ločeni.

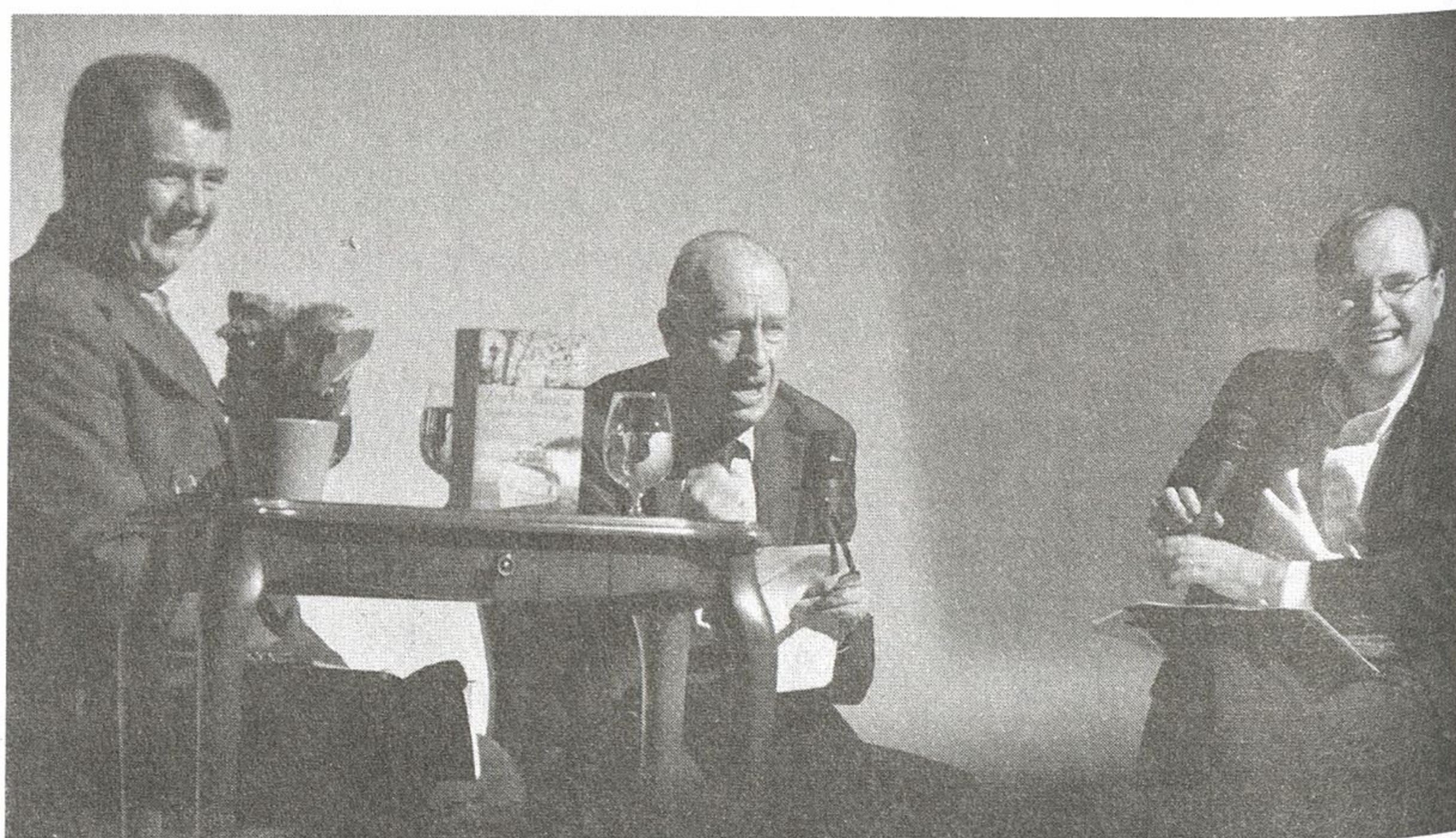
Ko sem se zamislil, da je Debeljaka vse to doletelo v starosti v kateri sem bil tedaj jaz, me je vse skupaj še bolj pretreslo. Neizmerno sem občudoval njegovo voljo in vztrajnost, da je kljub težkim zunanjim okoliščinam uspel še naprej literarno ustvarjati in bil med glavnimi nosilci kulturnega življenja Slovencev v Argentini.

Tedaj sem bil že dobro seznanjen z njegovo pomembno vlogo pri ustanovitvi in delovanju Muzejskega društva Škofja Loka,

ki pa je bila vsa ta leta praktično zamolčana. Globoko v sebi sem začutil, da moramo to veliko krivico na nek način oprati in Debeljaku dati veljavo, ki mu nedvomno pripada. Odbornikom sem predlagal, da ga posthumno imenujemo za častnega člana društva in ga na ta način pridružimo podnuncema Blazniku in Planini, ki sta bila te časti deležna še za časa svojega življenja. Člani društva so predlog potrdili soglasno z gromkim aplavzom. Septembra 2009 smo pripravili poseben Debeljakov večer, na katerem sta listino o imenovanju sprejeli hčerki Metka in Jožek, sin Tine pa žal zaradi bolezni ni mogel priti.

Na večeru je spregovoril tudi Debeljakov dolgoletni ustvarjalni sodelavec pisatelj Zorko Simčič, s katerim se na moje veliko veselje od tedaj redno srečujeva. Ob tej priložnosti smo izdali tudi pesniško zbirko Olimpijski venec poljskega pesnika Wierzyńskiego, ki jo je prevedel Debeljak in je bila pripravljena za izid za veliko noč leta 1945, a tedanje razmere niso omogočile njenega izida. Knjigi smo dodali tudi gradivo za Debeljakovo bibliografijo, ki jo je pripravila dr. Rozina Švent, sodelavka NUK-a. Knjigo smo marca 2010 predstavili tudi na Filozofski fakulteti v Ljubljani in s tem se je Debeljak simbolno vrnil na fakulteto, na kateri je študiral in doktoriral.

Lahko rečem, da je ob teh dogodkih Škofja Loka svojega velikega sina ponovno spoznala in priznala v vsej njegovi veličini.

Pogovori večer z akademikom Zorkom Simčičem (na sredini) septembra 2012 v Škofji Loki, na desni Tone Rode (foto: France Stele)

Pred tem je bila na pobudo Muzejskega društva na njegovi rojstni hiši leta 1994 postavljeno spominsko obeležje, leta 2003 pa je bil njegov doprski kip uvrščen v Alejo znamenitih Ločanov. Na podstavku kipa sta simbolično združena loški kamen iz Kamnitnika in črna kamnita solza iz kamnoloma Loma Negra.

- 10) Kar je neizogibno povezano z dr. Tinetom Debeljakom je dejstvo, da je bil politični emigrant, kaj je vaša generacija vedela o obstoju politične emigracije in še bolj konkretno o politični emigraciji v Argentini?

Menim, da je naša generacija v splošnem zelo malo vedela o politični emigraciji v Argentini. O vsem tem sem tudi sam vedel bolj malo, na splošno in od daleč. Posamezniki, ki so bili v sorodstvenih in drugih povezavah s Slovenci v Argentini ter drugod po svetu, so zanje seveda vedeli, drugi pa zelo malo ali skoraj nič. Po bližjem »srečanju« z Debeljakovo dediščino sem prebral veliko knjig o medvojnih in povojnih dogodkih v Sloveniji, na Koroškem in v Argentini. Prebral sem večino Simčičevih knjig, spomine dr. Marka Kremžarja, knjigo Slovenija 1945 Johana Corsellisa in Marcusa Ferrarja in mnoge druge. Po božji previdnosti sem bil novembra 2010 z družino prisoten na spravi maši blizu Londona, ki jo je organiziral Keith Miles, ki sem ga spoznal nekaj mesecev pred tem. Mašo je poleg angleškega katoliškega in anglikanskega duhovnika daroval tudi ljubljanski nadškof dr. Anton Stres. Na srečanju po maši sem med drugimi spoznal tudi angleška avtorja knjige Slovenija 1945, kar je v meni pustilo zelo globok vtis.

- 11) Z osamosvojitvijo Republike Slovenije, v okviru večje svobode, so se v marsikaterih mestih upali obelodaniti zamolčane umetnike, pisatelje, kulturnike itd. Kot dober poznavalec Škofje Loke in njene okolice, kakšni premiki v tej smeri ste doživeli v vaših krajih.?

Že pri prejšnjih odgovorih sem povedal, kako pomembni premiki so se v Škofji Loki in seveda v Sloveniji zgodili po letu 1990. A menim, da te spremembe še niso zadostne in še niso presvetlile vseh področij dela in ustvarjanja. V sebi čutim bolečino in razočaranje, da po skoraj 70-letih slovenska država na te dogodke še vedno gleda tako enostransko. Ne razumem, da

Slovenci po tolikih letih ne uspemo preseči teh razlik in se povezati. Razumem, da obstajajo politične razlike, ne razumem pa, da te razlike segajo v vse pore družbenega, kulturnega in znanstvenega delovanja. Sploh zadnje je zame nerazumljivo, saj bi morala biti znanost in stroka prva, ki naj bi presegla te razlike in naj bi spoštovala in cenila le strokovne dosežke, ne glede na to, kdo jih je dosegel oziroma ustvaril. Menim, da ta razdeljenost oziroma nezmožnost povezovanja tudi ovira hitrejši razvoj Slovenije. Seveda pa je predpogoj za sodelovanje, da to obdobje slovenske zgodovine prikažemo v pravi luči.

- 12) Lansko leto ste nas obiskali z ženo Mileno v okviru skupinskega obiska, ki ga je vodil Tone Rode. Kakšna so bila vaša pričakovanja pred tem obiskom, kako ste doživeli preživete dneve v Argentini in s kakšnimi vtisi ste odhajali domov v Slovenijo?**

Želja obiskati Argentino je v meni zorela vse od tedaj, ko sem prebral knjigo Črni Kamnitnik Loma Negra in bližje spoznal vso veličino Debeljakove osebnosti. Želel sem srečati vse njegove otroke, saj sem že omenil, da sinu Tinetu zdravje ni dopuščalo, da bi leta 2009 prišel v Škofjo Loko. Obisk sem načrtoval v okviru Muzejskega društva Škofja Loka, saj sem želel, da bi v Argentino odšla širša skupina Ločanov. V fazi načrtovanja sem spoznal Toneta Rodeta, direktorja Družine, ki se je dobrega pol leta pred tem z družino iz Argentine preselil v Slovenijo. Povedal mi je, da načrtuje skupinski obisk Slovencev v Argentini in seveda sem se takoj pridružil in k potovanju povabil vse loške prijatelje, ki pa se žal zaradi raznih razlogov niso mogli pridružiti.

Eden mojih glavnih motivov obiska je bil, da kot aktualni predsednik Muzejskega društva Škofja Loka Debeljakovemu delu izkažem spoštovanje in zahvalo tudi med slovenskimi rojaki v daljni Argentini. S tem sem nekako želel zmanjšati Debeljakovo bolečino, da rodne Škofje Loke po letu 1945 žal ni več videl. Zahvaljujem se Slovenski kulturni akciji, da je organizirala Debeljakov večer v Slovenski hiši v Buenos Airesu in mi s tem omogočila, da sem izpolnil svoje poslanstvo. Hvaležen sem, da sva z ženo Mileno ob prisotnosti vseh Debeljakovih otrok, drugih sorodnikov in argentinskih Slovencev ter romarjev iz Slovenije na kostnici v cerkvi v Slovenski hiši Debeljaku v spomin in

zahvalo prižgala svečko, ki sva jo prinesla iz njegove ljubljene Škofje Loke in položila šopek gorenjskih nagljev, ki sva jih kupila na ulicah Buenos Airesa.

Najina doživetja med Slovenci v Argentini so bila nepozabna in globoka. Občudovala sva vašo izjemno vitalnost, prizadevnost, in ustvarjalnost pri ohranjanju vrednot slovenstva, ljubezni do rodne domovine in globoko krščansko vero. Žal prostor ne dopušča, da bi opisal vsa najina doživetja. Vesel pa sem, da sem jih lahko napisal v imenu celotne skupine in so bili objavljeni v časopisu Družina novembra 2011. Kot gospodarstvenik sem bil zelo vesel poslovne uspešnosti mnogih slovenskih podjetij, ki smo jo od blizu videli v podjetjih Oblak in Zupan. Želim, da bi ta podjetja poslovno bolj sodelovala s slovenskimi podjetji doma. V Argentini sem spoznal, da je večja ovira za sodelovanje na naši strani (če lahko tako rečem) in ne na strani argentinskih Slovencev. Moje navdušenje širim povsod in nagovarjam ljudi, da se pridružijo naslednjim skupinam in sami ob blizu doživijo vso vašo gostoljubnost in prijaznost. Izjemno sva hvaležna, da nama je bilo to dano.

Z ženo Mileno in Debeljakovimi otroki (Tine, ml., Jožejka in Metka) v Slovenski hiši v Buenos Airesu, oktober 2011 (foto: Jure Vombergar)

Koncert zbora San Justo v cerkvi sv. Jurija v Stari Loki, maj 2012
(foto: France Steele)

Delček prijaznosti in gostoljubnosti smo poskušali vrniti maja 2012 ob gostovanju pevskega zbora slovenskega doma San Justo, ki ga vodi zborovodkinja Andrejka Selan Vombergar. Enega od koncertov smo pripravili v cerkvi v Stari Loki, ki je bila nabito polna in poslušalci so bili navdušeni nad izjemnim petjem, še zlasti pa nad srčnim sporočilom pevcev, ki so ga začutili v njihovem prepevanju. V zboru je prepeval tudi Marjan Vombergar, Debeljakov pravnik, in s tem so Debeljakovi potomci po dolгих letih ponovno sooblikovali loško kulturno življenje.

Naj dodam še nekaj. Z ženo Mileno sva že dalj časa razmišljala, da bi si kupila slovensko narodno nošo. Odločitev je zorela in dozorela med Slovenci v Argentini, ko sva videla in v srcih začutila, kaj vam narodna noša pomeni in da imate večinoma svoje lastne noše. S slovensko narodno nošo sva se obdarila ob praznovanju najine petdesetletnice.

- 13) Pred kratkim sem prejela 58 številko Loških razgledov – naklada 700 izvodov - Ob branju nad štiristo strani zanimivega, znanstvenega in raznolikega gradiva bralec ostrmi ob tako visoki kulturni kvaliteti prispevkov. Kako zbirate tako dragoceno gradivo, kdo financira izdajo, kdo krije honorarje. Ali

je zanimanje za kontinuiteto in sodelovanje pri novih generacijah?

Kot sem že omenil, so Loški razgledi osrednja publikacija Muzejskega društva Škofja Loka, ki izhaja že od leta 1954. V Loških razgledih so objavljeni znanstveni, strokovni in poljudni prispevki iz vseh strokovnih področij o ljudeh in življenju na loškem nekoč in danes. Vsebino pripravlja uredniški odbor, ki ga vodi Judita Šega. Veseli smo, da je zanimanje med avtorji zelo veliko in da se praviloma dogaja, da se; zaradi prevelikega števila prispevkov za posamezno številko, prispevki prenesejo v naslednje leto. Izdajo Loških razgledov vse od začetka sofinancira Občina Škofja Loka.

Loški razgledi so prava loška enciklopedija, saj je bilo v dosedanjih 58. številkah na skoraj 20.000 straneh objavljenih preko 2.000 prispevkov več kot 600 avtorjev. Loške razglede lahko prebirate tudi preko svetovnega spleta na straneh Digitalne knjižnice Slovenije (www.dlib.si).

14) Ob vašem tako pestrem življenju na kulturnem in univerzitetnem področju, verjetno je marsikatero vprašanje ostalo v tintniku. Kaj bi želeli še dodati?

Vsekakor bi rad nekaj besed spoštovanja in zahvale namenil ženi Mileni in najinim otrokom. Kot sem že omenil, sva se z Mileno spoznala v tretjem letniku gimnazije in se po lepi skupni poti poročila leta 1987. Bog naju je obdaril s petimi otroki, na katere sva zelo ponosna. Martin je študent ekonomije, Ema študentka glasbene pedagogike na Akademiji za glasbo, Vida študira grafično oblikovanje in ilustracijo v Leicestru v Veliki Britaniji, Veronika je dijakinja prvega letnika loške gimnazije, najmlajši Matej pa sedmošolec in navdušen nogometaš. Živimo na Godešiču skupaj z očetom Lojzetom v hiši, ki sta jo zgradila z mamo Marto, ki je leta 2007 odšla k Bogu.

Žena Milena je bila moja vodnica pri osebni veri, saj je bila moja vera do tedaj bolj tradicionalna, ob njej pa sem doživel in še doživljam vso razsežnost Božje navzočnosti, usmiljenja in blagoslova. Redno hodiva na duhovne vaje in sva v zakonski skupini, kar še dodatno poživlja najin zakon. Milena je zdravnica ginekologinja v Zdravstvenem domu v Škofji Loki in o naravnih metodah uravnavanja spočetij je spregovorila tudi na predavanju v Buenos Airesu.

Naj zaključim z mislijo, da v življenju praviloma ne delam velikih načrtov, ki bi jim strogo sledil, ampak se ob jasnih vrednotah in trdnih temeljih, ki jih predstavljajo družina, vera, prijateljstvo, pomoč ljudem, iskrenost, prepuščam toku življenja in se nanj poskušam odzivati v skladu z mojimi vrednotami. V tej luči sem hvaležen za vso ljubezen in prijateljstva, ki jih prejemam, pa tudi za vse preizkušnje, ki jih za mojo osebno rast pošilja dobri Bog.

Gospa Kati Cukjati, zahvaljujem se vam za najin pogovor in vam želim še obilo uspehov pri vodenju Slovenske kulturne akcije in pri vseh drugih aktivnostih med Slovenci v Argentini.

Milena, Vida, Veronika, Aleksander, Ema, Martin in Matej Igličar
na Veronikini birmi maja 2012 v cerkvi sv. Janeza Evangelista v Retečah
(foto: France Stele)

MAGDALENA JERMAN in
MARTIN SUŠNIK

UTRIP

Glasbena povest za otroke vseh starosti

Po daljšem obdobju smo v slovenski skupnosti v Argentini ponovno doživeli premiero originalne glasbene stvaritve. Izvedla sta jo mlada umetnika Magdalena Jerman in Martín Sušnik.

Krstna predstava v obliki koncerta se je vršila v dvorani Hladnikovega doma 26. maja l. 2012 v izvedbi avtorjev. Besedilo zgoščenke »Utrip - Glasbena povest za otroke vseh starosti« je izdalo Društvo Slovenska vas ob svoji 60. obletnici, aprila 2012.

Slike, izvlečki in besedilo prevedeno v španščino so na razpolago na spletnem naslovu: <http://www.povestutrip.blogspot.com.ar>

Prvi del

UTRIP SVETA

*Toplega jutra je modro poletje.
Lunina slika hiti sramežljiva,
da končno se umakne v nebeško zavetje.
Nočna je pot se za njo razkadila.*

*Ne da razkrival bi svoje podobe,
sonce počasi se še preteguje.
Za rjuho obzorja gradi nove dobe.
Žarke pokaže, tako prerokuje.*

*Žar nove luči ustanavlja nov dan.
Tisti ki zmore, svetlobo bo videl.
Angel od tod je na zemljo poslan,
da svetu bi on vse barve poživel.*

*Sredi neba, v toploti oblaka,
iz večnosti sanj je angel vzet.
V jasnosti jutra, ko konec je mraka,
tiho, počasi, pristane na svet.*

*Svet odpira oči in se obleče v luč nebo.
Se življenje budi, vse ogrne me toplo.
Je kaplja rose vodni prah,
blagoslavlja mokro zemljó.
Nežno zalije ter ustvarja sijajen zvok.*

*Razsvetli se mrak in stopinje mojih nog
rišejo prvi korak, zdaj vse novo je naokrog.
Semena so postala cvet,
ki izžareva barvasto luč.
Pot se odpira in zavrti se življenja ključ.*

Svet odpira oči in se obleče v luč nebo.
se življenje budi, vse ogrne me toplo.
Neznana se odpira pot
pred menoj je izziv novih dni.
Tudi v meni se prebujajo vse moči.

Mila luč ogrne me v svetlobo
nežni zrak poljublja mi obraz,
zarja jutra odseva pesem novo,
večnost postane čas...

Melodija objame čar skrivnosti
in skrivnost oživlja nov utrip.
Zdaj narek prihaja iz visokosti,
da se spremeni v povest
petje novih dni.

DVOLIČJE

Ko je pristal na svet, je angel stresel iz srebrnih sandal še zadnje utrinke oblaka in sramežljivo pričel svoje prve korake po jutranji zemlji. Spoznanja željan, je tedaj okusil svetovni čar, ki je neizogibno vzbudil njegovo pozorno in neprestano opazovanje. Pogled se mu je v hipu napolnil z navdušenjem...

Drevesa dobrin iz korenin
zrejo navzgor.
Glas reke in ptic mi zazveni
kot en sam zbor.
Veter nad poljem bo z njimi zapel,
zidovi hribovja dajo pristen odmev,
ki v uho prihaja kot čudež...

Vendar ni vse lepo,
tu in tam je sivó,
kot da nekdo prepovedal bi luč.
Tam barve izginjajo,
v temo spreminjajo
zrak ki prodira v jedro teh pljuč.

Kjer ni dovolj luči,
tam kratkovidne oči
vidijo komaj megleno še pot.
Svetloba izbriše se,
senca pokrije vse,
vsaka gotovost spreminja se v dvom,
spreminja se v dvom...

Mrtva tišina
in hrupna votlina
kjer barva in pesem se ugásnila sta.
Šminke na obrazih ljudi
jim zakrivajo oči
ki pozabljajo kje so doma.
Ko negotovost stopnjuje
in zmeda kraljuje
prebarvati treba je spet.
Primi svoj čopič in glej
kje korakaš odslej
in kako boš pobarval svoj svet,
barvasti svet.

BARVE

Presenečen z dvoličnostjo vesoljnega čara, je brž razumel za kaj gre njegova naloga v deželi podnebja – saj vendar ni bil na zemljo vržen, temveč poslan, da bi na svetu poživel barve, kjer bi to pač bilo potrebno.

Poslanstvo očitno ni bilo enostavno in sam se je tega dobro zavedal, a napornost mu kljub temu ni opešala navdušenja.

Bodi poklicu zvest: pobarvaj svet.
Stresi vijolično znanost tu in tam
in rumen nasmeh.
Zriši rdeč pečat kjer je prezir,
potrpljenje obleči v škrlat,
bel pobarvaj mir.

Moder naj bo pogled ljudi,
da v nevidnem odprejo oči,
in oranžni naj čopič barva objem,
da sreča se pomnoži.

Če bridkost preseneti te kdaj,
ne hiti, počakaj.
Žalost rada nauči marsikaj,
ne boj se in peruti odpri na stežaj.

Višji bo tvoj polet
ko vstaneš spet,
boš imel utrjene moči,
da pobarvaš svet.

Veselje tvojih dni
razširi se
ko delil boš z drugimi ljudmi
barve tvoje vse.

Svečo v votlini jim prižgi
kadar tam sončnih ni lepot,
pa čeprav s časom se potem raztopi
bo barvasti kažipot...
Bo pot...

DELOVANJE

Angel je globoko vzdihnil in se odločil, da se končno spravi na delo. Vzel je v roke svojo paleto, z lopatico pripravil na njej barve vseh vrst in odprl taško, v kateri je hranil do takrat še nedotaknjene čopiče raznih velikosti. Poslednjič se je ozrl na svetno pokrajino, nabral pogum, prijel enega izmed čopičev in v toplem nasmehu pričel z delovanjem, kot da bi veselo in delikatno stresal blagodoneče note po glasbenem listu.

Toda, ko se ji po nekaj ur barvanja privoščil odmor in se ozrl nazaj, da bi ocenil svoje delo, je občutil globoko razočaranje, ki mu je navdušenje pogreznilo do nog. V mnogih kotih veseljstva, ki jih je s svojim čopičem pobožal, se sivina ni pustila kar tako premagati. Skrb mu je torej zasenčila obraz ko je sedel na kamen sredi razsušenega travnika.

VRTENJE

Ne da bi za to prizadeval, je naenkrat ob njem obstal volk, ki mu je tako spregovoril: »Ne beli si glave, krilati umetnik. Spoznal si, da se, kljub tvojim delom, svet prav tako brezbržno vrti naprej. Zaman se trudiš. Pozabi že na svoje delo in sprijazni se s stanjem stvari. Pozabi na svoje barvanje... saj drugače ne boš požel drugega kot same bridkosti. Le tega se spomni, da je bolje da dobro pozabiš...«

Angel je tedaj spustil svojo paleto in čopiča iz rok, v hipu je vstal in vrtoglavo začutil svetovno vrtenje.

Pa zakaj bi si belil glavó,
prav tako se naprej svet vrti.
Raje pustil bom vse kar tako,
z njim tudi jaz se vrtim.

Namežikne čarobni mi blisk,
rjojenje privleče me k njim.
Se odtrgam od teže in stisk,
brez verige se razveselim.

Grenkih bridkosti
povsod je zadosti
če nosiš nahrbtnik težav.
Temu se izogni
in vrč si napolni,
saj nihče ne ve kaj je prav.

Maske zaplešejo,
v smeh se preoblečejo,
vsega je več kot preveč.
Duša vneta
se s svetom zapleta
in nihče ne ve kaj je odveč.

Hitro vročina stopnjuje
in žeje ne pogasi.
Želja svobodi kljubuje,
umetno se veseli.

Čas je napet,
se zagiblje skelet
in kolo se vrti...
Z njim vrti se življenje.
Maje se svet
in razum je prevzet.
So v pozabi skrbi,
jih potlači veselje.

Zapleten v vrtinec je angel bil odstranjen daleč proč. Kar naenkrat se je znašel sredi gozda osamljen in zgubljen. Z občutkom omedlevice, je spoznal, da mu pogled oslabevala.

SLEPOST

Sredi gozda sever je izginil, sem zgubljen.
Nihče ne prižiga sveče...
Več ne vidim kaj zmorem in kaj smem.
Kje zagledal pot bom sreče?

Kdo zapira moje oči in zakaj?
Kdo izbrisal barve je čistosti?
Ni poti. Kdo pelje me nazaj?
Kdo ozdravil bo boleost sleposti?

Sredi gozda glas roti me naj se prebudim.
Kdo si in od kod me kličeš?
Zdaj spoznavam da mi videnje omedli,
da srce ne ve kaj išče...

Kdo zapira moje oči in zakaj?
Kdo izbrisal barve je čistosti?
Ni poti. Kdo pelje me nazaj?
Kdo ozdravil bo boleost sleposti?

VETER

*Sliši se veter, ki bliže prihaja.
Listje nemirno ječi na drevesih.
Potnik prestrašen trepeče do kraja,
šum šelestenja brni mu v ušesih.*

Veter že prihaja,
stezo zatemni,
zbriše sličnost raja,
cvetje razsuši

*Silno nevihto na obzorju nariše
veter grozljiv, ki nabira oblake.
Bivše stopinje brezбриžno izbriše,
s tem tudi zmede bodoče korake.*

Z ničem pot se vmeša,
prazno je naprej.
Potnik luč pogreša,
koprne po njej.

Kaj se bo zgodilo odslej?

Drugi del

NEVIHTA

*Temna postala so končno nebesa.
Veter podvojil pihljaj je in ihto.
Gola ostala so uboga drevesa...
Kruto ozračje prinaša nevihto.*

Približa se nevihta, téma spremlja jo,
črni oblak zakriva žarke in nebo.
Prišel je čas, zdaj boš spoznal kaj je poraz.
Prišla je noč nevihte, da te objame mraz.
Izgine barva ter počasi ugasne svit.
S črnim oblakom zdaj bo sonca žar zakrit.

Smrtni občutek boš imel, da končno to je vse,
da iskren nasmeh nikoli več ne vrne se.
Nasilni veter piha, vse življenje poduši,
izbriše šibke ti moči.

Ko se toplota razprši,
ko te sramota ožalosti,
ko več ne veš kako ne kam,
ko sredi vseh se znajdeš sam...
Prišel je borbe dan!

Veter vrže te v tla in silno vrine se v kosti,
mraz se usede v pljuča in srcé ti zledeni,
mrzlica ti po hrbtu pleza, trepeta telo,
otrpnejo ti udje, v praznino dvigaš rokó.

Se zaprlo ti grlo je, nihče ne sliši krik.
Vse obkoli te s prahom in pogled imaš pokrit.
Dražijo te prividi, upanje te zapusti
in šumi v lobanji, da končal boš tako svoje dni.

Sapo komaj, da še lovim,
z vetrom so zledeneli čuti,
ne spoznavam več bolečin
in podrte imam peruti.

Sebe skoraj ne prepoznam,
um prevrtan mi je z brnenjem.
Se sprašujem kako in kam.
Bije le hrepenenje.
sredi megle že trepetam,
tuje mi je življenje.

Veter zbrisal je učenost
in pretrgal je oblačilo.
Blizu mi klepeta norost.
Sonce me je zapustilo.

Sebe skoraj ne prepoznam,
um prevrtan mi je z brnenjem.
Se sprašujem kako in kam.
Bije le hrepenenje.
sredi megle že trepetam,
tuje mi je življenje.

REKA

Ko je nevihta minila je angel padel na kolena. S slepimi očmi je dvignil zatemnjeno obličje proti sivemu podnebjju, nato se pa scela zgrudil na tla. Z občutkom, da se utaplja v močvirje, so mu popustile še zadnje moči. Pod skromnim zavetjem lastnih raztrganih peruti je padel v dolino nezavesti in v njej zaspal.

Ne da bi sam znal povedati koliko časa je minilo, se je z obrazom na blatu prebudil v popolni zmedi. Šibak in utrujen je komaj zmogel dvigniti glavo toliko, da je prisluhnil glasu reke, ki je tekla ob njem.

Čuti so okamneli
in meglena senca obkoli te.
Ko nihče ran ne zaceli,
ko nikogar ni, ker je daleč vse...
reka naj prenovi ti moči.

Spusti se in reki se vdaj,
naj pripelje ona te nazaj.
Ko ne veš kam vodijo poti
očisti oči in spomni se kdo si.

Če ušesa je oglušil grom,
spusti se in vrni se v svoj dom.
Modro glej kam reka pelje te
pridobil boš vse
kar dano je bilo,
kar dano ti je bilo...

Če telo zbežalo je proč,
če pod kožo te je objela noč,
če zakril je veter nebo
in kosti razjedla ti je nemoč...
Reka naj prenovi ti pogled.

Spusti se in reki se vdaj,
naj pripelje ona te nazaj.
Ko ne veš kam vodijo poti
očisti oči in spomni se kdo si.

Če ušesa je oglušil grom,
spusti se in vrni se v svoj dom.
Modro glej kam reka pelje te
pridobil boš vse
kar dano je bilo,
kar dano ti je bilo...

SLAVEC

Reka je angela pripeljala prav do točke kjer se ona izliva v morje. Položila ga je na obalo, tik pred vhodom v morsko neskončnost, tam kjer negotovo valovanje boža zemeljsko lice in se čas zedini z večnostjo.

Komaj nekaj korakov stran je na skalnatem stebru resno stal slavec. V tišini je najprej opazoval prenovljeno obličje priplulega obiskovalca, ter nato izustil: »Pravočasno si prišel, nemirni potnik zemlje. Bal sem se, da bi bilo prepozno, a še sva ob času. Ti, da dokončno premagaš svojo slepoto, jaz pa, da pridem zopet do svojega petja, ki mi je onemogočen dokler kraljuje senca. Pozorno prisluhni morju, ki v valovanju šumi pred teboj. Moral boš prodreti vanj, da pridobiš zgubljen spomin in lastno pot. Ne boj se... počasi in nežno boš odpiral oči...«

Pozabi že na hrušč sveta,
neizmernost slutil boš morjá,
kjer tok odpira se v krepost
in mir premaga ti norost.

Obleko krhko sleči zdaj,
nagoto svojo prepoznaj,
objemi uboštvo romarja,
obdrži le zaklad srca.

Počasi nežno odpri oči.
V uho tišina govori...
Če so oblaki zatemnili zrak
za njimi zvezda zlata še gori.

Navdih je novo upanje.
Nepremočljivost se potre...
Po žilah teče zopet kri,
življenja plamen prižge.

Počasi nežno odpri oči.
V uho tišina govori...
Če so oblaki zatemnili zrak
za njimi zvezda zlata še gori.

Počasi nežno odpri oči
in sprejmi ves povodni mir,
da opereš pesek na nogah
kjer hrepenenje valovi,
čas je da premagaš strah,
da razoróžiš nemoči.
Kliče te pomlad,
ki ti sanje razsvetli.

MORJE

Slavec je tedaj zletel proč in zapustil angela samega pred skrivnostnim morjem. On je raztegnil svoje peruti, kot da bi se hotel zagotoviti, da jih ima še pri sebi. Začutil je, da ga oblačno nebo nadzira s svojo nemo sivino, a solnat zrak, ki je prihajal iz morske neskončnosti mu je upihnil pogum, da se je tako odločil prodreti v globino izza valov ...

Mrzla je tišina a morje mi mrmra,
kliče me po imenu globoki glas neskončnega dna.
Zopet čutim pogled utripajoč,
zopet bom spočet ko razjasni se noč.

Veter silno ukaže valni ples,
vendar v globini so visokosti.
Treba je prodreti v izvor vseh čudes
pred obraz skrivnosti.

Merim v globino, sprijaznim se z vodó.
Vem, da morje je ogledalo, ki zrcali nebo.
Površina nemirnih je valov,
v globino plavam in vržem se na lov.

Kamen skorje ostaja za menojo,
treba je utóniti vse do konca.
Morsko dno obeta mi srečanje s seboj,
skriva žarek sonca.

Boj s tokovi rodi nove dni.
Ne boj se, zaupaj...
Ko sam sebi izčrpaš moči
spoznal boš, da poraz
v zmago se spremeni.

Bodi poklicu zvest,
našel boš pot,
in prisluhni temu kar ti pravi vest
preko vseh nezgod.

Veselje svojih dni
razširi se
ko objel boš plamen milosti
ki barve prižge...

NOV UTRIP

Nad menoj valovi,
plavam sredi morskih zaves...
Strah telo zapusti,
z vodo spraviva se na ples...
Mi iskra obličje razsvetli,
pred menoj nova pot se odpre.

V skrivnostnem dnu morjá
se pojavi žar,
ognja luč objame me
kot nihče nikdar.
Ona vrne mi nasmeh,
glas nekdanjih dni,
vrne pristnost mi očeh,
sanje prebudi.

Moj pogled je razsvetljen
s koncem grenkih mor.
Stisnem luč v večni objem,
vzpenjam se iz globine navzgor...

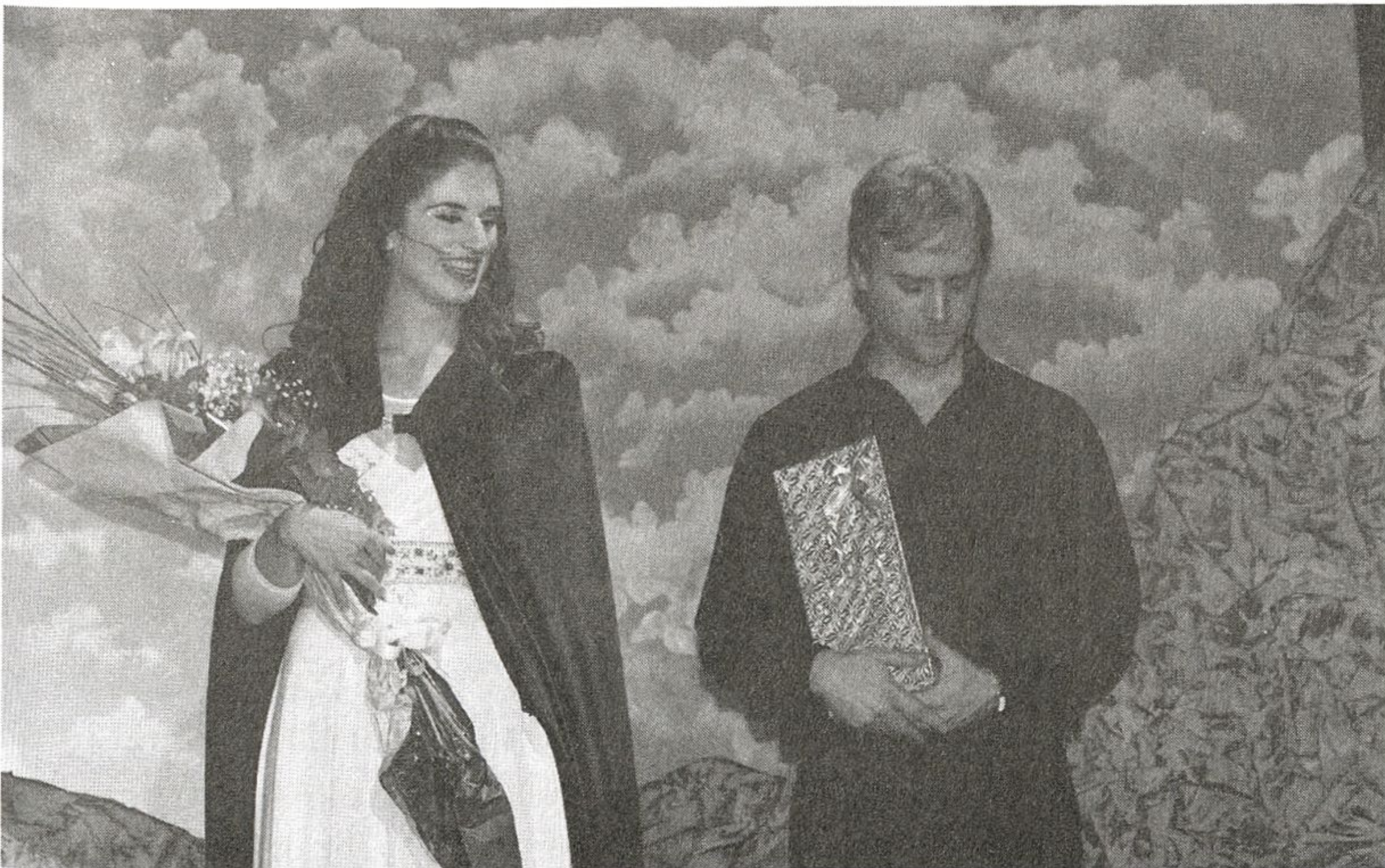
Zdaj s peruti dvigam se v nov zrak,
moja moč preseže čez oblak.
Sonce senčne oblake raztopi,
v blagoslov deževni jih spremeni.

Nad vesoljem se odpre nebo,
prerokuje žarek mu toplo.
Se vzpenjam kot blesteči zmaj,
v barvah poje svet,
poljublja ga sijaj.

Mila luč ogrne me v svetlobo
nežni zrak poljublja mi obraz,
sončni žar odseva pesem novo,
večnost objame čas...

Svet poganja cvetje prenovljeno,
barva vsaka zopet lesketa.
S svojim glasom vse se združi v eno.
Končno sem doma
in žari nov utrip srca.

KONEC

VLADIMIR JURIJ VORŠIČ

NA UNIVERZI V GRADCU
V LETIH 1947/48

Na prejšnji strani je postajanačelnik dal znak za odhod in neusmiljeno zažvižgal na piščalko in na tej strani pa že nastopi svojo vlogo »hlapon« z oblaki belega in sivega dima in se vlak začne počasi premikati. Rekel sem hlapon, ker sem bral v »Celjski kroniki«, ki jo je spisal Ignac Orožen in jo izdal leta 1854, da so tako rekli takrat lokomotivi. Naša železna kača, kot so rekli vlaku, se je počasi vlekla proti Celovcu in potem že v temi naprej proti cilju. Okoli polnoči smo se morali presesti na drug vlak, ki je prišel od juga. Na stari postaji smo čakali več kot eno uro v zakajeni čakalnici. Ves čas nas je spremljala zapeljivo lepa muzika, ki jo je starček pričaral na citrah. Ko je prišel vlak, smo hitro zlezli na vagone, se posedli in na poti do Gradca malo zadremali.

Zgodaj zjutraj smo se znašli na veliki postaji. Ko smo izstopili, smo videli, da so nam mahali mladi naših let. Bili so to naši bodoči kolegi, ki so dobili sporočilo o našem prihodu. Pozdravili smo se, kot da bi se že dolgo poznali. Eden od njih se je dobrohotno posmejal in nas imenoval »novi naval brucov«.

Spremili so nas v naše novo bivališče. To je bilo študentovsko taborišče, ki je imelo stranski vhod na cesti Hochsteingasse 37. Po nemško so mu rekli Studentenlager Hochsteingasse. To je bilo lepo barakarsko naselje, ki je bilo med vojno baje sedež Hitlerjugend za urjenje in šolanje. Vsekakor je bilo veliko lepše in bolj udobno kot špitalski »lager«. Ko smo prišli tja, smo se predstavili komendantki taborišča Miss Margaret Jaboor. Sprejela nas je lepo in odnesel sem lep vtis. Tudi pozneje, vsaj po svojem mnenju, je dobro upravljala svojo službo in bila vedno naklonjena vsem prebivalcem.

Samo enkrat je prišlo do malega nesoglasja, ko je večja skupina prebivalcev zahtevala, naj da iz skladišča škatle, ki jih je zavezniška vojska imela za vojake v bojnih linijah. Teh je bilo zelo veliko. Ne vem zakaj jih je hranila. Tako smo potem več dni dobili juho s

piškoti iz teh škatel. Ta juha je bila skoraj neužitna, a bila je sladka, kot je maščevanje sladko. Mislim, da bi bil miren pogovor bolj koristen.

V taborišču smo bili kot večina Slovenci, a bilo je tudi nekaj Folksdoičerjev (Volksdeutscher) izgnanih od komunistov, Hrvatov, Rusov in tudi Avstrijcev. Med prebivalci so bili vsi akademiki in celo redki že absolventi.

Celo naselje je bilo na položnem bregu sredi lepega gozda. Barake so bile razporejene pravokotno okoli velikega travnika. Našo skupino so razdelili po strokah in tudi posebej fante in dekleta. Mene z dvema sošolcema so vtaknili v »tehnično« barako in druge v barako univerzitetnih ved. Pojasnim, da se je visoka šola v Avstriji delila na dva dela. Eden je bil Univerza, kje so se predavali pravo, medicina, filozofija, itd. Drugi je pa bil Tehnična visoka šola, kjer so študirali bodoči inženirji in arhitekti. Da poimenujem po nemško: Karel Franzens Universität und Technische Hochschule.

Še isti dan smo se morali prijaviti na policijo, kjer smo dobili dovoljenje za začasno bivanje. Ni bilo problema, ker smo imeli od angleških oblasti izdane osebne izkaznice. Potem smo se končno nastanili v nam namenjeno sobo. Pogradi so bili železni in na njih žimnice in poleg dve vojaški odeji in skromna blazina. Sredi sobe je stala miza in okoli nje nekaj stolov. Na eni strani so okna gledala na osrednji prostor in na drugi smo videli na del mesta. Vse nam je pustilo prijeten občutek domačnosti. Soba ni bila velika in poleg nas treh so bili še trije ruski študenti. Eden je bil suhec, drugi dolgin in tretji pa pravi mamut. Ta nam je takoj zapel z mogočnim basom dobrodošlico po rusko. Hitro smo se predstavili in vse bodoče dni skupnega bivanja smo se dobro razumeli. Dolgin je govoril še kar dobro hrvaško. Medtem, ko so tekale ure, smo si uredili svoje kotičke in prišel je čas, da smo se pripravili na obisk visoke šole in na prijavo za študij. Kljub temu, da smo mi trije morali iti na Tehnično visoko šolo, smo rekli, da gremo na univerzo. Saj to je bilo istovetno.

Že drugo jutro na vse zgodaj smo se odpravili na Višjo šolo, da bi se vpisali v prvi semester. S seboj smo nesli vse dokumente in med njimi tudi naše spričevalo osmega letnika gimnazije prevedeno v nemščino. V pisarni so nas vljudno sprejeli in ko so videli podpis ravnatelja Bajuka, so takoj začeli s postopkom vpisovanja. S Petrom Pavlinom sva se vpisala na gradbeno inženjerijo, Zdene Vižintin na arhitekturo. Midva s Petrom sva bila takoj potrjena, to se pravi,

da bi lahko začela čez dva tedna že hoditi na predavanja. Zdene pa je moral na sprejemni izpit, ker je bilo na arhitekturo vpisanih več kot je bilo predvideno za prvo leto. Kljub svojemu daru za risanje in znanju matematike ni izdelal izpita. Tudi on je presedlal na gradbeno. Tako smo vsi trije hodili skupaj na univerzo.

Vseh štirinajst dni do začetka šole smo hodili po mestu in ga spoznavali. Naredil je na nas močen vtis kot staro in mogočno mesto. Srednjeveški duh je živel na stavbah in pričal o njegovi preteklosti. Vendar bi rekel, da je srednji slavn vek živel vzporedno z novim vekom. To smo ugotovili, ko smo hodili v gledališče, na konjske dirke in dirke z motornimi kolesi. Sredi mesta je stal tudi cirkus v veliki stavbi. Vse to je bilo za nas mlade nekaj novega. Kar nas je spominjalo na Ljubljano, so bili tramvaji. Pod gradom je tramvaj vozil kar po sredi ozke ulice in ko je zazvonil, so se ljudje umaknili na pločnik. Na žalost je bilo po mestu še mnogo porušениh stavb. Kot so ta bombardiranja bila nesmiselna v Sloveniji, tako so bila brezsmiselna tudi tukaj. Saj je bila Avstrija tudi pod nemškim jarmom. Ime Graz izhaja iz slovenskega Gradec, kar pomeni majhen grad. S tem Avstrijci potrjujejo, da je ta Gradec bil nekoč slovenski. Tako piše na zadnji strani avstrijske uradne avtokarte iz leta 2000. Leta 1411 so si Habsburžani že zgradili svojo rezidenco in od tam naprej se je naseljevalo vedno več Nemcev (predvsem Bavarcev), ki so počasi potisnili miroljubne Slovence proti jugu. Na kmetijah blizu Gradca, smo še odkrili prave slovenske priimke. Seveda so bili mnogi ponemčeni. Na primer, končnice »ek« so pisali »egg«. V Celju sem imel sošolca, ki se je pisal Miglič in katerega starši so trdili, da so nemške krvi. Svoj priimek so pisali Miglitsch. Moj oče pa je razlagal po svoje in sicer, da so navadni slovenski Meglič. Pozneje sem spoznal veliko Slovencev s priimkom Miklič, kar bi tudi lahko bil pravi priimek za te ljudi.

Pozneje bom opisal vse naše prej omenjene obiske in se vrnem na lager in življenje v lagerju.

Kar se tiče prostora, je bilo vse predvideno. Imeli smo jedilnico, študijsko sobo in tudi prostor za pogovore, sestanke in podobno. Stranišča so bila v zaprtem prostoru, kjer so bile školjke in umivalniki. Tako smo bili rešeni špitalskih latrin, ki so bile na prostem. Enkrat na teden je bila v posebni skupni kopalnici topla voda. Na višjem delu lagerja je bila komanda. Tam je imela Miss Jaboor svojo pisarno in tam je bilo tudi skladišče (malo prej omenjeno). Zdi se mi, da je bilo vse smotrno razdeljeno.

Tudi organizacijsko življenje je bilo zelo razgibano. Imeli smo stražarje in člane Katoliške akcije. Oboji se v Ljubljani niso preveč lepo gledali. Tu smo pa bili vsi največji prijatelji. Skupaj smo imeli sestanke, izlete in študijske dneve. Tudi je bil pevski zbor, ki ga je vodil neki Šimenc. Včasih je bil preoster in osebno se nisem najbolje razumel z njim. Še pred koncem šolskega leta me je izključil iz zbora. Do takrat še ni nastopila demokracija. Kot pevovodja je bil zelo dober. Med letom smo peli celo na graškem radiju. Drugače smo pa bili manjša skupinica prijateljev, ki smo kdaj pa kdaj proti večeru sredi taborišča zapeli kot fantje na vasi in smo bili deležni splošnega priznanja. Ob takih prilikah se je okoli nas nabralo veliko kolegov. To so bili trenutki prelepega sproščenja med trdimi urami študija.

V zimskih časih, kot je pač navadno, so nas napadale razne bolezni. Od influence do katara in kašlja; nekaj kolegov je bilo tudi z vročino. Če je bilo kaj hujšega, so jih odpeljali v splošno bolnico. Ta je bila zelo dobro opremljena in to sem ugotovil, ko smo si hodili popravljat zobe k Bercetu, ki je tam delal zadnje prakse za doktorat iz medicine. Imeli smo tudi ture, a te ne samo zaradi mraza ampak tudi zaradi pomanjkanja vitamina C. V mestu je živel najstarejši od bratov Remec iz Duplice pri Kamniku, kjer so imeli tovarno za krivljeno pohištvo. Večkrat nas je prišel obiskat in smo si ustvarili prijateljsko razmerje. Prinesel nam je limone, ker je rekel, da te pomagajo pri zdravljenju. Za tiste čase so bile te limone več vredne kot suho zlato in so nam res pomagale. Njegov brat dr. Peter je tudi živel med nami v lagerju in je bil neke vrste mentor pri organiziranju shodov ter študijskih dni in tečajev. En tak je bil od 1. do 4. aprila v Reinu na Južnem Štajerju v cistercijanskem samostanu med zeleni griči. Rein je manjše mesto 12 km nad Gradcem in leži ob reki Muri. Ta samostan je najstarejši cistercijanski na svetu, ustanovljen 1129 in poznan kot zibelka Štajerske. Od tam so 1138 ustanovili stiški samostan, ki ga je 1156 blagoslovil oglejski patriarh. Tečaj je bil pod okriljem Akademске Katoliške akcije. Udeležili so se ga tudi nekateri stražarji. Med predavatelji so bili dr. Čuješ (zagovornik slovenske neodvisne države), Lovro Jan, dr. Basaj in dr. Oražem. Duhovno vodstvo je prevzel duhovnik Vukšinič. Predavanja so bila zanimiva in tudi naš čas in naše sodelovanje je bilo smotrno organizirano. Dnevi so tekli med resnostjo in mladostno sproščenostjo kar prehitro.

Sredi leta smo imeli socialni tečaj pod vodstvom dr. Čuješa. Pri-sotnih nas je bilo trinajst. Mogoče majhna številka a zato ne manjša

kakovost. Vse dobro pride v malih škatlah. Glavna tema so bili medsebojni človeški odnosi in funkcija akademikov v človeški družbi. Isti študijski krožek je tudi organiziral izlet na graško »Šmarno goro« to je na goro Schókel. To je bilo meseca maja na Vnebohod. Izlet je bil podoben življenju. Začeli smo v družbi blagih sončnih žarkov. Med potjo se je stemnilo in nas je zajela pomladanska ploha, potem pa se je sonček zopet prismehljajal in nas nežno pobožal. Vrnili smo se veseli in polni korajže za nadaljevanje naše načrtane poti.

Kako pa prehrana? V spominu mi je ostala kot še kar zadostna. Najbolj važno je bilo, da ni bilo treba stati v vrsti za menažo in jo potem nesti vsak v svojo barako. Seveda smo stali v vrsti, a pojedli smo menažo v jedilnici. Ob sobotah smo dobili dodatek in sicer štruco črnega kruha, meseno klobaso in škatlico cigaret. Ta dodatek je dopolnil kalorije predvidene takrat v Avstriji. Za splošno ljudstvo je bilo 1800 kal. na dan, za uradnike in študente 2100 in za težke delavce 3500. Tako smo bili tudi mi deležni kalorijskega programa. Zanimivo je, da je kadilska strast mnoge zapeljala, da so zamenjali ta tedenski priboljšek za cigarete. To je kruh in klobasa za dim. V naši tretjerojniški grupi smo tudi kdaj pa kdaj dobili ostanke črnega kruha, ki je ostajal po kosilih in večerjah v samostanu, kjer je bila redovnica sorodnica enega od naših sošolcev.

Izven jedilnih kart se v mestu ni moglo kupiti ničesar normalno. Seveda je obstajala črna borza, a za naše žepe nedostopna. Proti pomladi so se že tu in tam pokazale proste prodaje. Pri gradu so bile stojnice na katerih so prodajali sendviče iz črnega kruha namazane s pirejem in okrašene s kislo kumarico. Tudi ti so bili predragi pa tudi ne preveč zapeljivi. Če bi bili namesto pireja salama ali gnjat, bi mogoče še stisnili kakšen šiling iz »mošnje«. Važno je, da povem, da do našega odhoda v Argentino, ni bilo belega kruha v pekarnah. Tudi vino je bilo omejeno v prodaji. Ko so se prijatelji poslavljali na pot v Kanado, nas je sošolec Peter Pavlin povabil v gostilno na kozarček belega štajerskega vinčka. Moram poudariti besede: na kozarček. To ni bil biblični dogodek. Ko je bilo vina konec, ni bilo nikogar, ki bi rekel, vina nimajo ... Ob kozarčku smo peli in se zabavali. Ko je pa prišlo do njihovega odhoda, je pa bila ločitev težka in morila nas je misel, če se bomo še kdaj videli. Naš tretji roj se je počasi razbijal. Da jih je sprejela Kanada, so morali opraviti več pogovorov in precej natančen zdravniški pregled. Tudi jaz sem vse to dobro opravil. Ko sem sporočil to staršem, sem dobil odgovor s prošnjo, da naj dobro premislim. Oče je želel, da bi šli kamorkoli a vsi skupaj; vsi skupaj

namreč oče, mama, jaz in sestra z možem in malo hčerko. Kot so povedali pri kanadski komisiji, bi čez leta, ko bi bili potrjeni v Kanadi, lahko poklicali za sabo samo starše. Ti bi se pa morali do tedaj nekje preživeti. A končno bi družina ostala za vedno razbita. To bi bilo tragično, saj smo izgubili dva člana pred vojno in tretji je bil 1945 vrnjen iz Vetrinja v Slovenijo v smrt.

Na visoki šoli je bil red in disciplina. Bilo je vzdušje, kot da smo res nekaj posebnega. Nismo bili navadni dijaki ampak visokošolci, zelo olikani in z manj znanimi smo si rekli: gospod kolega (Herr Kollege). Z Zdenetom sva k enemu od predavanj statike prišla nekaj minut po uri. Profesor je že predaval. Pri zadnjih vratih predavalnice sva vstopila čisto tiho in se usedla v zadnje klopi. Profesor naju je »zavohal«, obrnil se je od table in naju povabil k svoji mizi. Tam nama je poudaril važnost točnosti in si pridržal najine Indekse. Te nama je izročil šele po dveh urah ob koncu svojega predavanja. Malo naju je bilo sram. A lekcija je bila koristna. Od tistega časa ni sva zamudila nobenega predavanja.

Izven strogega akademskega smo izrabili čas za kulturo in še kaj drugega. Kot prvo so bili naši obiski gledališča. Kot univerzitetni študenti smo imeli vstop brezplačen. Seveda je to veljalo za najvišje nadstropje. Še danes hranim gledališke liste vseh oper in operet, ki smo jih s prijatelji tam slišali. Naštejem skladatelje: Bizet, Raymond, Lehar, Verdi (3), Mozart in Puccini (2). Mestno gledališče je imelo dve stavbi in sicer Operno (Opernhaus) in Dramsko (Schauspielhaus). Obe sta bili prekrasni in večji kot ljubljanska Opera in Drama. To bi bilo naše bolj kulturno udejstvovanje. Kot za zabavo in tudi spoznavanje nekaj novega so bili obiski cirkusa, motorskih in konjskih dirk. Teh zadnjih dveh prej v življenju nismo poznali. Saj po letu 1941 kaj takega ni bilo posebno še pri nas v Sloveniji. Navduševali smo se ob hrumenju motorjev, dviganju prahu in prehitevanju. Za dodatek je pa bil še kakšen padec. Pri konjskih dirkah je bila za dodatek tudi dirka s kočijami. Cirkus pa je imel svojo stalno stavbo. Tam so bile predstave v času, ko ni šel na gostovanje po deželi. Po imenu in po vsem kar je nudil, se mi je zdelo, da je bil isti cirkus, ki smo ga 1940 obiskali s šolo v Celju. Lahko si predstavljate, kakšni so bili moji občutki med predstavo.

Proti koncu pomladi so se začeli prikazovati v taborišču novi obrazi. Ker je vsak od nas imel svoje opravke in smo čez dan prebili čas na univerzi ali pa v učilnici se tudi nismo preveč zanimali za nove prišlece. Vsekakor čez čas nas je začelo zanimati, kdo so ti

ljudje. Vsak od njih se je, ko je prišel, zamudil precej časa pri komandantki. Bili so nekaj dni, mi morda en teden, drugi dva in potem je vsak izginil kot kafra. Po tihem se je začelo govoriti, da so gotovo tuji emisarji, ki iščejo osebe, ki jih imajo v raznih državah na listah kot »izdajalce«. Ker smo bili v angleški coni in smo že poznali vetrinjsko tragedijo in kako so se partizanski emisarji prosto gibali po Peggetzu in Spittalu, se nam je zdelo, da je bil naš sum upravičen. Spominjam se dveh Slovencev, Čeha, Hrvata in Italijana. Slovenca sta bila mlajši par. Nekdo mi je povedal, da je ženska baje iz Celja. Ko sem se ji približal, jo nagovoril in se predstavil kot sin bivšega celjskega župana, mi je odgovorila, da ji naš priimek ni znan. Po kratkem pogovoru se je opravičila, da ima nujne opravke in od tedaj nisem imel več prilike, da bi znova navezal stik z njo. Res čuden in sumljiv primer.

Čeh tudi ni bil dolgo časa med nami. Kako je izvedel, da sem po mami njegov rojak, ne vem. Poiskal je stik z menoj in me v soboto proti večeru povabil na koncert v graški stolnici. Stolnica je bila nabito polna. Zato sva dobila prostor precej zadaj in to stoje. Med koncertom je stegoval vrat, kot da koga išče. Ker je bil zelo visoka oseba, je imel kar dober pregled čez publiko. Sredi koncerta mi je pošepnil, da je našel osebo, ki jo je iskal in se začel prerivati med ljudmi proti sredi. Po končanem koncertu, ga nisem več videl in tudi drugi dan ga ni bilo več v taborišču. Še danes ne razumem njegovega obnašanja. Včasih mislim, da je našel svojo žrtev in jo odvedel s pomočjo tajne angleške policije. Jaz sem bil med kolegi med njegovim kratkim bivanjem pri nas kot neke vrste ščit. Dvomi so dvomi in dvomi ostanejo. ...

Tudi s Hrvatom sem prišel v ožji stik. Neki dan me je dohitel na poti k predavanju. Rekel je, da se gre zanimat na univerzo, če se lahko vpiše v drugi semester. Izgledal je človek kakih 30/35 let. Takim smo rekli stara bajta. Med potjo me je spraševal od kod sem in zakaj študiram v Gradcu. Sam je pa povedal, da je iz Zagreba. Kako je pa prišel do Gradca je nekaj nerazumljivega pomomljal v trdi hrvaščini. Saj me tudi ni preveč zanimalo. Veliko je govoril o vsem mogočem in celo proti duhovnikom. Krivil jih je grdih dejanj. Ko sem mu odgovoril, da mu vsega ne verjamem, je bil kar malo hud. Jaz sem ga pa bil že precej sit. Bila sva že na vratih univerze; na hitro sem ga pozdravil in stekel po stopnicah. Tudi s tem sumljivim subjektom nisem imel več stika.

Manjka mi še četrti člen te male verigice sumljivih ljudi. To je bil Italijanček, ki je prišel zadnji. Bil je to majhen človeček, poskočen in vedno nasmejan. Iskal je pogovor s komer koli. Nekateri smo razumeli nekaj italijanščine, a največ smo se pogovarjali po nemško. Tako smo se razumeli boljše kljub njegovi omejeni italijansko naglašani nemščini. Proti večeru je na travniku med barakami zapel italijanske popevke. Imel je lep tenor. Radi smo ga poslušali in mu ploskali. Zgledal je zvit človek. Vse dni se je zdelo, da nekaj išče. Nekega dne je izginil brez slovesa, kot so to prej tudi ostali.

Še se mi je porajalo v spominih več dogodkov. To pisanje ni niti kronološko niti tematično. Je kot nočno nebo na katerem se pokažejo utrinki brez reda. Zato nadaljujem v upanju, da kritike ne bodo preostre.

V jeseni smo v bližnjem gozdu nabirali kostanj in ga potem pekli. Tudi pri tem nam je spomin uhajal v naše kraje. V Celju so pekli kostanj na cesti blizu doma. Ob nedeljah po maši so starši kupili »škarnicelj« ravno pečenih in smo jih doma lupili še tople. To so bili zlati časi.

Jesen nam je prinesla še druge naravne dobrrote, ki so bile tudi zastonj: jabolka in hruške. Ker smo živeli na robu mesta, so bile kmetije že blizu nas. Imeli so prekrasne sadovnjake. Kmetje so nam dovolili, da smo lahko pobirali sadje, ki je ležalo na travi in to z obljubo, da ne bomo trgali sadja z dreves. Pošteno smo se držali te zahteve in tako smo ostali v najlepšem razmerju s kmeti. Jabolka, ki so ležala na tleh so bila zrela, a v mnogih so si črvi že uredili svoje sladko stanovanje. Te smo lepo obrezali in tudi izrezali poti in luknje, ki so jih naredili ti črvi. Vedno je ostalo še precej od jabolka. To seveda ni trajalo dolgo časa. Jesen je kaj hitro prešla in z njo so odšli naravni darovi, ki jih je prinesla.

Še brskam na dnu toka v strugi življenja in iščem med šodrom kamne spominov.

Med mojim bivanjem v Gradcu so Avstrijci spremenili stare šilinge v nove. Šiling je bil denarna enota do nemške zasedbe in so jo zopet vpeljali takoj po koncu vojne. Do tristo so zamenjali enega starega za enega novega in od tam navzgor pa tri stare za enega novega. Nekdo je svetoval (vedno je kje kakšen ekspert), da se bolj splača za odviše kupiti znamke, kot menjati denar. Tako ne samo, da ne bomo izgubili, ampak s časom veliko zaslužili. Večina mu je nasedla in tako tudi jaz. K sreči sem imel zelo malo šilingov več kot

tristo. Za tisto malo sem kupil nekaj serij znamk. Bil sem potem premalo časa v Avstriji, da bi lahko ugotovil, če je bila operacija pravilna. S temi znamkami končno ni bilo nobenega dobička in so danes v filateličnem albumu mojega starejšega sina. Kdo bo dejal, da imajo zgodovinsko vrednost. Jaz mu pa odgovarjam, da se od te vrednosti ne da živeti.

Druga zanimivost je skušnja, ki sem jo imel z strupenimi Štajerci. Ljudje na kmetih in tudi mnogo meščanov so bili zelo tolerantni in rekel bi prijazni ljudje. Bili so pa tudi nekateri ljudje zagrizeni šovinisti po Hitlerjem vzoru, ki je smatral ne samo Gornjo ampak tudi Spodnjo Štajersko za nemško ozemlje. Ti so bili do vsega slovenskega zelo sovražni. Da nadaljujem. Starši so mi poslali pismo v katerem so me prosili, da bi šel v tovarno kovinskih mrež v predmestju kupit nekaj metrov tenkih mrežic, kot se rabijo pri sitih. Med tem ko smo živeli v Lienzu, so si na vse načine služili denar, da so lahko preživeli. Mama je delala umetne rože, copate iz angleških vojaških dek in tudi šivala obleke in zaves. Imela je starinski šivalni stroj, ki so nam ga podarili tirolski prijatelji. Ker se je oče skrival nekaj mesecev pred Angleži v Spittalu, sta se naučila delati sita. Sedaj, ko je bil že prost doma, sta jih z mamo začela delati tudi onadva. Zelo težko je bilo dobiti mreže, ker so jih »špitalski« Ribničani kupovali na veliko. Tako je prišla prošnja do mene, ker do Gradca ti Ribničani gotovo niso prišli. Junaško sem se napotil do tovarne. Ko sem stopil skozi vhodna vrata, sem videl nad malim okencem napis »Prodaja«. Potrkal sem in okence se je odprlo. Mlada gospodična me je prijazno pozdravila in vprašala, kaj želim. S svojo še kar dobro nemščino sem ji razložil, kaj hočem kupiti. Odgovorila mi je, da bo moje naročilo predložila šefu. Usedel sem na star stol in čakal. Po dolgem času se je na okencu prikazal brkat dedec. Skočil sem do okenca in ga pozdravil. Začel me je spraševati, zakaj in kje bom rabil to mrežo. Povedal sem mu, da jo bom poslal na Tirole, kjer so moji starši begunci in da bodo delali sita. Vprašal je, od kod smo. Ko je slišal, ga je zanimalo, če smo begunci Slovenci ali »Folksdoijči« (Volksdeutsche), to se pravi nemškega porekla. Seveda sem odgovoril, da smo pravi Slovenci. Slišal sem globok »aha«. Postal je malo bolj resen in mi je naročil, naj še malo počakam. Zopet je preteklo precej časa in končno se je prikazala gospodična tokrat z bolj resnim obrazom. Sporočila mi je, da je »gospod« govoril s šefom in ta je odločil da tujcem ne prodajajo njihovih izdelkov. Ko je videla moj prepaden obraz, je s težavo rekla, da ji je žal (Es tut mir Leid), da mi ne more

pomagati in me je še kar lepo pozdravila. Odšel sem kot poparjen cucek s skrbjo, kako bom to slabo vest sporočil staršem.

Ker sem omenil, da se je oče skrival pred Angleži, bom bolj na kratko obrazložil to delikatno in nevarno zadevo. V Lienzu smo živeli mirno do jeseni 1946. Vedeli smo, da so bližnje taborišče Peggetz obiskovali partizanski oficirji in da so se med begunce tudi pomešali komunistični vohuni. In tako so seveda prišli na sled mojemu očetu. Zakaj so ga sledili, ne vemo. Saj je bil proti nacizmu, bil njegova žrtev, a mogoče ker je bil katoliški politik. To zadnje je bil med največjimi grehi za novo komunistično oblast.

Nekega dne septembra meseca 1946 sem se vozil s kolesom po Lienzu. Slučaj je nanesel, da ko sem se peljal mimo komande FSS (nekaj podobnega nemškemu Gestapo) so ravno pripeljali tja mojega očeta. Zaslutil sem, da je to nevarna zadeva in ko je oče izstopil iz vozila, sem zakričal: »Ata, bejži!« Oče je kot srna pribežal do mene, skočil na kolo in se odpeljal v smer gozdov. Hitro sem se umaknil in od daleč opazoval Angleže. Eden od njih, ki je hotel teči za očetom in uvidel, da ga ne bo dohitel, je vrgel svojo vojaško čepico na tla in jo z vso jezo poteptal. V hipu so pognali vozilo in odpeljali za očetom. Niso ga mogli najti, ker je bil že skrit v gozdu. Seveda se ni mogel vrniti v našo sobico in dobri prijatelji so ga sprejeli na svoj dom. Tako je bilo nekaj dni. Takrat so se selili naši begunci iz Peggetza v Spittal. Ta selitev je pomagala, da se je oče na skrivaj tudi preselil in sicer so ga skrili v vagon, kjer so selili pohištvo. V Spittalu so mu izdali ponarejeno legitimacijo, a kljub temu je živel skrit pri družini Moder. Šele oktobra 1947 je bil spet svoboden in sicer z odlokom Zavezniške komisije za Avstrijo. V pismu, ki je prišlo na naš naslov v Lienz od te komisije in ga je podpisal glavni sekretar angleškega oddelka (British Element) stoji, da je vlada odločila, da se našega očeta ne preda jugoslovanskim oblastem in da je glavna komanda izdala odlok, da se ga takoj izpusti. Datum pisma: 10. 10. 1947. To je bilo odločilnega pomena tudi za mene osebno, saj sem lahko začel študijski semester brez skrbi in z večjim optimizmom.

Na kratko opišem ves potek postopkov, kako je prišlo do te rešitve. Konec leta 1945 so prišli z Japonske v Lienz trije podoficirji angleške vojaške politične policije. Potom komandanta taborišča so iskali instruktorje za slovenščino, nemščino in češčino. Izbrali so mojega očeta za češčino. To so bili trije izredno prijetni fantje. Vsi so študirali na Oxfordski univerzi, dokler jim vojna ni prekinila štu-

dije. Vozili so me na izlete in smo se res zelo dobro razumeli. Eden od njih, Patrick Field, se je v enem letu naučil tako dobro našega jezika, da si še sedaj dopisujeva v slovenščini. Njegov kolega Stokes je imel strica poslanca v angleškem parlamentu. In tako sem prišel do zaželenne točke. Ta poslanec ima vse zasluge, da so zavezniki preklicali, da je moj oče kvizling in ga po enem letu priznali kot nasprotnika nacizma. Imam originale pošte, ki smo jo v tistem času dobili iz Anglije. Več od poslanca Stokesa, eno od Westminsterskega nadškofa kardinala Griffina, eno od privatnega sekretarja zunanjega ministra in eno celo od Churchillovega sekretarja Gunnela. Vse prilagam temu pisanju. V prilogi je tudi pismo očetu za god in kopije fotografij.

V Gradcu sem ostal do konca drugega semestra, ko sem odpotoval »domov« v Lienz in se potem nisem več vrnil, ker smo se že morali pripravljati na odhod v Argentino. Še pred mojim odhodom iz Gradca so se poslovili moji prijatelji, ki so odpotovali v Kanado. Po štirih letih iskrenega prijateljstva je bilo slovo zelo težko. Segli smo si v roke z glasnim »Bog vas blagoslovi na vaši poti« in »Še kdaj na svidenje«! A sreča včasih ni opoteča in tako se je spolnila želja svidenja, saj smo skupaj obhajali 40-letnico mature v Kanadi.

Zaključujem to poglavje. Vem, da se bom spomnil v bodoče še na veliko dogodkov. A za danes sem pa tam, kjer sem ... Vsem bralcem se zahvaljujem za pozornost, potrpežljivost in razumevanje. Če me bo kdo poleg tega še pohvalil, bom pa kar zavriskal (ali pa tudi zajodlal).

Ko sem skoraj že zaprl računalnik, sem se spomnil na pismo, ki sem ga poslal očetu za god. Mislil sem, da bi ga bilo vredno pretipkati in tako predati mojim mladim. Verjetno jim bo to pismo porodilo koristne misli.

Pismo očetu za njegov god na dan sv. Alojzija, 1948.

Ljubi ate !

Večkrat me prime ono tiho, zasanjano razpoloženje, ko se mi misli utrinjajo kot zvezde iz bogato posejanega poletnega neba in poletavajo tja, tja daleč, kamor mi ljudje pravimo - tedaj. Tam v tistem »tedaj« je bilo lepo ..., vsega smo imeli, sonce nas je zjutraj pozdravljalo in doma smo bili, ko se je poslavljal. Tam doma je

bil smeh, tam je bilo veselje. Mladost je plula prijazno kot barčica sredi mirnega morja obenem pa prešerno kot svobodni galeb soncu v objem. - A stemnilo se je nebo. Valovi so se vzdignili in planili pokonci kot razjarjeni levi. Gobci so se jim penili in hrumeli so ob razgrizenih pečinah, Vklenili so barčico v objem svojih razburkanih šap in jo neusmiljeno vrgli med ostre čeri. - Galeb pa, ki je slabo umel sončni smeh, je razočaran obvisel pred neskončno steno oblakov in se žalostno spusti nazaj, nazaj v senco razburkanega obmorja. Pa kmalu so se začeli trgati oblaki in tu in tam so se prikradli zlati žarki upanja skoznje. Toda barčica ni več zbrzela v nedogled, ne, ostala je ob obali in se previdno sukala izbirajoč varnejšo pot. Tudi galeb ni planil po sledi žarkov navzgor, temveč je motril nebo, motril okolico, skratka - počakal je popolne jasnine in varnega neba.

Pa še en utrinek se mi je utrnil prav iz srca. Oni prijetni spomin na dni, ko smo v družinski sreči vsako leto praznovali god sv. Alojzija. Dan - ko ima naš ljubi očka god. Tako iskreno je bilo veselje in srca nas vseh so se odpirala obilju sreče. Skupaj smo bili. In bi kdo manjkal? Bog varuj! Pa čimbolj smo obračali mi, tako je bolj obrnil ljubi Bog. Vzel nam je enega člana iz naše srede in tako prignal temne oblake na obzorje. Vzel nam je drugega, ločil nas od tretjega. A zopet in zopet so se zacelile rane in čas jih je zdravilno lečil. Vendar nekdanjega čistega veselja in nekaljenega miru ne bo več. — Ne bo več? O, Bog, kako je trpko to vprašanje! V srce se zaje kot rja v železo in gloda, gloda ... Vendar! Ne, ne smemo obupati! Mar nas je Bog ustvaril, da bi na nas pozabil?

Mar nam je dal življenje, da bi nam bilo v muko? Kako naj bo vendar združljivo življenje, nekaj tako lepega, ljubezniv dar, kako naj bo to združljivo z muko? Kaj muka! To je le človeška kratkomiselnost. To je samoutvara. Ali ni muka tudi nekaj lepega, koristnega, če jo zna človek prenesti iz ljubezni do Očeta in Sina in Sv. Duha?

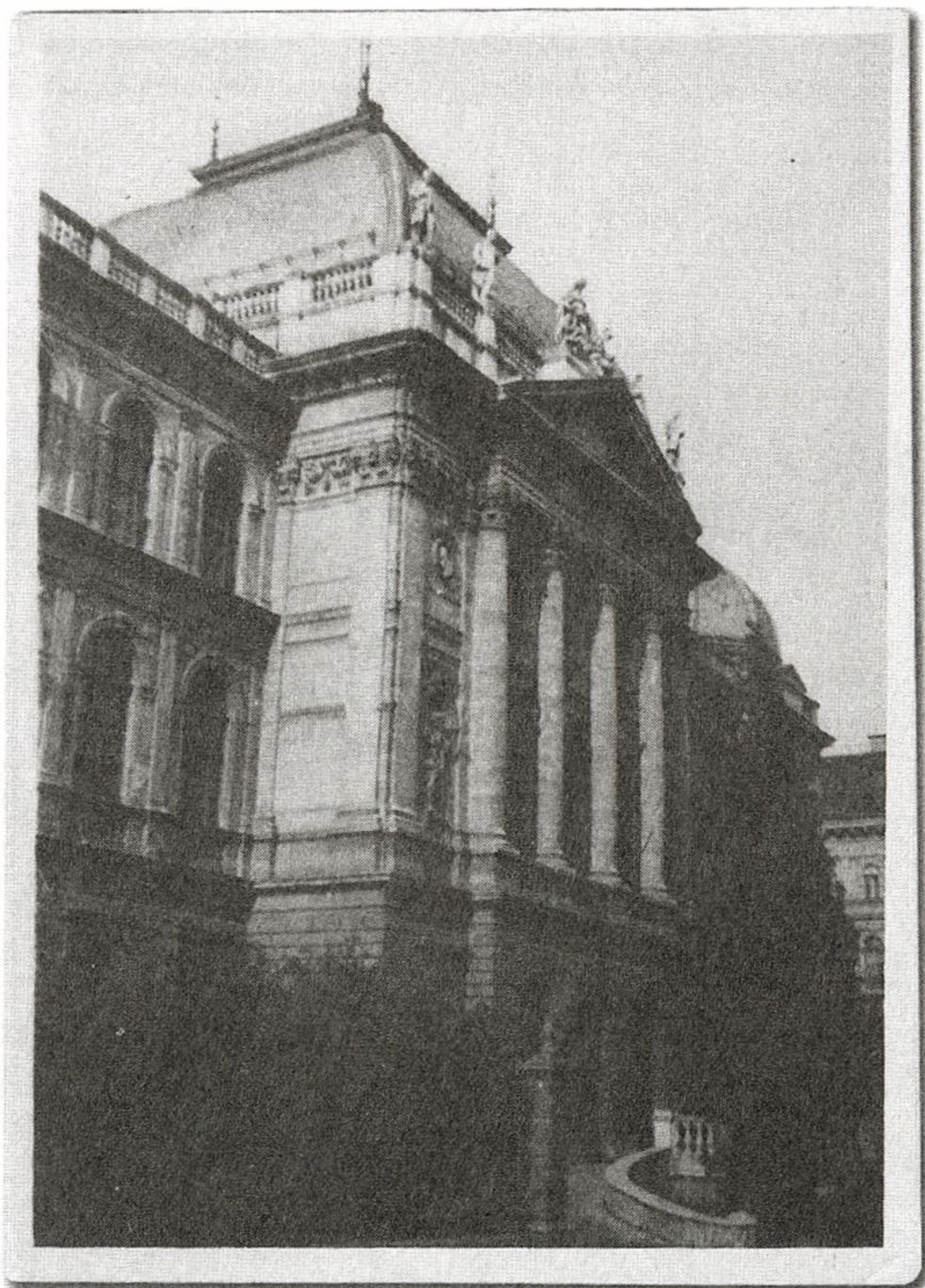
Vidiš ate, taki so moji utrinki. Kaj temni so. Ne bleščijo se kot oni, ki se z zlatim repom popeljejo mimo lune in izginejo za obzorjem. Le zavestni čas trajanje je obojim enak. A podzavestno se še vedno pojavljajo v meni, kot se nam predstavi skrita podoba večernega utrinka.

Ljubi ate! Kaj prazne so bile te moje misli. Čudno da jih je papir sprejel nase. Res mnogo prenese. A ti sprejmi kljub temu vse moje pisanje z razumevanjem.

Kako rad bi bil na tvoj god doma. Kako srčno rad bi ti voščil iz oči v oči vse najboljše. A ta študij, te razdalje in ... vse to so ovire, ki so na poti. Zato ti pa voščim pismo.

Bog te blagoslovi! Nakloni naj ti vsega najboljšega: zdravja, miru, veselja, zadovoljstva, skratka vsega dobrega v najobilnejši meri. Bog te živi še mnoga, mnoga leta. V dar pa sprejmi skromen duhovni šopek. Naj bo izraz ljubezni in spoštovanja, ljubi ate!

Tvoj sin Vladko

Tehnična visoka šola

Majniški izlet socialnega krožka na Schöckl

Tečaj KA v Reinu pri Gradcu

Socialni tečaj pod vodstvom dr. Čuješa

ANDREJ KREČIČ

PRED ŠESTDESETIMI LETI

Že leta 1931 sem čutil strah pred komunizmom iz molitve za Rusijo na podobicah v kartotisku Jugoslovanske tiskarne in od dobrohotnega ruskega polkovnika Volkova, tajnika pravoslavne cerkvene občine v Mariboru, ki mi je pripovedoval svoje tegobe in vojskovanja bele garde proti boljševikom. Storil mi je veliko dobrega in toliko lepega naučil. Pomagal sem mu žagati drva v kleti bivšega minoritskega samostana tik pod našimi stanovanji. Anglofilstva pa sem se navzel od kateheta Primožiča, ki nam je pri sestanku slovenskih fantov, ob pričakovanem napadu na našo takratno domovino rekel, da so le Angleži na pravi strani, spričo nemške nevarnosti.

Prvo soboto, aprila 1941, je bila sokolska telovadna akademija in tja smo šli telovadna vrsta slovenskih fantov, da vidimo naše načelno zmerno nasprotujoče kolege - pozneje jih je večino premamila komunistična OF.

Odšli smo domov po polnoči in zjutraj ob petih so nas zbudile sirene, ki so oznanjale zračne napade. Na Maribor jih ni bilo, saj je bil njihov. Vendar so isti dan bombardirali mnogo krajev po Sloveniji in Srbiji, med njimi tudi Beograd. Maribor je bil izgubljen in popoldne smo jugoslovansko čuteči železničarji stopili kot prostovoljci na vlak, potem ko smo precej razdejali železniške delavnice. Mostovi so bili že zrušeni, tudi glavni kamniti most preko Drave. Vlak se je počasi premikal ob bombardiranih krajih, skozi Hrvaško, kjer so nas čez noč neodvisni Hrvati zaničljivo gledali, kajti naš cilj je bil po tridnevni vožnji preko Bosanskega Broda v Sarajevo - v geografsko sredino Jugoslavije.

Med potjo smo v Brodu lahko kupili bel kruh, ki ga že dve leti nismo poznali, kajti mrzla vojna in gospodarska stiska v Sloveniji je bila res velika. Trudni do skrajnosti in slabo hranjeni smo prispeli v Sarajevo, kjer smo plegli po tleh v neki šoli, samo da smo bili pod

streho. Vem, da sem se že po štirih urah zbudil, kot da bi spal več noči skupaj, naspan in lačen.

Hrane ni bilo nikjer. Kdor si je že znal sam pomagati, je jedel, vendar se spomnim, da sem brskal po smeteh in lizal žarko maslo, kar ga je ostalo na papirnatem ovitku. Stalno so bili alarmi za zračene napade in sredi spanja je bilo treba teči na prosto.

Po enem tednu životarjenja so nas strašno zbombardirali Italijani. Skril sem se na travniku, v neki luknji od bombe. Gledal sem v tla, kako se je zemlja odpirala pa je prav blizu padla druga bomba in se je potem razpoka zopet zaprla. Upostošenje in smrt vsepovsod naokoli.

Že drugi dan so pridrvele nemške kolone motociklistov, ki so začeli postavljati prometna znamenja. Polovili so vojake, medtem, ko je naš železniški kontingent rešil višji šef mariborske kurilnice, visoki »činovnik« Kessler, ki je bil z nami. Predstavil se je kot bivši Unterseebootoffizier nemške Kriegsmarine iz prve svetovne vojne in spretno parlamentiral naš povratek v Maribor. Tako je rešil kakih 1500 železničarskih prostovoljcev vojnega ujetništva.

Ko smo se vrnili je bilo mesto ponemčeno. Govorilo se je samo nemško, kdor ni znal je molčal. Povsod so visele zastave s kljukastim križem. Vrnili smo se v delavnico. Nič ni pomagala absolvirana šola, dali so nas na trdo tlako. Po delu pa na ekzerciranje po nemškem načinu in Gansemarschu.

Ko smo čakali v dolгих vrstah za klasifikacijo rarnosti, smo se bali, kdaj nas zadene izselitev. Zame in starša padla na 7. julija 1941, ko nas je ponoči nemška Schutzpolizei iz našega bornega stanovanja v zapuščeni vojašnici, v bivšem minoritskem samostanu, poleg sodnega stolpa iz 12. stoletja, izgnala z bornim kovčkom in culico ter 500 dinarji vsak. Pognali so nas iz stanovanja prej kot eni uri in stlačili v koncentracijsko taborišče v meljski kasarni, kjer so nas izza mreže zvedavo gledali angleški ujetniki, ki so jih polovili na Kreti. Preživeli smo priprtost v bivši kasarni jugoslovanskega 45. pešpolka. Vozili so nas kot živino skozi hrvaško ozemlje, že povsod okrašeno z rdečo belo šahovnico. Kadarkoli sem jih povpraševal, kako poteka obramba nemški invaziji Jugoslavije so nas zasmehljivo gledali, saj so najbrž dobro vedeli, kam nas peljejo: reci in piši v ustaški lager v Bosanskem Brodu.

Julija 1941 je bilo v tem taborišču mnogo Srbov; nekateri so si na stranišču rezali žile. Ti samomori Srbov so zelo vznemirjali Slovence. Mi pa smo le čakali, kaj bodo z nami počeli ustaši.

Potem, ko so nas Nemci izgnali iz Maribora, so nas ustaši poslali med bosanske Srbe, kjer se je začelo »novo svobodno življenje«. Tam, med ubogim pravoslavnim srbskim ljudstvom, ki je živelo tako preprosto kot v svetopisemskih časih, so se začeli pojavljati komunistični agitatorji. Zaostale kmete so ščuvali, naj se pripravijo na vstajo. Ustaši so to seveda zavohali in začeli požigati ter klati Srbe križem in kražem.

Kakih pet tednov smo živeli med bosanskimi Srbi, ki jih je bila sama gostoljubnost, pa še sami niso ničesar imeli, saj tudi niso bili znali delati. Z lesenim plugom iz drevesnih vej ne preorješ njive. Večkrat na teden so imeli kakega svetnika za praznik in seveda brezdclje. Od 20. stoletja so poznali le tu pa tam koga s klobukom, zato ker je pred leti delal v oddaljenem rudniku. Tudi sol so poznali - pa ničesar drugega.

Ženske so na primitivnih statvah tkale lepe preproge, predle niti in iz različnih rastlin pridobljenih barv izdelovale ornamente izrazito turškega stila. Doli, globoko v vasi, je bilo par muslimanov, malo bolj seznanjenih s svetom in spomnim se, da so imenitne ženske s ponosom kazale zlat zob, za katerega so si dale zdravega izdreti. Muslimani so bili seveda peta kolona za Nemce.

To je bilo takrat, ko so Nemci načrtovali svoj nov geografski red, v katerem bi mi Slovenci utegnili služiti za civiliziranje srbskih Bosancev, v krogu zaslužnjenih slovanskih narodov, ki bi bili varnostni obroč nemškega Reicha.

(Ob smrti poglavnika Paveliča v Španiji, mnogo let po vojni, je TIME poročal, da je bil kriv za poboje 800 tisoč Srbov. Vsekakor pretirano maščevanje za beograjsko hegemonijo nad Hrvati med obema svetovnima vojnama.)

Avgusta 1941 mi je uspelo, da sem se iz bosanskih gora, sela Jamjetič nad Svodnjo, z onemoglim na pljučnici obolelim očetom in materjo prebil do železnice. Z ozkotirnim počasnim vlakcem smo prišli, po dolgi vožnji od Svodnje in Bosanskega Novega, do Zagreba. Ob reki smo videli slečene Srbe, ki so čakali, da jih pože-nejo v vodo in postrelijo. Vlak se je celo večnost vlekel do Zagreba. K sreči me je vojaška kontrola razumela, da hočem v italijansko pokrajino in da je bila »pomota pri izseljevanju«. Verjetno mi je pomagal tudi hrvaški naglas, ki mi je bil znan.

S svojo neokretno italijanščino sem dopovedal italijanskemu Rdečemu križu na zagrebškem kolodvoru, da smo iz ozemlja, ki ga je zasedla Italija in torej pripadamo tja. Posrečilo se nam je, da smo se prerinili skozi gručo ljudi, ki je čakala na transport preko Karlovca v Slovenijo.

Ob prihodu vlaka na ljubljanski kolodvor so navdušeni dobronamerni Ljubljanci na peronu klicali dobrodošlico in nas pozdravljali: »Živeli Slovenci!«. Vedeli so, kako smo prišli prestradani do Ljubljane. Imeli so organizirano neko pomoč s hrano in prenočevanjem na deskah na kolodvoru - polno stenic - pa nič za to.

Sledila so vojna leta. Naselili smo se pri materinih sorodnikih v Logatcu, kamor smo že pred izselitvijo pretihotapili sestro preko nemško-italijanske meje.

Prestradani smo gledali v borni močnik in se z očetom spogledovala, kdo bo zajel zadnjo žlico, saj še naši gostitelji niso imeli zadosti hrane.

Septembra 41 sem nekaj časa krampal na cesti v Godoviču. Mame se je usmilila njena stara prijateljica, ki nam je dala na razpolago stanovanje in kuhinjo, pa tudi možnost, da smo se priborili do kake hrane. Na cesti sem vihtel kramp in moja celodnevna hrana je bila liter rjavega fižola.

Malo kasneje sem dobil živilske karte kot težak, nato pa delo na železnici, saj sem bil absolvent železniške industrijske šole in si domišljal marsičesa. Bil pa sem sprejet v ljubljansko kurilnico. Industrijska šola iz Maribora mi ni pomagala več kot to, da sem dobil službo kvalificiranega delavca in, kar je bilo najbolj važno, živilske karte - tessere - in to za težake.

Preden sem dobil delo pri železnici, pa se je zgodilo nekaj, kar je povzročilo popoln preobrat v mojem življenju. Nekdo, ki je poleg mene vihtel kramp, je bil tajinstven in molčeč človek, ki je mnogo vedel. Zvedel sem, da zna angleško in druge jezike. Prišel je v nedeljo na obisk in mi začel razlagati pomožne glagole. Navdušil sem se nad njegovim znanjem in sklenil sem, da se lotim tega jezika, kajti italijanščina je že sama lezla v navado in je zaenkrat kot zadostovala.

Vendar mi je moja še vedno precej borna italijanščina, dajala prednost med drugimi železničarji v kurilnici; znanje tega jezika je bilo tedaj med Ljubljanci absolutna ničla. Ne tako pri moji

materi, ki je že ob koncu prve svetovne vojne prenašala okupacijo priliznjenih Lahov, dokler jih Wilsonova črta ni potisnila nazaj do Rakeka. Kot pravočasni izdajalci velike Antante so s svojo prilagodljivostjo po prvi svetovni vojni zasedli vse slovensko Primorje. Italijanščina je do razpada italijanskih vojnih sil septembra 1943, postala pravi pogovorni jezik. Vendar še niso viseli povsod plakati kot na Primorskem: »Qui si parla italiano«. Govorilo se je, da so bili Lahi Ljubljankam zelo všeč. Oni so bili v vsem začetku okupacije silno dobrohotni, kmalu je pa njihov vijak začel stiskati in to vedno močnejše. Prva krdela partizanov so že napadla vojaške objekte in posledice so bile grozni poboji talcev in zmeda, v kateri je bil prvi namen revolucija in mobiliziranje naroda v partizane.

Na Jožefovo 1942, so veliko moških odpeljali v taborišča Gonars, Chieso nuovo, Treviso ter drugam, pa tudi na otok Rab. Natančni podatki se lahko dobijo v rimskih arhivih.

Potem so se ustanovile vaške straže, da branijo svoje domove pred komunističnim nasiljem. Bila je tudi legitimna obramba svojega imetja, ker so komunisti brezprosno izsiljevali prehrano, ter pobijali nedolžne ljudi.

Meni pa medtem res ni bilo nič hudega. V kurilnici me je odkril »il capo superiore Della delegazione ferroviaria orientale, Cavalieri Roberto, Squadrista Della Marcia sul Roma«, kateremu sem bil všeč in je hotel iz mene napraviti pravega Italijana. Po njegovih navodilih sem prepotoval vse železniške centre po Italiji, ker sem že dobro obvladal jezik. Prevzemal sem nadomestne dele za lokomotive, ki jih v Ljubljani ni bilo. Ta je bila tedaj odrezana od glavnih železniških delavnic v Mariboru, ki je bil pod nemško okupacijo.

V Italiji je bilo razmeroma varno. Doživel sem sam obstreljevanje britanske mornarice Genove in požig Milana, ki je gorel več dni, pa nekoč zračne alarme v Firencah.

Skozi 1942 do 1943, sem imel dovolj denarja. V Italiji sem si se lahko marsikaj kupil za lire, čeprav so bile precej razvrednotene. Med drugim sem si v Firencah nabavil angleško čtivo, slovnico in slovarje. Moja prva knjiga je bila Northwest Passage od Kennetha Robertsa, druga pa Antohny Adverese. Prebral sem jih s prizadevnostjo, besedo za besedo, in iz Lyslevoga angleško italijanskega slovarja tudi spoznaval italijanske sinonime in jezikovne izraze. Moja italijanščina se je s tako vajo medtem razbohotila in marsikdo me je že imel za Italijana.

Toda moj cilj je bila v prvi vrsti angleščina. Bral sem klasike, večinoma iz Tauchnitz Edition kupljene v Milanu, kjer je Božo na Ambrosiani študiral ekonomijo. Tudi Conrada in Shakespearja sem kupil v Firencah. Tam sem se v železničarski menzi srečeval s tiskarjem Lončaričem, srednjeprogašem Koširjem, pisateljem Magajno in mnogimi drugimi. Le svoje bodoče žene nisem tam spoznal, čeprav so nama obema Firenze še najlepše mesto na svetu, saj je osrčje čiste visoko kultivirane italijanščine in v blagi nežni Toskani. Ona je tam na elitni Universia Cesare Alfieri med italijanskimi sinovi aristokratov kandidirala za doktorja socialnih in političnih ved in se pripravljala na diplomatsko službo.

Spoznal sem tako dobro vso železniško omrežje, da mi je bilo lahko iskati zahtevan predmet v tem ali drugim železniškem centru ter ga nato poslati v Ljubljano. Ker sem vedel, da bo prispel pozneje kot pa jaz z brzovlakom, sem tako dostikrat prispel v Logatec, ter si vzel nekaj dni počitnic in se pridno učil angleščine, kar je bilo v tistih časih tabu. Potem pa sem se vračal za pošiljko in se javil v službo, ko je ta prispela.

Bil sem pa vedno na poti in Roberto je bil zelo ponosen name, morda še bolj, ko sem odklonil študij v Italiji ter se izgovarjal, da se bojim represalij s strani logaških komunistov, ki bi me imeli za izdajalca, v kolikor me že niso na tiho motrili terenci. Vsekakor sem ob vsakem odhodu v Italijo nosil veliko paketov za svojce raznih železniških uradnikov in delavcev, ki so imeli svoje ljudi priprte v koncentracijskih taboriščih in jih je bilo v Trstu iz Casa Compartimentale mogoče pošiljati brez težav česar ni bilo moč v »Ljubljanski provinci«.

Železničarji so bili skoraj vsi rdeči in resno se je govorilo, kako bi kakega stražarja ubili in stlačili v ognjišče lokomotive ter sežgali. Komunistično partizanstvo so istovetili z narodno osvobodilnim bojem, zabeljenim z boljševiško revolucijo.

Ko je meni bilo rajsko, so bili povsod na Dolenjskem žalostni časi. Vsako jutro je prišel v kurilnico kak vagon prelepljen z belimi trakovi v obliki križa, kar je pomenilo, da je bilo tam več trupel, posledica kakega atentata na vlake pa tudi na železničarje, ki so delali na razbitih progah.

Nekoč, sredi poletja 1942, sem bil službeno v Rimu in šel v Vatikan, kjer sem bral v Osservatore Romano o strašnem porazu Von Paulusa pred Stalingradom. Čutila se je že jedkost sovjetske

moči, kjer se je vedno vse dogajalo z velikim nasiljem ne glede na človeške žrtve. Stalin je zabrenkal na narodoljubna čustva in Rusi so mu sledili.

Zame so pravi hudi časi nastopili šele po italijanskem razpadu septembra 1943, ko so odprli progo na Koroško in izbrali Lokfuhreraspirantov za vožnjo vlakov v Celovec, Zidani Most in Postojno. V Italiji je ostalo veliko slovenskih študentov. Ne vsi, a marsikateri med njimi je postal GUFOvec (Gioventu Universitaria Fascista), ki je jaz nisem hotel izkoristiti, ko mi jo je Roberto ponujal.

Po kratki dobi aspirantstva sem postal strojevodja in samostojno vozil vlake. K sreči sem vozil največ na Koroško. Dolenjska je bila smrt. Vožnja proti Rakeku je bila silno nevarna, v Zidani Most pa groza, ko so na nas padale plohe krogel iz mitraljezov. Lokomotive so imele še iz italijanske okupacije kabino obloženo s posebnimi neprebojnimi jeklenimi ploščami iz Piemontske Voghere, pa je še vedno bilo zadosti odprtega nezaščitenega prostora.

Na Koroško je bilo nevarno med Kranjem, Radovljico in Domžalami. Tam sem trikrat zavozil na mino, ki raztrga polovico lokomotive in seveda vlak prevrne in iztiri. Koncem aprila 1945 je bilo na ta način ubitih trideset strojevodij od enainštiridesetih, skupno s kurjači, ki smo začeli oktobra 1943. Osebni vlak v Celovec, ki je odhajal iz Ljubljane ob petih zvečer, je bil precej varen. Prenočili smo v Celovcu, nekaj ur počitka v umazanih prostorih počivališča, s prižgano lučjo in strojnim osebjem, ki je prihajalo in odhajalo.

Vožnje ob petih zvečer iz Celovca, so bile predvidene samo 20 km na uro in pred lokomotivo smo imeli postavljene tri vagone naložene s peskom, ki so aktivirali mino in je ta navadno eksplozirala tik pred lokomotivo. Ni pa bilo tako z vlaki na Dolenjsko, Štajersko in Postojno. Veliko kolegov je raztrgalo ali pa so prišli pod ogenj mitraljezov. Bogu hvala, sem samo nekajkrat moral na Štajersko in v Postojno in bilo je vroče.

Predem končam svoje opravke, hočem še opisati božični večer med Planino in Rakekom, kjer sva imela priklopljeno na stransko italijansko parno lokomotivo dva oklopna vagona Nemcev. Poleg okvarjenega stroja sva zakurila velik ogenj, da sva vanj položila eno od obeh ojníc, ki se je zvila, ker sva spustila paro

v cilindru, kjer je bilo zaradi postanka dosti vode, kondenzirane pare. Navadno se razleti cilinder, v tem slučaju ničesar drugega ni bilo mogoče kot zakuriti ogenj in poskušati zravnati razbeljeno ojnico z bornim orodjem, ki sva ga imela na razpolago. Ogenj je plapolal. Bili smo tarča pa smo se menda partizanom zasmilili. Ne verjamem, da so se bali nemške oborožene posadke v obeh priklopljenih vagonih, kjer so se držali na varnem ... krompir!

Bilo je vedno veliko napora in malo smo se oddahnili v Celovcu, kjer smo se v menzi do sitega lahko najedli enolončnice.

Seveda mi je vožnja v Celovec prišla zelo prav. Vzpostavil sem zvezo med angleškimi ujetniki, ki so krampali na progi in preko domobrancev s slovenskimi čini. To je bilo čudovito tajno izmenjavanje poročil. Odkrili so vojaške objekte in v vojno usmerjena nemška podjetja v okolici Celovca, kjer so do oficirskega čina bili vsi prislinjeni na težaško delo, skupaj z Ukrajinkami in samo nenemškim osebjem. To kar se danes označuje kot »slave labour«.

Angleži so uporabljali revolverje, njih municijo in pa radijske dele, da so si lahko postavljali prikrite sprejemnike v svojih taboriščih Gradnitzu, Elmendorfu in še nekaterih; imen se ne spominjam. Tako ne bili odrezani od sveta - za zameno so mi dajali njihovo POW NAFFI ration. Rdeči križ je zanje dobro deloval.

Nek Avstralec Max Reed in Novozelandec John (Charles) Murrey sta se celo z menoj pretihotapila pod tenderskim trebuhom na plankah nad vrtečimi se osmi kolesja, ter prepotovala sredi najhujše zime progo Celovec-Ljubljana, kamuflirana kot železničarja.

Najprej John, ki je bil izredno korajžen in zaupljiv, potem pa še Max, ki se je potem, preko domobrancev, predal četnikom pri sv. Treh Kraljih.

Kako zapleteno je bilo to in kolikim nevarnostim izpostavljeno je dogodivščina za film in tudi priprava je bila prava logistika. V Reichu je bilo povsod vse zastraženo in smukniti iz taborišča je bila pustolovščina. Skrajno nevarno je bilo nadeti si železniško delovno obleko s kapo čez uniformo na izpostavljenih mestih. Odvrniti je bilo treba pozornost kolega kurjača na lokomotivi in drugega železniškega osebja, ki je tam opravljalo svoja dela. Da se je ubežnik mogel zmotati na desko pod tenderjem, med mimo se sprehajajočimi oboroženimi stražarji ob belem dnevu, je bilo

izredno tvegano, da ne govorimo še ob temeljitem gestapovskem pogledu v Šentvidu.

Ponoči je bilo to lažje, vendar pot preko minirane proge in prihod na ljubljanski kolodvor sta imela težave. Skobacati se je bilo treba iz skrivališča in se pojaviti nekje v jašku pod lokomotivo. To je bilo potrebno, da so lahko prišli brez dokumentov v z bodečo žico omreženo Ljubljano.

Sedeti v delavni obleki med drugimi potniki, ali pa se vtihotapiti na kak tovorni vlak, kjer ni bilo drugih ljudi kot sprevodnik in zavirač, ki bi pa lahko mojega sopotnika nagovoril v slovenščini, bi bila trda. Odločil sem se za potniški vlak.

Prav tesno mi je bilo pri srcu, ko je nekoč poleg naju sedel nek nemški oficir in so štrleli kosi kaki uniforme izpod črnega mameluka. Hvala Bogu, da smo bil tedaj Slovenci precej tihi ljudje in ni bilo burnih razgovorov med vožnjo, kot se je to pred leti dogajalo v Italiji, kjer tudi nisem rad govoril s sopotniki.

Tretji kandidat za pobeg, Donald Munns, ki je bil voditelj celega pokreta in je tudi nameraval za svojima tovarišema, se je pa tik pred odhodom premislil. Zdi se mi, da je značaj insularnega Angleža bolj previden, kot pa razboritih mladeničev, večinoma prostovoljcev iz angleških kolonij. Tako se je zadnji čas premislil in se tik pred odhodom odtihotapil nazaj v svoj lager.

V Logatcu smo ubežnike spravili na toplo peč in jih nahranili s tem, kar smo imeli. Oba begunca sta bila vidno nezaupljiva, ko se je naši družbi pridružilo nekaj domobranskih podčastnikov, podobnih Nemcem. Spominjam se podoficirja Marjana Štravsca, ki je sedaj v Avstraliji, da se je domenil, kako in kdaj bi se dalo priti k elitni, dobro oskrbovani četniški postojanki, kjer je bil tedaj sveti mir in varnost tako pred Nemci kot pred partizani.

Od tam sta pošiljala oba ubežnika svoja pisma po isti poti kolegom v Celovec in od njih sem dobival informacije od nekega Mac Mahona iz Glasgowa, ki je bil urednik poročil in zanimivosti za radijsko oddajo četniške postojanke. Kaj se je pozneje zgodilo s temi ljudmi, še danes ne vem. Bojim se, da so z drugimi ameriškimi padalci sestreljenimi po hribih, padli v roke partizanov in tam gotovo trše preživeli vojno, kot če bi jih polovili Nemci. Kajti kmalu je bilo med njimi tudi nekaj ameriških sestreljenih padalcev iz letečih trdnjav.

Ta letala so redno začela brneti ob devetih zjutraj, preletavala Slovenijo in odložila svoj tovor okoli poldneva nekje v Nemčiji, tako da se je še v Sloveniji zemlja tresla. Nato so se vračala.

Kakšna manifestacija vojaške sile! Vsak dan je z Barija v sredo Nemčije trumoma odletelo 5000 letelih trdnjav in se je njihova nepoškodovana formacija vračala na bazo v Bariju. Nemški lovci so napadali in tudi kakega sestrelili toda USA in Force ni spremenila svojega delovanja.

Bolj previdni so bili Angleži, ki so napadali ponoči in pestili Nemčijo z veliko spretnostjo. Bombardirali in zažigali so Reich, da bi se enkrat končal paranoični Hitlerjev načrt za Novi red. Grozen je bil njihov požig Dresdna ponoči. Dvesto tisoč žrtev so baje izsilili Sovjeti, ki so stalno zahtevali tretjo fronto.

V jeseni so bile vožnje v Celovec skoraj popolnoma ukinjene, zaradi uničenja ljubljanskega železniškega prometa. Bombardirali so borovniški in druge mostove, ter kurilnico s kolodvorom, ne da bi se menili za nemški flak. V nizkem poletu so bili hipoma nad nami Lightningi in preluknjali vlake od začetka do konca. Močno ogrodje lokomotive ni zadržalo izstrelkov, ki so prebili 2 centimetrski obod, skozi kakih 50 dimnih cevi, ter prišli skozi lokomotivino truplo na drugi strani skozi debelo pločevino, ter se ustavili šele v trdem jeklenem vzmetu lokomotivnih koles. Taka lokomotiva je bila dokončno uničena, saj bi njeno popravilo pomenilo zamenjavo celega kotla. Na Viču so se nabirali kadaverji ljubljanskih železnic v naše resnično veselje, saj je bilo videti konec vojne.

Naju je nekega jutra presenetil Lightning, malo pred Jesenicami. Vse je bilo preluknjano, tudi lonec fižola, ki je bil moja dvodnevna hrana. Skrbno jo je pripravila mama v Logatcu, kamor sem zahajal zelo redko na počitek. Koordinativni strojni mojster nas je moral goniti z ene vožnje na drugo, tako da sem dostikrat omedlel od utrujenosti in tudi lakote.

Koncem januarja 1945 so odkrili naše vohunsko omrežje v Celovcu. Priprta je bila neka Hansi Rebasso, ki je sodelovala v komplotu, tako da sem se previdno začel premikati med Logatcem in Ljubljano. K sreči ni prišlo Gestapa, kje je bilo moje pravo bivališče in kdo da sem. Rešila me je obveznost prisostvovanja na prometnem tečaju na Direkciji, sedaj ne več Delegazione Ferroviaria Orientale, ampak pod nemškim nadzorstvom.

Ob zlomu Osi, ko sva odhajala z Zorkom iz Ljubljane, je bilo konec aprila 45 in imel sem garje. V tem času ni bilo dobiti nobe-

nega zdravila proti garjem, zato sem se mazal z žveplom. S trebuhom za kruhom sva odšla na pot pred smrtjo. Dolgi špalirji navdušenih OFarjev ob strani ceste so naju obdali daleč izven mesta ter naju kar ognjevitro zmerjali. Zorko jim je pogumno odgovarjal, češ, naj le počakajo samo dva tedna, pa bodo že videli, kako se stvari sučejo.

Trume bežečih vseh slojev so se premikale, večinoma peš. Le tu pa tam kakšen voz ali motorno vozilo, ali pa krdelo nemških vojakov iz divizije Princa Evgena. Bil sem vzhičen, ne tako ljudje, ki so bili prirasli na svojo zemljo, žalostni, vendar z nekim skritim upanjem, da se bo kmalu vse prav obrnilo. Zvedeli smo, da je vojne konec. Zase nisem imel nobenega upanja, da napočijo za Slovenijo boljši časi. Špalir je bil dolg in je postajal redkejši po poti v Kranj.

Tja sva prišla ponoči in se naselila v neki drvarnici. Na jed ni bilo niti misliti in skušal sem spati. Pa so se pojavila angleška letala, katerih posebnost je bila, da so bombardirali le ponoči. Bila je popolna zatemnitev.

Osebnost nisem nikoli, tudi med vojno ne, dosti verjel, da nas bodo Angleži prišli reševati pred komunisti. Sploh so bila poročila BBC iz dneva v dan bolj jasna, da so izdali Mihajloviča ter začeli podpirati Tita. Slutil sem pa že od začetka vojne, da so Sovjeti zasedli del Evrope. To se je dalo sklepati že v začetku poletja 1941, ko so Nemci napadli Sovjete v Rusiji. Zašli so do zasluženega poloma, ko so začeli z obleganjem Moskve, čeprav se govori, da je bivši carski finski oficir Mannerheim namenoma okleval pri brezplodnem obleganju Stalingrada.

Pot od Ljubljane do Celovca je bila precej dolga. Marsikoga so Angleži ustavili v Borovljah. Z Zorkom sva mirno prispela v Celovec in stopila v stik z ujetniki; veselje je bilo zelo veliko. Zorko je dobil od nekega vojaškega kurata potrdilo, da je bil moj kurjač in da sva mnogo pripomogla za angleško zavezniško stran.

Dobil je prostor najprej pri nekih pekih, potem pa se kaj kmalu privadil angleškega pogovornega jezika in postal tudi tolmač, kar je bila moja prva zaposlitev, dokler se zame stvari ne bi uredile za kaj boljšega. V resnici si je to zaslužil in se tako izognil Vetrinjem, saj sem pri njem doma vedno skrival svoja tajna naročila in razne »predmete« za Angleže. Tako je bil izpostavljen nevarnosti, kajti vohunstvo je bilo na višku in vse se je prehitro zvedelo.

Veselje v Celovcu je bilo veliko, celo med некоč strupenimi nacisti, saj je angleška okupacija bila garancija pred sovjetsko

nevarnostjo. Ljudje so trumoma obkroževali tanke, patrolje ali pa spuščenega vojnega ujetnika. Vojne je bilo tam že konec, čeprav je za mnoge še trajala več dni. Ni manjkalo takih, ki so silili v ospredje in poskušali dopovedati, kakšne zasluge imajo za zavezniško stvar.

Bilo je okoli 2. maja; angleški ujetniki so se veselili svobode in obiskovali marsikoga, ki jim je pomagal med vojno. Ni bil vsak Avstrijec za Hitlerja, ali pa so se verjetno premislili, ko so videli razpad nemške vojaške sile. Pozneje sem zvedel, da je bilo na Koroškem 40 tisoč aktivnih članov NSDAPeja. Celovec je bil vrvež pozneje označenih *displaced persons* - razseljenih oseb iz vseh vetrov, saj so v nemških tovarnah delali ujetniki s Poljske, Ukrajine, Jugoslavije in drugih Nemcem nenaklonjenih narodov.

Mene so že prvi dan postavili poleg Provos Marshala Majorja Evatta, ki je bil komandant vojaške policije Šeste britanske oklopne divizije osrednjih sredozemskih sil (6th. British Armoured Division of Central Mediterranean Forces) ki ji je poveljeval maršal Alexander.

Vojaška policija je imela od vsega začetka mnogo dela, da so pregnali partizane, ki so silili v Celovec. Partizani, raztrgani, ušivi in verjetno lačni, so v gručah posedali po celovških bulevarjih ali pa divje drveli s tovornjaki po cestah izven mesta. Stalo je dosti truda, da so jih nekako do srede maja počasi izrinili preko meje. Seveda so se upirali.

Nekega dne, prav v začetku maja, so me poklicali v glavni štab 6. divizije (General Staff Intelligence), da prevedem v »jugoslovanski« jeziki nek opomin in svarilo 6. oklopne divizije. Šlo je za to, da se umakne vsa Titova vojska preko Karavank in neha razgrajati in pobijati po Celovcu. Ta depeša je seveda prevedena v slovenščino šla svojo pot v roke IV. armije z oporiščem menda nekje v mestu.

S tem je bilo nujno treba soočiti partizane, ki so počenjali grozodejstva. Moje delo je pomenilo tudi mnogo obiskov k partizanskim generalom in njihovim štabom, kjer so se bohotili z zlati našivi okoli rdeče zvezde na šajkači. To je bilo baje odličje, da so izšli iz španskih borcev. Nekdo od njih se je nekoč obregnil ob mene, 24-letnega fantiča v kaki kratkih hlačah, s sivimi nogavicami, srajco maslinaste barve in okornimi vojaškimi čevlji, pa brez odličja. Nekdo od teh, ki so bili oblečeni v elegantne nemške oficirske uniforme, z neizbežnimi kozaškimi škornjami in rusko čajkačo, se obrnil zaradi mene k svojim tovarišem, češ. kaj pa ta tukaj dela. Nekdo mu je pojasnil, da sem od njihove 8. armije. General

se je opravičljivo priklonil. Je pač bila slavna 8. armija maršala Aleksandra, ki je krovno obsegala vse vojaške sile Sredozemlja.

Medtem je prihajalo na policijsko stanico mnogo Slovencev in drugih, ki so prosili za pomoč, da bi posredovali pri partizanih za pogrešane svojce. Seveda jim je bilo nemogoče ustreči. Neki kapetan policijske stanice, s katerim sem dostikrat šel na pohode, med partizane, baje veliki heroj iz bitke pri Monte Cassino, jih je temeljito sovražil in še bolj preziral kot na splošno vsi Angleži. Takrat, v začetku maja je bilo vse križem kražem po Koroškem, veliko razkropljenih in razseljenih oseb vseh narodnosti, iz vseh strani. DPs iz Evrope so zbegano tavalj povsod. Jokali so se Poljaki, ki so bili navzoči pri Warszawskem upor, ker niso dobili takojšnje zaščite, ki so jo pričakovali. Nemški generali so se strumno in disciplinirano predajali in mi oddajali orožje v roke, tako tudi ustaši. Na kaj so le upali ti zavezniki Nemcev ... Zmešnjava je bila velika in zdelo se mi je, da sanjam.

Kmalu so me vzeli od Provost Marshalove edinice v GSI (General Staff Intelligence) in tam je bil moj šef Anthony Hobson. Ne vem, če še živi, vendar je bil še pred 38. leti direktor Sothebyja - najbolj ekskluzivnega antikvariata na svetu iz Bond Street-a 30, in sem ga takrat srečal v Londonu. Bil je človek zelo visoke kulture in je tudi jasno videl položaj ter ni bil na noben način naklonjen komunističnim zaveznikom. Seveda me je pred angažiranjem temeljito zasliševal, preden sem začel pri njegovem uspešnem delu.

Preselil sem se v Glavni štab, Priesterhaus, bivše semenišče. Julija sva pri zasliševanju v taboriščih odkrila prve sledi komunističnega genocida od vrnjenih ujetnikov, ki so utekli. Lahko rečem, da nisem nikoli opazil naklonjenosti do jugoslovanskih komunistov, bodisi pri častništvu kot tudi vojakih. Po drugi strani pa angleška flegma ni kazala preveč solidarnosti s svojimi zavezniki.

Potem ko je šel Hobson s "Pythonom" dolгим vojaškim transportom preko zahodne Evrope nazaj v »Blighty«, je še imel opravka v Grčiji s komunisti in mi je večkrat tudi pisal. Takrat, v začetku maja, ko sem imel svojo sobo v bivšem Priesterhausu ob kanalu, ki vodi v Vrbsko jezero in imel dostop do vseh mogočih vojaških skrivnosti, vsaj tistih, ki so ležale na mizi »off limits« v pisarnah, sem tudi videl spise jugoslovanskih »Quislingov« kot so imenovali Nemcem pokorne beligerantne tujce. Ne vem, če sem našel med njimi Božovo ime, pač pa se spominjam, da sem nekoč v jeepu z

MP šoferjem srečal tega svojega prijatelja na Glavnem trgu, bivšem Adolf Hitler Platzu in mu rekel, da je v neki depeši natiskano, da je en platoon od 39 Scotch Lancers (če me spomin ne vara) na te, da odvede jugoslovanske »Quislinge« v Podrožco. Božo se je tega pa še nekaj let pozneje spominjal, čeprav se je pozneje na to pozabil.

V prvih dnevih mojega bivanja na Koroškem me je nek odbor, pri katerem je bil prisoten dr. Bajlec in je lobiral v hotelu Trieste na voglu neke hiše, blizu Glavnega trga, prosil, da jim pomagam popraviti sestavljeno spomenico za Angleže. Spomenica je bila v grobi angleščini, kar mi je bilo mogoče videti, ker sem pismen jezik zelo dobro poznal. Ne vem, kdo je bil njen avtor in ni niti malo omenjal domobrancev. Navajal je samo povsem upravičene vzroke domobranskega nastopa, a brez posluha za to, kakšen je bil takrat zavezniški kurz proti ubežnikom iz Jugoslavije, čeprav je pri skoraj slehernem Slovencu lebdela simpatija do zaveznikov. Angleži tudi očitno niso znali razlikovati med neoboroženimi ljudmi, hrvaškimi domobranci, slovenskimi privatniki in slovenskimi domobranci in pa zloglasnimi ustaši.

Vse se je kristaliziralo v pojmu »Quisling«. Nekateri ljudje v štabu kot Hobson so gotovo znali razlikovati med nekdanjimi toleriranimi četniki in ustaši. Svet, sestavljen pri omizju v hotelu Trieste, se mi je zdel zelo naiven, tako da sem pred odhodom rekel: »Gospodje, ne domišljajte, da vas bodo Angleži na rokah nosili«; potem vse tiho je bilo. Tudi ne vem, kako se je zadeva končala.

Hobson mojih izjav ni mogel oporekati, kajti vse moje medvojno sodelovanje, kljub temu, da ni bilo registrirano, je vendar prišlo na prava ušesa in so me smatrali za izvrstnega anglofila, kar sem tudi bil. In moja prva nesreča za naš narod so bili nemška krutost, ki sem jo dvakrat doživel, potem pa prodirajoči komunizem, proti kateremu - tako vsaj danes vidim - ni bilo nobenega drugega sredstva kot oborožen odpor.

Komunisti bi poklali na tisoče Slovencev tudi, če bi jih sprejeli brez vsakega odpora, dovolj bi bilo miselno ne soglašati z njimi. To mi je že pripovedoval polkovnik Volkov iz Rusije. Nisem pričakoval zavezniške zasedbe slovenskega ozemlja, pač pa upal, da ne bodo vračali ljudi: Danes je dokazano, da tega nista hotela niti Alexander niti Churchill.

Neka gospa Marolt, če me spomin ne vara, je vsak dan prosila pri policijski posadki za svojega moža, nekega zdravnika, ki je

bil priprt pri partizanih. Kadarkoli sem jo srečal, ji nisem mogel ničesar dobrega povedati. Montecasinski kapetan je razgrajal in ogroženo posegal v kakršnokoli partizansko pustolovščino. Nekoč sva vdrla v neko šolo z dvoriščem, kjer so bili nastanjeni partizani in hotela doseči, da odkopljejo sredi dvorišča na rahlo pokritega z zemljo nekega ubitega nasprotnika. Od tam so naju napotili na glavni štab, kjer je sedel za mizo elegantno oblečen partizanski »komandant mesta«, nek višji oficir IV. korpusa z obledelo oficirsko nemško uniformo, kjer se je poznalo, na bolj temnem kosu blaga, da je bil nekoč tam nemški orel s kljukastim križem. Ta je tudi kontemporiziral in obljubljal to in ono in da bodo, kot je navada pri partizanih, vsi prekršitelji nemudoma streljani.

Toda preden se je to vse zgodilo, sem doživel višek svojih pretresov s tem, da sem bil prisoten pri silno neprijetnemu dogodku. Moralo je biti že prve dni potem, ko so Angleži prispeli v Celovec, in še niso bili nastanjeni v zasedenih hišah ter so še prebivali v šotorih. Kapetan z Montecassina me je peljal s sabo na neko polje, mislim, da je bil sedanji Portschat, kjer so bili razprostrti šotori. Prišla sva do nekega mladega kapetana, ki je bil adjutant - aide de camp generala Aleksandra, kot izvidniški funkcionar v osti vsega sredozemskega vojaškega premika v Avstrijo. Pred njim so stali trije domobranski oficirje najvišjega ranga in prosili za zaščito in razumevanje. Obenem so trdili, da so bili vedno nerazvpito prijatelji Angležev. Moralo je biti to takrat, ko so se prve vojaške edinice nastanjale v Vetrinjah in so ti trije oficirji prišli opravljat svoj zagovor in prošnjo. Iz šotora je slučajno prilezel ta suhljat mladenič s cigareto, in flegmatično poslušal to, kar so mu prevedli. Ni bilo povpraševanja po okoliščinah. Mrzlo je izrekel svojo Pilatovo sodbo o vsej zadevi. Dobesedno se je izrazil: »Tell them the best thing for them is to hand themselves over to Tito's forces.«

Trije oficirji so stali kot okamneli, zravnano, in solze so jim drsele po licih. Po spominu sta bila dva: Krener in Kokalj, in še nekdo.

Vsekakor se danes lahko poizve, kdo je tedaj šel parlamentirat z zavezniki. Ob teh besedah smo se razšli. Ne spomnim se, da je bilo še kaj rečeno o stvari; trije oficirji so najbrž odšli v taborišče v Vetrinj.

Mislim, da je bil ta trenutek najbolj usoden za slovensko vojsko in za begunce. Kaj kmalu bi morali razumeti voditelji naroda, in to tako zgodaj, da se ni bilo več skrivati pod zavezniški plašč, ampak

se takoj razpršiti. Vendar vodstvo beguncev ni znalo pravočasno presoditi položaja. Marsikdo privatnikov je zdrsnil iz Vetrinja in krenil na kmete, proti severu ali v Italijo. Pozneje se je izkazalo, kako veliko moritev je prijavljalo visoko vodstvo angleške vojske, čeprav se mi zdi, da Churchill za to ni vedel.

Med navadnim vojaštvom nisem nikoli opazil nobenih simpatij do komunistov. Enkrat samkrat, leto pozneje, sem imel ideološke debate z nekim stotnikom, ki je zvečer prihajal mimo moje pisarne, in trdil, kako velik voditelj je Tito. Ni pa bil več pametnega pogovora.

Niti najmanj se mi pa niso smilili Nemci in Avstrijci sploh, ker so vsi zatrjevali, da niso bili nikoli nacisti in kako zlo, da je bil Hitler. Z zadoščenjem sem prisostvoval pri hišnih preiskavah luksuznih vil in iskal obdolžitvene dokumente. Avstrijci so z veseljem ovajali in pojavili so se tudi avstrijski gverilci, pa vsaj na ravni, kjer sem jaz deloval, niso dosegli ničesar.

Še ko sem bil v Celovcu poleti 45, sem izsledil v hišnem seznamu na Bahnhofstrasse 48, med imeni stanovalcev, tistega Nemca, ki je v Mariboru podpisal našo izselitev v ustaške lagerje. Bil je to visoki trgovec in lastnik velike vinarne, dr. Julius Pfrimer, ki je potem, ko so Nemci vkorakali v Maribor, postal silno mogočen Landbezirksleiter, vedno v rjavi uniformi s svojo značilno brazgotino na licu iz akademskih dvobojev. Pridno je veliko pripomogel k temu, da je bil Maribor v eni sami noči popolnoma nemški. Ni bilo več videti nobenega napisa v slovenščini in vsi so nosili Hackenkretze še celo tisti, ki jih niso marali, pa so se bali.

Julija 1941 nisem vedel, da bom čez štiri leta in pol videl, kje stanuje Pfrimer, ki nas je dal izseliti. Pri njem je pred vojno delal kot težak moj oče in si nekoč malo vinjen raztrgal srajco in zakričal svojim nemškutarskim kolegom: »Jaz sem Slovenec na svoji zemlji!« Pfrimer takrat ni storil ničesar, pač pa je pozneje podpisal izselitev, čeprav ne vem, če se je tega dogodka spominjal.

Poleti 1945 pa se je pripetilo, da ga lahko izsledim, kajti prve mesece smo bili zelo aktivni in delali preiskave. Večkrat sem prežal pri tisti hiši, da ga zalotim in končno, neko popoldne, sem res videl Juliusa, ki je šel na tramvaj. Jaz sem šel za njim iz Celovca okoli Vrbskega jezera in Beljaka v nek kraj južno od jezera. Vso vožnjo sem premišljeval, kaj naj storim z njim; bil bi dober plen za Angleže. Potem pa sem zaradi lenobe vso stvar opustil in menda samo javil, kje da stanuje nek velik nacist. Tako je bilo takrat z Avstrijci, ki

niso bili »nikoli nacisti« in takih je bila velika večina. Bili so večni sovražniki Slovanov, najbolj v obmejnih pasovih.

Ljubljana in okolica ne pozna Nemcev kot to Štajerci. Tako tudi ne Primorci izza časa krute italijanizacije Primorja med obema svetovnima vojnama.

Prihajala je jesen in pogosto je bilo treba zasliševati kakega pribežnika s partizanskih morišč. Oblasti angleške uprave so se tedaj zresnile, ne da se bi se jaz tega zavedal. A neki dogodek mi je to pozneje jasno pokazal.

Septembra 1946 smo se odpravili v Italijo in čeprav sem imel na sebi angleško uniformo, kot moji sopotniki, nisem prišel do Vidma, kjer sem hotel kaj kupiti, pa me je odkrila Field Security Service in moral sem s tovarnjaka. Tam so me židovski FSSovci začeli zasliševati - neprijazna judovska bratovščina, ki je pač bila potrebna angleški vojski, ki ni imela ljudi z znanjem nemščine. Zaradi tega so prilezli do naredniškega čina in bili potrebni pri okupaciji Nemčije. Preko te sarže ni prišel nihče. Ampak že ti so bili dovolj strupeni; razumljivo, po eni strani, ker so bili prizadeti od Hitlerjeve ekspanzije in imeli velike simpatije do komunistov, saj jih je nekoč Žid zlegel. Tudi najvišja mesta ob postanku sovjetske hierarhije so bila od vsega začetka precej v judovskih rokah. Tam so me priprli za nekaj ur, se pomenkovali z mojo edinico in me nato neradi spustili.

Videl sem na njihovi stanici nabit oglas, ki je na dolgo in temeljito obelodanil, da se ne sme nobenega jugoslovanskega »Quislinga« izročati v Jugoslavijo. Koroška je bila že v začetku kmalu urejena, na vzhodnem Štajerskem pa so izročali pri Judenburgu Angleži Vlasovce Rusom. T so v zaprtih vagonih raje naredili samomor, da je kri tekla izpod vrat zaprtih vozov - simboli človečanskih pravic našega stoletja.

Ko so prišli nazaj v Ukrajino so brez dvoma vse ostale pobili. Ko so Rusi končno zapustili Judenburg, so ženske zlezle iz dimnikov in peči, kjer so se skrivale nekaj mesecev pred posiljevalsko drhaljo, medtem ko so vsakega, ki je imel zapestno uro, oropali. Za te Štajerce je bilo veliko olajšanje, da so Rusi odšli.

Angleška okupacija dela Avstrije je segala do Koroške čez Štajersko preko Semmeringa do petega rajona Dunaja, s prehodom skozi rusko okupacijsko cono. Življenje je zopet trudoma začelo

svojo pot v veliki stiski in okupacijske čete so že zdavnaj dobile ukinitev »no fraternization« in na splošno so bile Avstrijke vesele svojih herojskih zmagovalcev in so sedaj osvajale njihove simpatije.

Na žalost je odšel stotnik Hobson s Koroškega in me priporočil Psychological Warfare Branch-u, da bi postal urednik slovenskega časopisa Koroške kronike, ki je bil krepka propaganda za Zahodne zaveznike. Ne vem, katere sile so delovale v ozadju, da izpita nisem naredil. Dali so mi, da naj napišem slovenski članek s snovjo iz nekega avstrijskega časopisa. To mi je prišlo prav; moj namen je bil vsekakor, da se dobro izpilim v angleščini, čeprav sem že od začetka premirja odlično obvladal pisni jezik, le na naglas in ritem nisem bil navajen in sem težko razumel hiter govor. Toda skozi dolgome-sečna prevajanja, oziroma tolmačenja večinoma nemščine in angleščine, je to postalo manj naporno.

Imel sem velike težave z nemščino, čeprav sem se v srednji šoli osem let učil tega jezika in poslušal v Mariboru preko mere »hau-hau – deutsche«. Toda pozneje, po dveh letih prakse v obeh jezikih, sem prišel do take tekočnosti, da sem si lahko zapomnil tudi dolge stavke in jih brežhibno prevajal, tako da je bilo to užitek, kar je bilo v začetku muka.

Ne spomnim se več, kako sem vzpostavil stik s starši in sestro, ki so se vrnili v Maribor. Verjetno, ker sem se spominjal iz otroških let tetinega naslova iz Amerike, ki je vsakokrat vtaknila v pismo en dolar in se je v moj otroški spomin za vedno vtisnil RFG, Little Falls, New York. Tja sem pisal in dobil pismo od sestrice, ki se je pred leti smrtno ponesrečila v avtomobilski nesreči. Ona mi je povedala, kje so moji in posebno pa to, da je moj bratranec John Leskovec tudi pri Signal Corps US Army v Nemčiji. Tako sva si začela dopisovati in načrtovati, da se kje srečava. Vojaške in druge ovire so to preprečile in sem ga prvič srečal šele 13 let pozneje, ko sem šel na službeno potovanje v ZDA, v Muncyju v Pennsylvaniji, septembra 1958.

Septembra 1945. Še vedno sem bil pri 6th. v Borovljah, kamor sem bil premeščen k 31st. Welsh Artillery Regimentu kot tolmač in prevajalec za jugoslovanske in druge jezike. Kapetan Meredith je ocenil za potrebno, da mi da saržo narednika, ko se udeležujem pohodov in izvidnic, da se iztrebi z gorskega predela vindišarsko Koroško komunistično propagando, ki je pronicala v Avstrijo po partizanih propagandistih. To so bila morda najlepša leta mojega življenja. Pri oklopni diviziji so me proslavili kot zveznega pomoč-

nika pri obmejni posadki, ki je imela to nalogo. Stanoval sem v ugodnem Mutterheimu in tam tudi spoznal neznatnega nemškega vojnega ujetnika najbolj nedolžne vrste SEP (Surrendered Enemy Personal). Kot tak je bil lahko tudi tolmač. Pa kakšen! Ko sva se prvič srečala je ponižno vprašal Krečiča, kaj pa to in to, nakar sem z njim prezirljivo postopal, kajti Nemcev sem bil še vedno do grla sit. Potem pa sem videl, da je on prof. Walter van Linthoudt z Dunajske univerze za filologijo in klasične jezike in da je bil le po nesreči prisiljen v vojsko. Potikal se je kot nemški tolmač in je njegovo znanje jezikov bilo zame nedosegljivo visoko, sem ga seveda začel spoštovati. Bil je mobiliziran in je vedno ostal navaden vojak in, kot je bilo videti, proti nacistom. Njegova žena, Angležinja, je bila v prvi svetovni vojni v britanski okupacijski coni v Nemčiji. Hilda Schooles je kot diplomirana germanistka prišla na Dunaj in tam učila na univerzi angleško literaturo. Preko nje sem leto pa pol pozneje spoznal T. Sears Eliota, Conrada in Fosterja. Bila je tudi profesorica za angleško etimologijo na dunajski univerzi in pozneje tudi predsednica British Councila na Dunaju. Ko sem ju čez 16 let obiskal, je že dobila visoko avstrijsko odlikovanje »Ehrenzeichen« in bila nanj ponosna. Tedaj sem takoj sprevidel, da je bil v primerjavi z mano Walter vsega spoštovanja vreden in postala sva dobra prijatelja.

Dobila sva si tudi privatno stanovanje, kot pravljurna uta sredi smrekovega gozda. Tam blizu je bila tudi naša podoficirska menza. Sprehodi pozimi po zajtrku v HQ so bili prekrasni, sredi smrekovega gozda s snegom obloženim drevjem in meneč se vselej o pametnih kulturnih stvareh, so bila nepozabna pridobitev in spomin. Seveda sem bil jaz zelo robat in neotesan, z abituro industrijske železniške šole in znanjem jugoslovanskih jezikov. Lomil sem nemščino in se učil angleščino, ki se je šele približevala beletristični višini. In to v primeri s tako izobraženim filologom. Učil me je kompozicijo, idiomatične izraze, uvajal v angleško literaturo in etimologijo, me hotel učiti latinščino, ker sem nameraval delati dopolnili izpit iz tega predmeta za lahek vstop na univerzo. Tja sem hotel, pa pozneje kot inženir tudi v ZDA, ker se mi je zdela Evropa nevarna za ponovno vojno in je bila vsa razdejana. Mene je pa le mikal anglosaksonski svet.

Walter se ni udeleževal izvidnic, ker je pač bil SEP, medtem ko sem sam bil fully fledged sergeant. Patruljirali smo po Dravski dolini in južno od nje do vrha Karavank ter odkrili marsikatero pot

partizanskih kurirjev. Kurz je bil strogo protititoski, poleg tega pa sem čutil v vseh slojih Angležev, da so Slovani »not quite the right sort of people«.

Pritoževali smo se v obmejnih stanicah partizanskih edinic, da smo izsledili tega in tega v tej in tej vasi s propagandnim materialom, zakar je poveljnik stanice mnogokrat na pol oblečen, ker je bil pijan, zaspano trdil, da to ne more biti in če se še koga zaloti bo takoj »streljan«. Jezik je bil vedno neprijetno srbski, ki ga še danes ne prenesem, ker me spominja na Titovino.

Poleg tega je bil to pogovorni jezik tudi za vsakega Slovenca s Srbom ali Hrvatom. Čeprav sem v mariborski železniški šoli imel kar 18 ur v srbohrvaščini in napol v ruščini, ker je med profesorskim zborom bil tudi en Rus, ni to bilo drugega kot jezikovna hegemonija srbske čaršije.

Nekoč je neka izvidnica odkrila mrtvega partizana sredi gozda pod vrhom Karavank. Ko smo obveščeni šli na lice mesta, je bilo tam samo nekaj krvi in partizanska šajkača. Regimental Sergeant Major Hurth se je smejal in mi rekel, da sem »body snatcher«.

Bila sva dobra prijatelja. On je preživel vse vojaštvo v Indiji in bil zelo dovtipen. Naučiti sem ga moral tri fraze: *Wie heissen Sie?* *Wo sind Sie beschäftigt?* in *Wo wohnen Sie?* To si je napisal v beležko, v samo njemu znani angleški fonetiki in na platnico zapisal "German made easy".

Krasni so bili pohodi na vrhu Karavank in v trdi zimi spati oblečen v spalni vreči na golih tleh. Valožani so bili dobri ljudje in si želeli vsi konca vojaštva ter mi pripovedovali legende in dogodivščine iz svojih krajev. Tam sem tudi v miru in nemoteno bral Somerset Maughama in Cronina, ki je bil tedaj v modi. Potem pa je mirno zimsko zasanjanost spremenil nek poseben dogodek.

Cela truma z mitraljezi nas je zajela. Financar se je zagovarjal, pa ni nič pomagalo. Vlekli so nas postrojene v gosjem redu - eden njih in eden naših - po dolgi vijugasti poti do njihove stanice. Pod svojim kejpom sem že imel naperjen Thompsonov sub-machine gun, meneč da se bomo začeli streljati. Jaz sem s partizani govoril po nemško s potegnjenimi z angleščino pobarvanimi slogi, tako da sem dajal vtis Angleža ne pa Slovenca, za katerega tudi ni vedel financar. Prvi so dospeli do njihove postojanke Adquith in Gordon že razorožena. Videl sem, da se ne bomo streljali in vprašali Gordona, zakaj smo se dali razorožiti, nakar je on lakonično odgovoril: »There

was no option leith«. Partizani, vsi Slovenci, so se o nas bahavo pomenkovali, kake šleve smo pripadniki 8. armade in kako so nas razorožili. Bili smo res žalostna donkihotska figura, da smo jim tako padli v past.

Začelo se je zasliševanje; dali so nam mlečno kavo s kruhom in jaz sem bil edini, ki jo je pojedel. Nobeden od Angležev je ni hotel; oni pač hočejo »tea«. Tam smo prespali, potem pa šli vso dolgo pot nekje od vrha Ljubelja pa do Jesenic peš po snegu - tudi skozi gozdove - vedno z naperjenim orožjem naših varuhov. Seveda v gosjem redu, vsak zastražen. Ko smo dospeli do Jesenic, so nas pognali na vlak v Kranj in kaka sreča v nesreči.

Videl sem mnogo znanih obrazov med železničarji in ostalimi, tako da sem se previdno zagrnil v svoje cape in potegnil kapo čez čelo ter gledal v tla, da me ne bi kdo prepoznal. Tako smo brez nezgode prišli do Kranja in od tam do Tržiča na štab IV. korpusa. Obnašali se niso surovo, so se pa bahali, kako so ujeli »hrabre« Alexandrove vojake. Gotovo so bili pozneje nagrajeni s kakim Titovim odlikovanjem. Tik pod Ljubeljem je bila uprava armije in začeli so nas spraševati, kaj in kako - vendar je bil ves čas poudarek na tem, da smo zašli. Besedo je imel financar pa tudi jaz v poangleščeni nemščini. Hranili so nas po svoje in stalno zasliševali od severnoafriških bitk naprej.

Glavni zasliševalec je bil nek Bučar, verjetno oznovec. Ta je tisti bil komandant Celovca med razsajanjem maja 45, in se je bahal, da njegovo ime pomeni po angleško mesar, kar se je že tako dalo razumeti. Toliko je moral dopolniti, ker bi njegovo izgovarjavo ne razumeli. Bil je bister. Sedel je meni nasproti pri veliki mizi, kjer smo se posedli. Pokazal je name in rekel: »Ta pa se mi zdi, da je eden od naših«.

Postal sem silno nemiren, ko mi je preko mize ponudil cigareto iz doze, saj nismo imeli cigaret že več dni. Zbral sem se in planil z obema rokama na dozo, da vzamem cigareto, saj sem se zavedal, da bi me tresoče roke izdale. K sreči sem izpit prestal in na vprašanja gladko odgovarjal. Da sem bil Donald Munns iz Sureya s tako in tako vojaško številko.

Sledili so dnevi ujetništva; partizane pa so očitvidno začeli skrbeti poleti angleškega RAF-a nad Karavankami, ki so nas verjetno iskali. S hrbtom naslonjeni na hišo smo sedeli na dolgem hlodu in se sončili, gledali Ljubelj nad nami, »facendo dolce far niente«.

Januarja 1947 sem videl ruske vojake na Dunaju, ki so v slični poziciji s svojimi bajoneti v zimskem soncu, naslonjeni na barake eden poleg drugega preganjali dolgčas, tako da so špičili kakšne veje. Brezplodna vojaška služba.

Pozneje sem slišal na Dunaju mnogo o navadah Rusov. Pili so, kar je bilo iz alkohola - še celo kolonsko vodo. Menda ni bilo ruske tombole pač pa nekaj bolj sigurnega. V sobanah, kjer so bili upijanjeni, so mahoma ugasnili luči in nekdo je zaklical »kuk kuk«, nakar je vsak iz svoje pištrole ustrelil tja od koder se je slišal izziv, ne da bi gledal na to, če je bil kdo obstreljen. Vojaški standard je bila cela vrsta zapestnih ur, nanizanih na obeh podlakteh, ki so jih zaplenili privatnikom, kar so delali tudi Angleži, le ne v taki meri. Prekleta soldateska, ki iz dobrih ljudi napravi divjadi.

Nazaj v november 1945.

Niso nas več nadlegovali s svojimi ogledniki. Med vindišarji so vedeli vse, kar se dogaja onkraj meje, od koder so bili pregnani. V naših pohodih po slovenskih gorskih vaseh južno od Drave nisem, pri najboljši volji, mogel razumeti njihove slovenščine.

Pozneje mi je nek poliglot, župnik iz Borovelj, ki je bil Nemec in je znal odlično slovensko, razlagal, da je jezik windisch zamenjal mnogo samostalnikov in glagolov, je pa še obdržal preprosto slovensko sklanjatev in spregatev.

Živeli so zelo primitivno življenje, večglasno krasno peli in v vaseh se je poznalo mnogokrat sad sokrvja, kajti videti je bilo veliko bebcev. Med vojno so bili enodušno pristaši novosti Hitlerjevega Reicha, po vojni pa videli v komunistih upanje na manj borno življenje, kot so ga imeli.

Nekega dne prifrlelo neko razigrano dekle v angleški kaki uniforme od Assistant Territorial Service-a, ki se je z nami zapletlo v pogovor, kot da smo brothers in arms. Prišla je preko meje iz Borovelj in bila zelo klepetava, pa tudi angleško je govorila brežhibno, saj je baje živela 10 let v Londonu. Obregnila se je ob vsakega od nas. Moji sojetniki so bili rezervirani, ko je povedala od kod je. Ustavila se je tudi pri meni in poizvedovala to in ono - in spet sem moral delati izpit iz angleščine in ga prestal. Moj neangleški obraz je ni motil in gladko je pogoltnila pripetljaj. Očividno je bila špijonka, ki je pridno delala za partizane. Končno tudi ni zameriti ljudem, ki so bili prežeti s protinemškim duhom ter še razočarani

od Reicha, za kar je najbrž tudi njeno bivanje v Angliji poskrbelo za primerno pranje možganov. Poleg tega pa je njen pojav bil precej razkazovanje avšaste frklje.

Asquith je pozneje na dolgo in široko opisal svojo dogodivščino in se izognil nerodnemu primeru, poječ si svojo lastno hvalo. Pozneje sem slišal, da so jo DFSSovci aretirali in ne verjamem, da so s svojim levičarskim nastrojenjem izzvali kake težke posledice, glede njenega obiska v Tržiču. Vrhu tega pa vsak policist rad povečuje svoje zasliševanje in mu da vtis treznega predsodka. Mislim, da je bilo napisano dosti napihnjenih neresnic. Vsak pač stremi za svojo promocijo.

Pozneje smo zvedeli, da so se na oni strani zbirale čete, oklopni vozovi in bilo je baje mnogo vojaškega dirkanja sem ter tja.

Po nekem tednu so začeli partizani z nami zelo vpljudno postopati in stanje se je spremenilo skoraj v bratovščino, ko so se odločili, da nas zapeljejo do Ljubelja in nas predajo tam čakajočim četam. V resnici je nastal medtem onstran meje pravi casus belli.

Vojno stanje s tanki, oklopnimi vozovi in oboroženo vojaščino. Naša dva poveljnika sta kar žarela od veselja in ponosa nad pustolovščino.

Vrnili smo se v svojo postojanko in v par tednih sem bil premeščen v Royal Artillery. Tam niso imeli značke šeste britanske oklopne divizije, ki je bila »mailed first«, ampak srednjeveška helebarda – »battle ax«. Naenkrat sem se zavedel svojega žalostnega položaja: samo brezdelje. Tolmač je bil samo običajni privesek, pri tej ali oni edinici. Tri dni sem prebil med Jewish brigade, kjer so name gledali kot na nezaželenega kuščarja pač, pa prej vprašali, če sem Palestinian. Biti med njimi je bilo kot da bi bil nag na sredi ceste in se ne bi imel kam zateči.

Kmalu sem se znašel v kazenskem bataljonu 2nd Batallion Lancashire Fuseliers. Bilo je zanimivo iz jezikovnega vidika, ker je manchestersko narečje precej drugačno od prejšnjega valižanskega. Stanovali smo v izpraznjenem samostanu in semenišču pri Sv. Paulu v Lavantinski dolini. Brezdelje je bilo obupno; od časa do časa sem prevajal pred vojaškim sodiščem kakšne civilne zadeve, kjer je kak vojak storil kak prestop in bil soudeležen civilist. Držal sem se pisarne in prijateljeval z nekim katoliškim Angležem, fantom mojih let. Rudi Plummerjem je opravljala pisarniška dela, na mojo veliko srečo. Pozneje sva si z Rudijem dopisovala in mi je navdušen

pripovedoval, kako je odkril veliko stvar, ki ga je navduševala - komunizem. Ne vem, kdo ga je dobil v roke. Dobro pa je bilo tedaj, da mi je pokazal strogo zaupni akt, ki je pisal o meni, da sem človek »of dubious royalist qualities«. Pismo mi je pod strogo tajnostjo pokazal Rudi in razbral sem, da če prosim za odpust, naj mi dajo le kakšen "Non Committal Reference".

To me je razjezilo in pisal sem Hobsonu ter ga prosil, naj pove, kaj sem delal med in po vojni. Hobson mi je res poslal krasno priporočilo, kjer je bilo omenjenih dosti mojih vrlin in zaslužnosti, kar polovico ni bilo res. Morda pa me je on precenjeval.

Še vedno sem bil v Lavantinski dolini »killing time«, ko me je nekega dne prišel iskat FSS, judovski narednik, ki je bil zelo neprijazen in me začel izpraševati od kod in kaj. Znal sem mu marsikaj povedati, verjetno je dobil obvestilo iz bataljonske pisarne o "non committla referente", ker so nekako namigovali, da sem pripadal »royalist army« četnikom in Jud me je vrtal in vrtal. Z njim lastno nesramnostjo je trdil, da je mnogo bolj inteligenčen od mene. Govoril je z naglasom, kjer je črko »t« izgovarjal kot »c« in menda si utvarjal, da je to lokalna finesa, pa mi ni mogel do živega in zasliševanja je bilo konec.

Poleti 46 smo se premaknili na Zgornjo Štajersko v Murzzuschlag in nastanjen sem bil v neki gostilni brez drugega dela kot šahirati z nekim katoliškim Angležem Barrimorjem. Zopet so bili neprijetni dogodki med civilisti in vojaki in potrebovali so prevajalca.

Walter je bil medtem odpuščen; vrnil se je na Dunaj in sva si dopisovala. Med Štajerci sem našel nekaj ljudi, ki so bili odlični in z njimi sem imel stike, da sem preganjal dolgčas. Tam ni bilo nemškega sovraštva do Slovencev, pač pa do Rusov. Walter mi je poslal vadnico in knjige o latinščini in začel sem se sam učiti, tako kot nekoč v neitalijanskem Mariboru. Računal sem, da se bom pomaknil v Trst na univerzo in da bom postal inženir in šel potem v ZDA.

Za tem so nas jeseni 46 prestavili na Dunaj v Meidlingerkasserne. Tam je spet bilo životarjenje. K sreči sem lahko prinašal živila iz vojaške menze svojima dvema prijateljema Linthoudtoma. Prišlo jima je zelo prav, ker so bile živilske karte zelo skromne in tudi ni bilo goriva. Okoliščine so bile podobne Nemčiji, saj je Avstrija bila čeprav neprostoovoljno, Bundesgenosse Nemčija od puča pa do

Anschlusa naprej, in to temeljito. Moja prijateljica nista bila nacista, a večina Avstrijcev je to bila ali postala.

Na začetku zime 1946 sta me na Dunaju Linthoudta uvedla v svet kulture, jezikov, gledališča, koncertov in predvsem angleške kompozicije. Vsak večer, od jeseni 1946 pa do februarja 47, sem bil pri njih pogostokrat s svojim prijateljem Barrymorjem.

Že eno leto je bilo tedaj, ko sem dobil affidávit od svojih sorodnikov, da se izselim v ZDA. Prijavljen na konzulat ZDA z jugoslovansko kvoto 100 kandidatov ni bilo upa. Zato sem hotel vsaj v Trst.

Zorku, ki se je po mnogih službah kot tolmač pri Angležih in pozneje pri Američanih na letališču v Rimu prebil do ravnatelja slovenske radijske oddaje na postaji v Trstu, sem obljubil, da pridem v Gorico 7. marca 1947.

Ne vem, zakaj sem tako držal obljubo, ko nisem vedel, kako in kam, ko sem bil kvečjemu kot Auslander kandidat za avstrijsko državljanstvo.

Medtem so potekali dnevi brezdelja v angleški coni pri British Troops in Austrija in nekega dne so me zopet poslali v Portsach blizu Celovca. Tam sem se prihulil v Transit Camp tropam, ki so odhajale domov.

Bil sem brez dokumentov in pod uniformo nosil civilno obleko. Medtem so mi ukradli še dva polna kovčka prihranjenih stvari. Ko sem prišel do Vidma, skočil v črno noč in do jutra prepešal 30 km do daljne Gorice, točno 7. marca 1947.

Bil sem gost pri ge. Kraljevi in kmalu dobil službo pri Counter Intelligence Corpsu, kamor me je priporočila Nataša, izurjena v »underground shroud-ih«. Izpit iz angleščine o novih post denacifikacijskih političnih vprašanjih sem z lahkoto izdelal in postal sem gospod »side by side« z oficirji vojaške obveščevalne službe, katere največji problem je bila komunistična ekspanzija.

Na žalost je bila CIC preveč odvisna od italijanskih nacionalistov, ki so zvijačno nabirali z mediji sovražnost proti Slovencem, bolj zaradi narodnosti kot pa zaradi komunizma. CIC je razpolagala z denarjem, mnogo oficirjev je bilo nesposobnih in neodgovornih, na vrhu pa so le stali dobri profesionalci, ki jih danes ni več ali pa so že upokojeni.

V Gorici sem iskal vire o komunističnih agitatorjih in si napravil kartoteko, obenem pa včasih tolmačil in dosti prevajal iz

komunističnega slovenskega dnevnika in štirih tržaških italijanskih časopisov. Moj šef Mathew Smith je bil sin ameriškega generala, ki je preganjal komuniste v Grčiji in je bil asketsko umirjen in razsoden, zelo skromen in tih. Natančen poročevalec je bil Mc Gettighm, ki me iz CIA v ZDA ščitil avgusta 1964, ko sem se prvič vrnil v Slovenijo. Potovanje je potekalo brez težav. Veliki mojster pa je bil Ting Roen, rojen na Kitajskem in nedostopen. Slednja dva sta dobila ženi med Italijankami.

Ko je po, priključitvi cone A Jugoslaviji, morala CIC iz Gorice, sem bil nekaj časa brez dela, pa me je prišel Smith kmalu iskat, da sem šel z njim k tržaški edinici CICja, kjer sem ostal do julija 1948.

Delo je bilo iste vrste samo dosti bolj razsežno in dobro organizirana kontrola Trsta. Trst je bil središče vseh mogočih špijonaž. Nek CICjevc je rekel, da bi on rekrutiral ameriško mafijo, ki bi kmalu pospravila s komunisti. Malo za šalo - malo pa za res.

Mesto je zaživelo svoj zagon kot nekdanja avstrijska luka. To je bilo Svobodno tržaško ozemlje z majhno trdovratno fašistično enklavo. Cvetela je trgovina, vrstile so se vojaške parade Američanov in Angležev, mrgolelo je jugoslovanskih avtomobilov, v ozadju pa ruki-titovski, fašistični, toglattijevski, stalinistični, framazonski in angleški, pa morda tudi francoski in kitajski ljudje pritajenega obnašanja, vsak s svojo špijonažo.

CIC je ustanovila zavezniško policijo z enakopravnostjo Slovencev poleg Italijanov – Venezia Giulia Police. Bili smo skupaj z Angleži aktivni pri antikomunistični propagandi za bližajoče se volitve, ko je šlo za las, da ne propade Democrazia Cristiana pri pomladanskih volitvah. Kontrolirali smo kronometriran promet vsakega komunističnega vozila in fotografirali, kdo prihaja in odhaja iz kakega komunističnega kraja.

Posebno vlogo so imeli kioski, od koder se je fotografiral ves promet. Tako tudi prisluškovanje telefonskih pogovorov med komunističnimi podjetji in privatniki, framazoni in stalinisti.

Poslušalke so imele bajno plačo, bile so pa internirane v popolni klavzuri. Kupovali smo kartoteke od protikomunističnih agentov.

Več mesečno opustošenje Trsta po Titovih je terjalo mnogo žrtev med Italijani v kraških fojbah - in tudi med Slovenci. Bilo je mnogo vzhičenja v zraku. Slovenci so se znašli pod polno svobodo.

Resni zavezniški namen je bil, da ostane mesto s teritorijem neodvisno in Titovci so krivi, da Trst ni postal slovenski.

Pripomogle so seveda tudi druge spletke različnih italijanskih strank. O tem ve ogromno moja žena Nataša, ki je bila novinarka pri italijanski časopisni agenciji ANSA in predvsem pristojna za balkansko ozemlje.

Ker je Tito pretrgal s Kominternom, se je zameril italijanskim komunistom, ki so tedaj hoteli Trst za Italijo.

Andreotti je razdal ogromno denarja preko župana Bartollia in podpiral velikodušno tristo tisoč »esulov« iz Istre.

Vidali, izšolan v Moskvi, soudeležen pri Trotskyjevem umoru, ni maral Tita, čeprav je italijanski notranji minister Mario Scelba hotel najti kako povezavo med obema. PCI je bil v njegovih rokah.

Clara Booth Luce, ameriška veleposlanica, je simpatizirala z Italijani.

Vendar na sestanku tržaške CIA-e je šef stanice pokazal grb Svobodnega tržaškega ozemlja, kajti samostojno Tržaško ozemlje bi pomirilo iredentizem in zagovarjal to tezo.

To so bila moja doživetja pred odhodom v Argentino.

DRAMATIS PERSONAE:

Avtor: Andrej Krečič, upokojen tehnolog v papirni industriji.

Rada Krečič: upokojena knjigovodkinja s 40 letnim poučevanjem verouka

Major Evatt: Provost Marshal of British Armoured Division CMF

Asquit, Gordon: kapetan z Montecassina

Captain Anthony Hobson, od General Staff Intelligence, pozneje direktor Sothebz-ja v Bond Street 30

Captain Meredith, komandant 31st Welsh Field Artillery Battalion

RSM, Hurth, Regimental Sergeant Major iste edinice

Zorko Simčič, slovenski pisatelj, dramaturg in javni delavec

Božo Eiletz, upokojen industrijalec pri United Textile erchants

Rudy Plummer, administrator pisarn 2nd. Battalion Lancashir Fusiliers

Matheu Smith, Gettighan in Ting. Voditelj 32 agentov United States Troops in Triste Counter Intelligence Corps.

Pokojna brata Zorka, *dipl. ing. Mirko* in *dr. Drago Simčič*

Prof. dr. Phil. Walter van Lindthout in *prof. litt. D, PH D Hilda Schooles*, profesor klasičnih jezikov in angleščine in profesorica angleške literature na Dunajski Univerzi.

KATICA CUKJATI

ZASILNI PRISTANEK

Dr. Kajetan Gantar

Vsi imamo v najlepšem spominu obisk slovenskega akademika **dr. Kajetana Gantarja**, ki je v okviru Slovenske kulturne akcije imel izredno zanimivo predavanje maja 2009 v Debeljakovi dvorani v Slovenski hiši. Tisti večer je njegovo srečanje z bivšimi sošolci iz begunske gimnazije v Peggezu bilo ganljivo.

Ob tisti priložnosti je dr. Kajetan Gantar daroval SKA svojo knjigo spominov na mladost *Utrinki ugaslih sanj* (2005). V tej knjigi je med drugim osvetlil svoje spomine na eno leto in pol bivanja skupaj z očetom v avstrijskih taboriščih Lienzu, Peggezu in Spittalu ter na brezskrbne dni v Anrasu.

Sedaj pa imamo na razpolago drugi del Gantarjevih spominov v knjižni obliki pod naslovom *Zasilni pristanek* (2011). Obe knjigi je tiskala Slovenska matica. Zadnjo v nakladi 1200 izvodov. Za lepo zunanjo opremo je poskrbela Lučka Pavare.

V predgovoru avtor omenja, kako ga je vsakič, ko se je spravil k pisanju nadaljnjih spominov, navdal občutek krivde, ker je puščal deloma ob strani profesionalno delo v zvezi z antiko. Gantarjeve reminiscence se povračajo k slovesnemu trenutku ob svoji promociji, ko je dr. Sovrè predstavil Gantarjeve disertacije in zaključil s solzami v očeh s stavkom: »Želim in sem trdno prepričan, da bo

mladi doktorand potem, ko mene več ne bo, nadaljeval moje delo s prevajanjem in presajanjem antičnih umetnin v slovenščino. Prepričan sem, da se ne bo izneveril prizadevanjem za oznanjanje in ohranjanje antičnih vrednot med našimi rojaki.«

Poznane in priznane osebe na znanstvenem in kulturnem področju in tudi nepoznani bralci pa so dr. Gantarju osebno ali po pismih izrazili željo, naj bi nadaljeval s spisom spominov. Eden izmed teh pisem je tudi objavljen v uvodniku.

V knjigi *Zasilni pristanek* kot v prvi knjigi spominov se potek dogodkov razvija na znanstveni poti avtorja in na zasebni poti. Kot je avtor sam zapisal »Po tehtnem razmisleku sem večkrat moral seči daleč nazaj, v čase *Utrinkov*«. Po drugi strani pa se v tem drugem delu marsikateri dogodek razodene v drugi popolnejši luči.

Poleg uvoda literarno delo na več kot 260 straneh vsebuje dvajset kratkih, razgibanih in zanimivih poglavij - katerih naslov jasno nakaže povzetek vsebine. V nekaterih je večja težnja na osvetlitvi poklicnega udejanjenja; v drugih, pa na družinskih okoliščinah in dogodkih. Vsa osebna doživetja pa so uokvirjena v pomembna dogajanja na družbenem in političnem področju, ki se nam v prvem poglavju pojavijo z umorom jugoslovanskega prestolonaslednika Aleksandra v Marselju (1934).

V Gantarju se je tudi globoko vtisnilo v spomin strmoglavljenje letala v narodno in univerzitetno knjižnico z vsemi posledicami, ki jih je naredil požar na oddelek, kjer so gostovali seminarji Filozofske fakultete. V prvih poglavjih je tudi opisal občutke na svoj prvi obisk predavanja o Antični Grčiji, o prvem Gantarjevem prevodu, o inštrukcijah. Poglavje zase so spomini na razrednika *Romana Pavlovčiča*, ki ga dopolnjuje portret, ki ga je narisal *Stane Snoj* leta 1947 v taborišču v Spittalu.

Zares primeren naslov sledi poglavju »Peripetije ob vrnitvi v Jugoslavijo«. Na kar se lahko vživimo v »Čiščenje knjižnice na Poljanski gimnaziji (in drugih knjižnic v poznejših letih)« - misleč na odstranitev literature, ki jo je režim ocenjeval kot nevarno.

Priprava na bodoči poklic napreduje in tako se avtor dotakne izpita iz pedagogike – kajti pedagoško poslanstvo »mi je zares veliko pomenilo«. Po zagovoru doktorske disertacije (maja 1958) se pa za dr. Gantarja prične mučno iskanje primerne zaposlitve. Od tega poglavja naprej je pa knjiga *Zasilni pristanek* izreden opis najvažnejših osebnosti na kulturnem področju, stike ki jih je imel z njimi,

njihovi značaji, prepričanja, njihova moralna drža, znanstvene/organizacijske sposobnosti, odnosi do avtorja, V številnih poglavjih se soočimo z zakladnico opisov, ki razodevajo osebne značilnosti pri vsakdanjem delu protagonistov tistega obdobja, ki so bili v eni ali drugi funkciji, nadrejeni, sodelavci, profesorji, učenci (Stane Melihar, dr. Joža Vilfan, dr. Lev Geržinič, dr. Viktor Korošec, Beno Zupančič, Breda Vrhovec, Nada Kobal, Vlado Jagodic, Anton Slodnjak, prof. Milan Grošelj, Cene Vipotnik, Evald Koren, kanonik Jakob Šolar, Anton Sovrè, Janko Moder, duhovnik in filolog Otmar Črnilogar in še mnogi drugi.

Izstopajo tudi poglavja, ki nam približujejo, kako so sledili avtorjevi prevodi v knjižni obliki iz grščine v slovenščino Aristotelova Poetika, dela zgodovinarja Prokopija, Ajshilova tragedija Vklenjeni Prometej, Aristotelova Nikomahova etika itd. Počasi so se prevajalcu dr. Kajetanu Gantarju pričela odpirati vrata v širši svet - najprej s francosko štipendijo, s prvim obiskom Grčije, v okviru bizantološkega kongresa na Ohridu in podobno.

Zanimivo je tudi poglavje »Kako sem postal odbornik Mohorjeve družbe«.

Med poglavji, v katerih opisujejo poklicno avtorjevo pot, se pa prepletajo poglavja o družinskem življenju, o starših, o hčerki Celini, o ženi Roži Debevec, o tastu in snahi, o prizadevanjih za preselitev v lastno stanovanje. Odličen in pretresljiv je opis odnosa z očetom v različnih trenutkih skupnega življenja prav do očetove smrti, ki je zapustila v avtorju ogromno praznino.

Z optimizmom pa Gantar zaokroži to literarno delo s poglavjem *Namesto zaključka*, kjer naredi neke vrste bilanco o svojem življenju, v katero je vključeno praznovanje zlate poroke. Lahko zaznamo avtorjev namen, da bo nadaljeval s spomini z izdajo tretje knjige. Kar želimo je, da bi se to tudi uresničilo!

Knjiga ima nekaj pomembnih fotografij v črno-belih barvah. Način pripovedovanja in zaradi tega tudi branja je lahkotno, razgibano, prijetno, vzbudi simpatijo, v nekaterih primerih z neverjetno uravnovešeno kritiko situacij, vedno dobronamerno. Za Slovence in njih potomce, ki živimo zunaj Slovenije, pa je knjiga *Zasilni pristanek* neprecenljivo osebno pričevanje o obdobju slovenske družbe in akterjev, ki so nam malo poznani.

Meddobja v 12

Tukaj ti pošiljam nekaj rož
iz zdomskega sveta,
napol suhih, a živobarvnih.
Vsadil sem jih v puščavsko zemljo
pred mnogimi leti -
semena sem nosil s seboj še od doma.

Najprej je bilo hudó,
presaditev jih je skoraj uničila:
sonca in dežja ni manjkalo - a samota...

Vendar so semena počasi oživila in se privadila
in dolgo zatem so se prikazali cvetovi:
lepi, čudežno drugačni - atlansko slovenski...
Kaj podobnega nisem videl nikjer.

France Papež